

ROMAN POLANSKI:
TRUE LOVE AND S&M

Vrye Weekblad

12 - 18 FEBRUARIE 1993 R3 00 (BTW INGESLUIT)

KAP DA 'N WITPYP, EK SÊ
Die Mandrax-vloek

Broeders bedank nou
links en regs

The ravaged psyche
of Mozambique

Parstyd in die Boland

Harley Davidsons: musiek met twee silinders

INHOUD N° 208

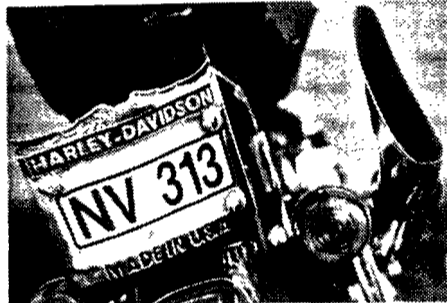
12 - 18 Februarie 1993

VOORBLAD: SMOKING GUYS (TERRY SMITH & SALIE DANIELS) UIT DAVID KRAMER SE FAIRYLAND

8 & 9 Die kat is los in die Broederhok... Ná VWB se onthullings die afgelope paar weke oor die Afrikaner Broederbond, het 'n hele paar hoë Broers reeds uit dié geheime organisasie bedank. Nou word ook gesê die AB staan in die weg van kerkeenheid.

12 & 13 braaivleis, rugby, sunny skies en witpyp... **CHARL BLIGNAUT** vertel die Mandrax-verhaal, hoe dit bekom en gerook word

14 - 17 Dis parstyd in die Boland en **PEARLIE JOUBERT** was daar

20 & 21 'n Harley Davidson is g'n koue yster nie - dis die enigste motorfiets met 'n siel, sê die geesdriftiges. **ESMA ANDERSON** en fotograaf **MYKEL NICOLAOU** het verlede naweek saam met 'n paar Harley Davidson-eienaars afgesit Van Reenen toe

30 & 31 CHARL BLIGNAUT het Maandagoggend ontbyt gaan eet met **Henriëtte Gryffenberg**, die aktrise wat gloeiende resensies ontvang het vir haar huidige rol as Beula in Truk se Droomsmokkelaar

AKTUEEL

- 4 **DIÉ WEEK**
7 Konflik tussen ANC en regering oor MK-wapens
Boesak sit met leë hande

KERKSAKE

- 24 Belydende Kring krap kerk-kaarte deurmekaar

WÊRELD/WORLD

- 18 Mozambique - a country in shreds

SIELKUNDE

- 22 Gebruik jou (hele) kop

ESSAY

- 25 'n Leuen in nood is so goed soos 'n stukkie brood

RUBRIEKE & MENINGS

- 3 Vrydagoggend
10 Briewe van ons lesers
11 Brolloks
28 Nettie Pikeur en Plant 'n boom
29 Christi speel pop
33 Klipooig oor dié week se TV

BOEKE/BOOKS

- 26 Sorg vir jouself, man
27 Gerard Manley Hopkins:
The poet who starved for affection

KUNS EN VERMAAK

- 32 Henning Viljoen oor 'n musikale allegaartjie
34 Brando: A rebel with a cause
35 Drum: 'n foto-uitstalling
36 Polanski is back to shock and irritate us

GIDSE

- 38 Watter movie wys waar
40 Vrye keuse

VAN DIE REDAKTEUR SE LESSENAAR

Ons kom dié week met 'n nuwigheid wat ons glo VWB 'n selfs waardevoller leesgenoot gaan maak: Dié Week, wat elke week op bladsye 4, 5 en 6 gaan verskyn.

Die idee is om die week se gebeure hier en in die res van die wêreld in 'n oogopslag te bekyk, en ook korterige berigte oor ander gebeure, neigings, dinge en mense te akkommodeer wat dusver nie gepas het by VWB se styl van net langer agtergrond-berigte te gebruik nie. Die nuwe VWB gaan dus meer bruikbare inligting bevat en meer prikkelend wees.

Briewe verskuif nou na bladsy 10. En so van briewe gepraat: skryf gerus 'n briefie as jy hou van die nuwe formaat, of nie daarvan hou nie.

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/4016805).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:
Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.
POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.
TELEFOON: (011) 836-2151
FAKS: 838-5901

PRETORIA-KANTOOR (012) 83-4879

REDAKTEUR: Max du Preez
ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa (kuns), Ina van der Linde
POLITIEKE KORRESPONDENT: Hennie Serfontein
SUB-REDAKTEUR: Rijk Hattingh
KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer
ONTWERP: Anton Sassenberg
VERSLAGGEWERS: Christelle Terreblanche, Pearlle Joubert, Esma Anderson, Wally Mbhele, Charl Blignaut, Christi van der Westhuizen, Virginia Koppler
OMGEWINGSKONSULTANT: Tienie du Plessis
REDAKSIE-ASSISTENT: Nicolette Viljoen
FOTOREDAKTEUR: Sally Shorkend

FINANSIËLE BESTUURDER: Mark Beare
BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lillie van der Walt
ASSISTENT FINANSIËLE BESTUURDER: Louwrens Potgieter
KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetaesi, Vernon Zulu

so sê hulle

"Die ANC kan nie by die stembus wen nie en het besluit hy het 'n kans deur van intimidasie en geweld gebruik te maak. Die kieserskorps moet kennis neem van die ANC se dubbele agenda." *Die Inkatha Vryheidsparty in 'n persverklaring waarin hy beweer dat die ANC wapens in Natal opgaar in afwagting van die verkiesings*

"Inkatha is in 'n bevoorregte posisie. Hy kry sy wapens wettig - en dis baie. Ons mense probeer dalk net om die wapens in te smokkel om hulself te beskerm. Nie vir die doel om met oorlog in Natal te begin nie, maar vir selfverdediging."

HARRY GWALA, leier van die ANC in die Natalse Middelland, oor die wapens waarop die polisie beslag gelê het

"I think perhaps I should move to Pretoria Central Prison. I would probably be safer there."

ARNOLD MUSCH of Linden, Johannesburg, after he was robbed for the 21st time in 12 years this week

"'n Man met 'n pistool in sy hand het gevra of iemand gewillig is om hom te skiet... ek wou dit nie doen nie... maar ek kon ook nie toesien dat hy só ly nie... ek vra toe die pistool..."

MARK BASTERFIELD wat die genadeskoot afgevuur het waarmee dr Christoffel Johannes Jansen van Vuuren verlede jaar in September doodgeskiet is terwyl hy in sy brandende motor vasgekeer was

"'n Handves van Menseregte kan nie deur 'n onwettige parlement of onvertegenwoordigende onderhandelingsforum opgestel word nie."

BULELANI NGCUKA, 'n lid van die ANC se grondwetgewende komitee, in reaksie op die regering se Handves van Fundamentele Regte

"I don't know why gays want to be in the armed forces. They seem to look for something they're denied and then insist on having it."

QUENTIN CRISP, gay activist and author

"I prefer to pay for my own vacations."

WALTER MONDALE, on why he would turn down ambassadorships in Paris or London

"Daar is steeds tye dat ek dié behoefte ervaar."

JEFFREY DAHMER wat sê hy wens hy kon sê sy kompulsiewe behoefte om mense te eet het heeltemal verdwyn

Dov Fedler in *The Star*

het jy geweet?

In die Viëtnam-oorlog het die Amerikaners sowat 2,5 miljoen ton bomme gewerp op die Ho Chi Minh-roete in Laos, waarlangs die Noord-Viëtnamese voorrade na Suid-Viëtnam vervoer het.

Die laaste keer dat die guillotine in Frankryk gebruik is om 'n misdadiger tereg te stel was op 10 September 1977, toe die 28-jarige moordenaar Hamida Djandoubi se kop geroi het in die Baumettes-gevangenis in Marseille. Die gebruik van die guillotine is in 1981 afgeskaf.

Die vroegste opgetekende geskil in 'n werkplek was in 1153 vC in Thebes in Egipte. Die werkers het gekla oor slegte kos en swak werktoestande.

vrydagoggend

MET MAX DU PREEZ

Gooi net die badwater uit en hou die baba

DIE vervolging van 22 Pretoriase studente dié week weens versuim om 'n militêre kamp by te woon, is soos die laaste knyp wat 'n laerskoolboelie gee nadat die juffrou met hom geraas het.

Van ons heel beste jong Suid-Afrikers is mense wat oor die jare geweier het om diensplig te doen. Baie van hulle is daardeur tot kriminele gebrandmerk, ander moes jare lank buite hul eie land lewe.

Om in Februarie 1993 nog mense te vervolg omdat hulle weier om aan 'n rassitiese dienspligstelsel vir 'n onlegitieme weermag gehoor te gee, is krimineel en totaal uit pas met al die ander verwickelinge in ons politiek en samelewing.

Maar ons moet nou nie die baba met die badwater uitgooi nie. Diensplig onder 'n apartheidsregering, waar jong soldate hul eie landgenote in die townships moes help onderdruk of generaals en politici se borse oorloë in buurstade moes veg, was en is verkeerd. Maar diensplig as 'n stelsel is nie noodwendig 'n slegte idee nie.

Ek het nou die dag na 'n senior generaal se argumente vir en teen diensplig sit en luister, en my eie mening oor die saak verander.

Die generaal se argument is dat 'n geheel en al professionele mag, soos wat baie teenstanders van diensplig voorstaan, duur en gevaarlik is. Dit is duur omdat 'n relatief groot permanente mag dan nodig sal wees, want daar kan nie op 'n burgermag teruggeval word in tye van krisis nie. En 'n beroepsoldaat moet behoorlike vergoeding kry, nie net sakgeld soos dienspligtiges nie.

MAAR DAAR IS 'N STERKER argument. Afrika het nogal 'n neiging tot militêre staatsgrepe. Suid-Afrika self het sy eie ervaring daarvan: Transkei, Ciskei en Venda het al drie militêre regerings wat nie verkose is nie. En dan is daar nog die kruipende coup van die weermag tydens die PW Botha-bewind.

As jy 'n beroepsweermag het, is die kans goed dat dié weermag 'n politieke blok vorm en die een of ander tyd druk op die burgerlike regering toepas en selfs die mag oorneem as hulle nie hul sin kry nie.

As jy 'n stelsel van diensplig het, het jy eintlik 'n "people's army", want 'n deursnit van alle bevolkingsgroepe, streke en ideologiese groeperinge word opgeroep. Nie net sit 'n mens dan met soldate wat die bevolking verteenwoordig en hulle dus nie maklik deur die magsug van een groep sal laat lei nie, 'n mens het dan ook senior burgermagbevelvoerders oor die hele land wat 'n staatsgreep deur die sentrale bevelstruktuur sal kan teëgaan.

Ek sou dus voorstel dat ons 'n nuwe dienspligstelsel kry die oomblik dat ons 'n demokraties verkose regering aan bewind het. My groot "maar" is dat daar steeds dié sal wees wat uit geloofs- of ander geloofwaardige oortuiging nie sal wil veg nie, en dat daar vir hulle 'n behoorlike en regverdige alternatief moet wees om verskoon te kan word, of om sinyke gemeenskapsdiens vir dieselfde tydperk te kan doen.

DIENSPLIG IN 'N DEMOKRASIE gaan natuurlik 'n perd van 'n heel ander kleur wees as die diensplig wat ons tot nou gehad het, en daar gaan waarskynlik baie min weeraars wees. Om diensplig te doen, kan dan weer 'n uitlewing van patriotisme word, soos wat dit in byvoorbeeld Israel is.

'n Weermag wat grotendeels bestaan uit dienspligtiges het ook talle ander voordele en geleenthede.

Só 'n weermag kan dié plek wees waar jongmense wat deur die jarelange beleid van segregasie uitmekaar gehou is, mekaar behoorlik kan leer ken. As jou kameraad in die loopgraaf langs jou 'n ander velkleur of etniese herkoms as jy het, gaan jy nie maklik weer 'n rassie wees nie. Dit kan dus 'n waardevolle bousteen van nasiebou word.

Maar so 'n weermag kan ook 'n belangrike rol speel in ontwikkeling. 'n Groot aantal van die rekrute gaan ongeletterd of half-geletterd wees. Hulle kan in hul opleidingstydperk tot heeltemal geletterd vorder, en selfs ander vaardighede aanleer. Die weermag kan ook vir groot ontwikkelingsprojekte ingespan word, en natuurlik vir noodleniging.

'N ANDER SAAK WAT behoorlik oorweeg moet word, is of ons nie ook diensplig vir vroue behoort te hê nie.

Ons uiteindelijke Handves van Menseregte gaan volgens alle aanduiding sterk staan op gelykheid van die geslagte, en dan kan ons moeilik net mans met 'n militêre plig opsaaal. En vroue in die weermag kan die weermag net 'n beter instelling maak.

'n Nuwe Suid-Afrika gaan 'n weermag nodig hê waarop alle burgers trots kan wees en vir wie almal kan vertrou.

Ons gaan binne die volgende twee jaar ons eerste demokrasie in 341 jaar hier vestig, en ons het 'n bittere geskiedenis van verdeeldheid en konflik. Dinge kan dalk net op die een of ander stadium verkeerd loop. Dan het ons 'n liggaam nodig wat ons nuwe grondwet kan handhaaf.

* Ek wil sommer hier 'n misverstand regstel. Hierdie rubriek se naam is *Vrydagoggend*, en dit is 'n rubriek wat deur my geskryf word. Dit beteken dit is nie *Vrye Weekblad* se hoofartikel of amptelike mening nie - ek vra niemand se instemming voor ek dit skryf nie, en ek skryf namens niemand anders nie. Van tyd tot tyd sal ons elders in die blad kommentaar lewer, en dit sal dan so aangedui word. Dié kommentaar sal dan die amptelike kommentaar van VWB wees. Maar *Vrydagoggend* is soos enige ander rubriek: net 'n plek vir my eie mening.

KONFERENSIE JA, PARTY NEE

Mobutu Sese Seko

A loota continua

WAT gaan die Weste met Zaïre se president Mobutu Sese Seko maak? Amerika, België en Frankryk het almal streng diplomatieke protesnotas aan hul eertydse Afrika-vriend afgelewer nadat meer as 1 000 mense reeds in bloedige konflik in Kinshasa gesterf het. Hulle eis dat hy hom nou neerlê by 'n vroeër ooreenkoms om sy mag aan 'n oorgangsregering onder die leiding van premier Etienne Tshisekedi te oorhandig, maar hy weier.

Tshisekedi vra vir Westerse militêre ingryping, maar in Washington, Parys en Brussels is daar nou eerder sprake van sanksies.

Die katalisator vir die jongste onmin was die uitreik van 'n banknoot van 5 miljoen zaïres (omtrent R5 werd) in 'n poging om by te bly met weghol-inflasie. Tshisekedi het dit onmiddellik as onwettige geld verklaar, en die weermag het in opstand gekom. Maar dit is maar net 'n simptome van 'n veel dieper wrewel in Mobutu en sy korrupte bewind. (Hy het meer geld in buitelandse rekeninge as sy land se ontsaglike buitelandse skuld.) Maar met sy elite-mag van 10 000 Israëli-opgeleide soldate gaan Mobutu nie maklik omvergewerp word nie.

Die VVO het nie 'n gelukkige geskiedenis in dié deel van die wêreld nie, maar dit lyk half onvermydelik dat dié liggaam weer betrokke sal moet raak.

Why is there so much crime?

Nelson Mandela in an interview with *Mayibuye* (February 1993), a journal of the ANC:

"CRIME is caused by a wide range of factors: the policy of apartheid itself, the lack of respect for law and order by the South African government and its agencies, unemployment, lack of housing and health facilities, the disparity in incomes, and the fact that there are not sufficient educational facilities to absorb a substantial number of our children.

"All these have created a sense of grievance which has induced our children to get involved in criminal activities.

"It is when a united, democratic and non-sexist society has been installed, which will be able to address all these socio-economic ills, that we can hope to get on top of the crime wave which is rocking the country."

'N Konferensie van Suid-Afrikaanse akademici, politici en sakemanne word volgende week in Portugal gehou om die vestiging van die demokrasie in Suid-Afrika te bespreek.

Gerugte dat die byeenkoms gebruik gaan word as platform om 'n nuwe politieke party te loods, word egter ontken.

Die konferensie word geborg deur George Soros, 'n legendariese Amerikaanse biljoenêr wat tydens die 1956-opstand teen die onderdrukking van Hongarye deur die Sowjet-Unie na Amerika gevlug het.

Hy het al sy geld sedertdien met beleggings op die aandelemark gemaak. Soros is die man wat die Dakar-ontmoeting tussen die ANC en 'n groep Afrikaners in 1987 geborg het.

Onder die mense wat die konferensie sal bywoon, is Van Zyl Slabbert en Alex Borainne, mede-direkteure van Idasa, Enos Mabuza,

gewese hoofminister van KaNgwane, Oscar Dhlomo, direkteur van die Instituut vir Veelparty Demokrasie, Joe Slovo van die ANC/SAKP-alliansie en verteenwoordigers van politieke partye en sake-organisasies. André Spier, 'n akademiese konsultant, sal die hoofreferaat lewer.

Die hou van die konferensie het weer eens die bespiegeling laat opvlam dat mense soos Dhlomo, Mabuza en Slabbert 'n nuwe sentristiese party beplan. Een rede wat aangevoer word, is die beweerde grootskaalse ontevredenheid met sowel die ANC as die NP weens hul geskiedenis en beleidsrigtings. Andersyds word beweer dat enkele top NP-leiers die gedagte van so 'n nuwe party sterk ondersteun, omdat dit 'n tuiste vir bruinmense, Indiërs en die swart middelklas kan gee wat andersins ANC sou stem.

- HENNIE SERFONTEIN

Pous Johannes Paulus II saam met die Soedanese president, Omar Hasan Al Beshir (links) dié week op die lughawe in Khartoum. Dis die eerste besoek van 'n pous aan Soedan. Altesame 22 persent van die Soedan se inwoners is Christene. (Foto: AP)

Ermelo mag weer Brink lees

DIE stadsraad van Ermelo is nie meer bekommerd dat André P Brink en Koos Kombuis se boeke "aanstootlik en lasterlik" is en 'n "bespotting maak van die Drie-enige God wat deur Protestantse Christene bely word" soos in 1990 besluit is nie. Na die verbod op die aanhou van dié twee skrywers se boeke in die dorpsbiblioteek onlangs herroep is, kan inwoners van Ermelo nou weer na hartelus in die rakke soek na ietsie sappigs

om hul smake te bevredig, en nie dié van die stadsvaders nie. Noudat die verbod nie meer geld nie, kan die gemeenskap van Ermelo hul demokratiese reg uitleef en self besluit wat hulle wil lees. Die inperkings van die individu se demokratiese reg om self te kies was die grootste besware van die Direkoraat Biblioteek- en Museumdiens van die Transvaalse Provinsiale Administrasie op dié verbod.

Twee soldate van die Bosniese Burgerlike Beskermingsleër hardloop koes-koes deur die strate van Sarajevo om Serbiese sluipskutters te fruik. (Foto: AP)

Ek's mal oor jou phenylethylamiene!

"DAAR is niks soos ware liefde, niks so mooi, so teer, so rein..." Só sing die minnesangers. Maar die jongste navorsing wil hê ons moet dit verander, na iets soos: "Daar is niks soos liggaamsolies, neurochemiese stowwe, endorfiene en oksitosiene nie..."

'n Uitasem-gevoel, 'n blos op die gesig, 'n effense lighoofdigheid, handpalms wat sweet. Dit is van die simptome wat mense kry as hulle verlief is. En nou het die wetenskaplikes 'n rasionele verklaring vir al dié wonderlike goed, want liefde, sê hulle, gaan hoofsaaklik oor gene, evolusionêre ontwikkelings, biologiese afskeidings en indrukke wat op die brein vasgelê word.

"Love is a natural high," sê navorser Anthony Walsh in die jongste uitgawe van Time magazine. "Phenylethylamiene (PEA) gives you that silly smile that you flash at strangers. When we meet someone who is attractive to us, the whistle blows at the PEA factory."

Phenylethylamiene is een van die stowwe wat in jou brein afgeskei word wat jou laat voel jy is verlief. Dit is chemies verwant aan amfetamine.

En soos jy verby die verlief-stadium gaan, skei jou brein al meer endorfiene (verwant aan morfiene) af wat jou tevrede, kalm en gelukkig laat voel. Die volgende stadium is wanneer die brein se pituitêre klier oksitosine afskei. Dit staan ook bekend as die "cuddle chemical" wat veral tydens seks belangrik is en jou 'n gevoel van betrokkenheid gee.

Die man of vrou wat eendag 'n kunsmatige katalisator vir al dié afskeidings kan ontwikkel, gaan nie net nooit weer alleen slaap nie, hy/sy gaan ook baie, baie ryk word...

PARTISIE VIR ANGOLA?

DIE sentraal-Angolese stad, Huambo, is steeds die toneel van die swaarste gevegte nog in dié land se hernieude burgeroorlog en diplomate vrees dat dit nie sal eindig voor die een kant wen nie.

Die stad is reeds in puin gelê, soos ook die pogings om vredesamesprekings tussen die Unita-rebellebeweging en die MPLA-regering te bewerkstellig. Vredesamesprekings moes Woensdag in Addis Abeba hervat word, maar dit is onbepaald uitgestel nadat 'n Unita-leier openlik gesê het oorlog is die enigste oplossing.

Die eerste ronde vredesamesprekings sedert die burgeroorlog na die land se eerste demokratiese verkiesing uitgebreek het, het verlede maand skipbreuk gely. Die Unita-leier, Jonas Savimbi, wou nie die verkiesingsuitslag aanvaar nie.

Berigte in Januarie het daarop gedui dat regeringmagte die oorhand in die stryd om Huambo kry, maar nou lyk dit asof Unita die voordeel het. Die beweging beheer reeds 70 persent van Angola.

Huambo word as deurslaggewend vir die sukses van Unita se strategie beskou en is sedert die Slag van Luanda Savimbi se hoofkwartier. Daar word bespiegel dat indien Unita Huambo inneem, hy sal onderhandel vir die partisie van Angola in noordelike en suidelike dele.

DIT HET OOK GEBEUR:

- Amerika gaan 'n spesiale gesant en moontlik 5 000 soldate na Bosnië-Herzegovena stuur nadat die voortslepende etniese geweld in die gebiede begin uitkring en die WO-vredesopgavings begin faal het. Dit is die nuwe Clinton-administrasie se eerste besluit om buitelandse in te gryp.
- Suid-Afrikaanse goudaandele is opnuut in aanvraag en word nou op die New Yorkse effektebeurs bo dié uit Noord-Amerika en Australië verkies. Op die Johannesburgse Effektebeurs het die handel in goudaandele verskerp, hoewel die goudprys nog onder die vlak van 330 dollar per ons is.
- Amnestie Internasionaal sê Australiese Aborigines het 'n 17 keer groter kans om in die tronk gestop te word as ander Australiërs, ondanks regeringsofgings om rassisme te bekamp.
- Koningin Elizabeth van Brittanje het die populêre dagblad Sun formeel gedagvaar omdat hulle 'n spertyd op haar Kersfeesboodskap verbreek en die teks gepubliseer het. Dit is die vierde keer dat die monarg die koerant dagvaar.
- Bob Aldworth, uitvoerende direkteur van Absa, is in die pad gestee, nadat aan die lig gekom het dat hy in 1991 in sy pos as uitvoerende hoofamptenaar van Allied Bank, gereël het dat 'n persoonlike lening van R414 000 aan die bank afgeskryf word.
- Vyf prokureurs en 'n polisieman is in hegtenis geneem na 'n ondersoek deur die Kantoor vir Ernstige Ekonomiese Misdrywe na beweerde wanpraktyke en korupsie by die Multilaterale Motorvoertuig-ongelukkefonds (MMF). Volgens die MMF het 'n geraamde tekort van bykans R 3 000 miljoen ontstaan.
- Die Reserwebank het aangekondig dat die bankkoers van 14 tot 13 persent verlaag word, wat na verwagting rentekoerse op oortrokke rekenings en huislenings ook sal laat daal.
- Piet Koomhof, oud-minister en gewese ambassadeur, het Dinsdag na Suid-Afrika teruggekeer na 'n reis in Amerika terwyl 'n skandaal oor sy verhouding met sy bruin sekretaresse, Marcelle Adams, gebreek het. Sy het glo voorheen vir 'n gesellin-klub gewerk en verwag nou 'n baba. AWB-leier Eugene TerreBlanche sê: "As Piet Koomhof sê die kind vir wie hy pa staan, is nie syne nie, glo hy seker aan windbestuwing."

OLIKHEID OP NOTE

SELFS AL kry jy jou geld by die bank, is dit deesdae nie te sê dis eg nie.

Alvin Roon, 'n argitek van Pretoria, het so twee weke gelede by 'n handelsbank 'n tjek gewissel. Met die geld, waaronder 'n paar ou R50-note, het sy vrou, Ronél, 'n paar dae later 'n rekening gaan betaal.

Toe sy by die winkel uitstap, kom die bestuurder agter haar aangehardloop met die geld: die een R50-noot is vervals. Terug na die tak van die bekende Afrikaanse handelsbank met die vervalste R50-noot. Maar die kassier - en daarna die bankbestuurder - weier om die vervalste noot terug te neem.

Watter bewyse het Roon dat die vervalste geld deur die bank aan hom gegee is? En, sê die bankbestuurder: "Hoekom moet die bank die verlies dra?"

Dit werk dus omtrent soos Vroteier of Warmpatat. Die een wat aap genoeg is om sulke geld vir betaling te ontvang, is die een wat die verlies ly.

Nog erger. As jy ontdek dat jy verneuk is, is dit selfs voordelig om so gou as moontlik van die vals geld ontslae te raak - en die beste manier is om 'n ander ou vir 'n vroteier te vang. Word dit by die polisie aangemeld, verloor jy summier jou geld.

Selvs die banke kan aan die speletjie meedoen - 'n gedagte wat bankbestuurders natuurlik in afgrise verwerp.

ONS HET NAVRAAG gedoen by die inligtingstoonbank van 'n ander handelsbank. 'n Gawe vrou lag toe sy die storie hoor: "As die bank so 'n noot ontvang, moet ons die verlies self dra, maar dis die kassier se taak om elke noot deur te gaan om te sien of dit vervals is. Soms probeer hulle sou gou as moontlik weer daarvan ontslae raak!"

Terwyl die Handelstak van die Polisie ons verseker dat "versuim om vervalste note by die naaste polisiekantoor aan te meld tot kriminele vervolging kan lei" of dat indien mens so 'n noot aanbied vir betaling dit 'n misdaad is, lyk dit tog of vervalste geld sterk in omloop is.

Net in Januarie vanjaar het die polisie beslag gelê op 157 239 vervalste R50-note met 'n totale "waarde" van sowat R7,9 miljoen. In die eerste ses maande van verlede jaar is beslag gelê op vervalste R50-, R20- en R10-note ter waarde van R33 170 wat reeds in omloop was.

'n Woordvoerder van die SBV-Dienste (Standard, Barclays en Volkskas-Dienste) waarheen ou banknote gestuur word om vervang te word en waarheen banke hul surplus-geld stuur om by die Reserwebank gebank te word, sê hulle ontvang maandeliks tussen R9 000 en R11 000 vervalste note.

Sommige van veral die ou R50-note is so goed vervals dat mens dit nie sommer met die eerste oogopslag raaksien nie. Dikwels ontvang kassiere groot bedrae kontant op eenslag en let hulle bloot nie die vervalste geld op nie.

Die enigste plek waar note wel deeglik nagegaan word, is by plekke soos SBV. Hier maak hulle gebruik van gesofistikeerde sorteermasjien wat die brosheid van note meet om te bepaal of hulle nog bruikbaar is. Die masjien sien dit ook raak as note vervals is.

So 'n vervalste noot word dan teruggestuur aan die tak waar dit vandaan kom en dié moet die oorsprong daarvan probeer opspoor of so nie, die verlies daarvan dra.

Die beste raad wat enigeen dus kan gee, is check jou note, ou! - INA VAN DER LINDE

Mangope se laaste hoop verkrummel

PRESIDENT Lucas Mangope se laaste hoop om 'n vorm van outonomie vir sy "onafhanklike" tuisland te beding, is vinnig aan die taan.

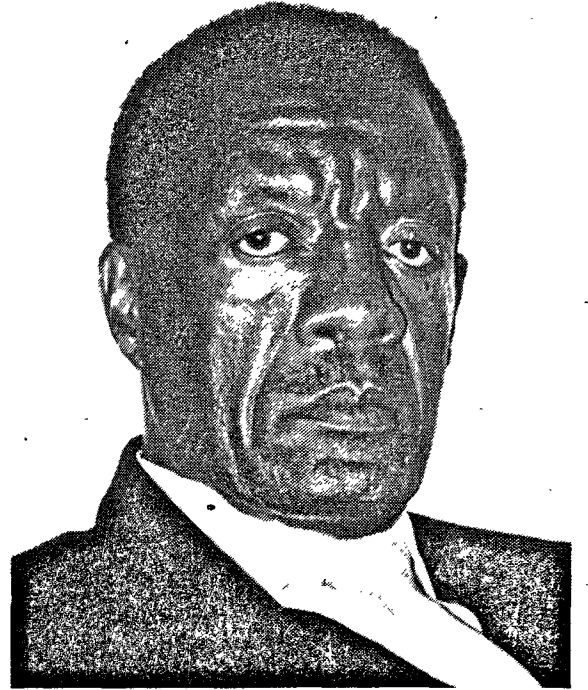
Die De Klerk-regering en die ANC het onlangs elk 'n studie oor die gangbaarheid al dan nie van Bophuthatswana se herinlywing by 'n verenigde Suid-Afrika afgehandel. Hoewel die regering nie die bestaan daarvan aan VWB wou erken nie, is uit ANC-bronne vemeem dat die inhoud daarvan "verdoemende" bewys lewer dat dié land nie 'n ekonomiese entiteit is of kan word nie. Daar word gesê dat die twee se studies grootliks ooreenstem, maar dat dié van die regering selfs duideliker uitwys dat Bophuthatswana kwalik ekonomies op eie houtjie kan voortbestaan. Sy sterk ekonomie was tot nou dié tuisland se sterkste argument om nie soos die ander "onafhanklike" tuislande gewoon by Suid-Afrika ingelyf te word nie.

Die inhoud sal binnekort met die tuisland bespreek word en word op die oomblik as 'n werkdokument voortvloeiend uit Werkgroep Vier van Kodesa oor die TBVC-lande geheim gehou. Dit behels die ontleding van ekonomiese, politieke, en ander aspekte van nie-inkorporasie. Dit is veral aspekte soos vervoer en kommunikasie wat deurslaggewend in die studie is. Bophuthatswana bestaan uit 'n losse versameling gebiede in Transvaal, Vrystaat en Kaapland.

Matthew Phosa van die ANC se regsafdeling beklemtoon: "Die ANC sal nie in 'n verkiesing ingedruk word waaraan die mense van Bophuthatswana nie deelneem nie. As die ander drie deelneem, en Bop nie, sal daar ongetwyfeld opstande wees. Daar is grootskaalse spanning onder die inwoners oor hul toekoms."

Indien 'n verkiesing vroeg volgende jaar gehou gaan word, is dit noodsaaklik dat dié TBVC-lande se onafhanklikheid vanjaar nog ongedaan gemaak word. Dit sal waarskynlik deur bilaterale ooreenkomste tussen die regering en die vier onafhanklike lande onderskeidelik gedoen word, hoewel die regering by magte is om die vier "statuswette" wat hul onafhanklikheid bepaal het, eensydig op te hef.

Venda en Transkei het hulle reeds tot herinkorporasie verbind, maar Ciskei het onlangs aangedui dat hy nie nood-

Pres Lukas Mangope

wendig meer herinkorporasie sal voorstaan nie. Van die vier TBVC-lande word Bophuthatswana se ekonomie as die sterkste beskou.

Maar weens die heersende ekonomiese insinking het sy fiskale posisie die afgelope paar jaar sodanig verswak dat die Ontwikkelingsbank van Suider-Afrika die gebied nou op dieselfde grondslag as die ander drie onafhanklike bantustans behandel. Tog glo die Bank dat Bophuthatswana sou kon oorleef, mits die bilaterale ooreenkomste tussen hom en Suid-Afrika in stand gehou word. Dit behels hoofsaaklik die ooreenkoms ten opsigte van inkomste uit die Suider-Afrikaanse Doeane-unie, wat die bank as 'n wettige ooreenkoms beskou. Suid-Afrika het die ooreenkoms kragtens internasionale reg voltrek, maar die internasionale gemeenskap erken Bophuthatswana nie. - CHRISTELLE TERREBLANCHE

GENADEDOD: SA EN NEDERLAND

DIE Nederlandse parlement het dié week ver gevorder om genadedood te wettig op voorwaarde dat streng voorskrifte gevolg word. En in Suid-Afrika het 'n landdros wat die dood ondersoek het van 'n man wat doodgeskiet is omdat hy in 'n brandende motor ondersoek het, verklaar hy kan nie bepaal dat iemand aan moord skuldig is nie.

In Suid-Afrika bestaan geen wetgewing oor genadedood nie. Daar bestaan ook nie statistieke in die verband nie omdat genadedood onder die gemeneereg val en as moord gesien word.

Die Wêreld Mediese Vereniging het in 1987 'n deklarasie aanvaar wat sê dat genadedood oneties is: "Genadedood, dié daad om doelbewus die lewe van 'n pasiënt te beëindig, selfs op die pasiënt se eie aandrang of dié van familie-ede, is oneties. Dit verhinder egter nie 'n dokter om die pasiënt se wense te respekteer om natuurlik dood te gaan ten tye van 'n terminale siekte nie." Die Suid-Afrikaanse Geneeskundige en Tandheekkundige Raad aanvaar dié deklarasie. Die Raad aanvaar egter ook dat behandeling van 'n terminale siek pasiënt weerhou kan word "mits die toestemming van die naaste familieede verkry is en indien die pasiënt nie self in staat is om sy wense te kenne te gee nie".

Dié week het 'n landdros in Vereeniging gesê hy kan nie 'n uitspraak lewer in 'n geregtelike ondersoek nadat 'n mediese dokter, Christo Jansen van Vuuren, verlede jaar doodgeskiet is deur 'n omstander, Mark Basterfield nie. Van Vuuren se motor het aan die brand geslaan na 'n botsing. Omstanders kon hom nie uit sy motor bevry nie en Basterfield het Van Vuuren met 'n pistool geskiet om hom uit sy lyding te verlos. Basterfield, het getuig hy kon nie toekyk hoe die man ly nie en het toe die dokter in sy kop geskiet.

Twee gevalle van genadedood het in die sewentigerjare opspraak in Suid-Afrika gemaak: 'n dokter van Kaapstad het sy pa doodgemaak omdat hy terminaal siek was en 'n ma het haar kind om die lewe gebring en as haar verweer aangevoer dat sy dit om die kind se onthulwe gedoen het.

Nederlandse wetgewing bepaal dat 'n aansoek om genadedood net deur die pasiënt self gedoen kan word en nie deur familie-ede of vriende nie; pasiënte moet aan ondraaglike en ongeneeslike pyn ly; sy/haar versoek om dood te gaan moet op verskeie geleenthede gemaak word en dan moet die pasiënt ook by sy/haar volle positiese wees. Dokters wat die genadedood toepas, moet ook 'n tweede mediese opinie in dié verband inwin. - PEARLIE JOUBERT

'n Eierdans tussen die valke deur

Matthew Phosa

Die konfrontasie dié week tussen die ANC en die regering oor lede van Umkontho we Sizwe wat weens wapen-smokkelary gevang is, onderstreep op watter dun ys die weg na vrede

in Suid-Afrika gebaan word, skryf **HENNIE SERFONTEIN** en **PEARLIE JOUBERT**

ONDANKS die belangrike deurbrake wat die laaste weke oor grondwetlike sake gemaak is tussen die ANC en die regering, het dié week se voorval weer die aandag gevestig op die broosheid van die hele onderhandelingsproses.

Nege lede van MK, die ANC se militêre vleuel, is die laaste week gevang nadat 'n groot hoeveelheid wapens gekonfiskeer is en twee MK-lede aan 'n landdroos gesê het hulle het die wapens van Mosambiek via Swaziland na Durban gesmokkel in opdrag van MK se bevelvoerder en kommissaris in Natal, Siphon Daniel Joel Sithole.

Een van die nege mense wat aangehou word, is 'n kommissaris van MK in Suid-Natal, 'n ander 'n MK-personeelhoof in dieselfde gebied en 'n derde 'n ANC-takvoorsitter in KwaMashu.

Die regering en die ANC het die saak gehanteer op 'n manier wat dit moontlik maak dat die onderhandelingsproses ongeskonde en onvertraag kan voortgaan. Maar die bestaan van 'n groep valke en hardliners in albei partye het duidelik 'n belangrike rol gespeel in hoe die saak aangepak is - veral van die NP se kant.

Die regering het opsigtelik probeer om soveel politieke munt moontlik uit die voorval te slaan, maar het uiteindelik van onbuigsame ultimatus afgesien terwyl die regering en die ANC voortgaan om die arrestasies te ondersoek.

Die ANC het op sy beurt die regering kwalik geneem omdat die voorval "opgeblaas" is en nie volgens die prosedure neergelê in die DF Malan-ooreenkoms gehanteer is nie. Volgens dié prosedure moes die saak na 'n staande kommissie verwys word wat in die verlede al verskeie dergelike klagtes ondersoek het.

Die ANC sê die regering was ter wille van politieke gewin bereid om die hele onderhandelingsproses in gevaar te stel. Die regering word ook van dubbele standaarde beskuldig: Geen ophef is gemaak toe groot wapenvoorrade dié week by 'n Inkatha-hostel in Dube gevind is en toe Isai Ntsele, 'n Sentrale Komitee-

lid van Inkatha, ook deur die polisie oor wapensmokkelary gearresteer is nie.

Craig Kotze, woordvoerder van die Departement van Wet en Orde, het in 'n verklaring gesê dié wapensmokkelary-geval was anders: "Die Inkatha-geval was dié van 'n individu wat nie lid van 'n private leer was nie."

DIE GEBEURE IN die NP-koukus Donderdag verlede week het 'n groot invloed op die regering se optrede gehad. Die valke in die koukus, wat talle pro-Inkatha lede van Natal insluit, het die kans gebruik om die onderhandelingsproses te kritiseer en wilde eise aan die NP-leiers te stel - soos dat die onderhandelinge summier gestaak moet word tensy MK binne 48 uur ontbind.

Een van dié belhamels was George Bartlett, die Natalse leier en lid van die kabinet.

'n Minister sê aan VWB die regering het geen ander keuse gehad as om kennis te neem van dié sentimente in die koukus en van hul ondersteuners daar buite nie. "FW de Klerk is baie sensitief oor hoe sy constituency die onderhandelingsproses beoordeel," sê die minister.

Mense soos Hernus Kriel, self 'n valk, kon die aanslag téén onderhandelings slegs ontloot deur die koukus te belooft hy sal 'n kragdadige standpunt teenoor die ANC inneem.

Dit verklaar ook waarom Pik Botha, minister van Buitelandse Sake, die buitelandse diplomate dieselfde middag op twee uur kennisgewing byeengeroep het en 'n baie aggressiewe standpunt ingeneem het. Agterna het hy in kritiek op sy standpunt verduidelik hy het maar net die koukus se ware sentimente, soos uiteindelik deur Kriel verwoord is, aan hulle gestel.

'n Regeringsbron na aan die onderhandelinge sê aan VWB dat die regering in die konfrontasie met die ANC Woensdagmiddag in Kaapstad - waar blykbaar hard en reguit gepraat is - net één oogmerk gehad het: "Ons wou in geen onduidelike taal nie aan die ANC

Allan Boesak

'Ons sit met Boesak - en Boesak sit met leë hande'

Die ANC sou beter daaraan toe gewees het sonder Boesak, sê 'n senior ANC-bron aan **HENNIE SERFONTEIN**

"NELSON MANDELA het 'n groot fout begaan om so ver uit sy pad te gaan om Allan Boesak in die ANC-leierskap te probeer behou," sê een van die mees senior ANC-lede dié week aan VWB.

"Eintlik is die ANC in die Wes-Kaap nou in 'n swakker posisie as wat hy sou gewees het as Boesak wél geloop het."

Boesak is blykbaar ernstig om terug te keer na die kerk, sê die ANC-leier. "Hy het probleme met die ANC, en hy is gefrustreerd in sy politieke ambisies. Deur hom te oorreed om aan te bly as voorsitter van die Wes-Kaap, het hy nou eerder 'n verleentheid as 'n aanwinst vir die ANC geword."

Die ANC-leier sê deur sy bedanking op die laaste oomblik terug te trek, het Boesak geeneen van sy probleme en frustrasies binne die ANC opgelos nie. Alles bly nog presies dieselfde.

"As Boesak byvoorbeeld ses punte van kritiek gehad het, kan hy nie eens sê die ANC-leierskap het op vier toegegee het nie. Hy sit met leë hande."

Die ANC-leier met wie VWB gesels het, vrees Boesak se geloofwaardigheid in die politiek het 'n knou weg - en dat die NP dit meedoënloos sal uitbuit tot nadeel van die ANC.

VWB VERNEEM OOK dat felle kritiek vanuit radikale akademiese en politieke kringe in die bruin ANC-gemeenskap in die Wes-Kaap uitgespreek word teen Boesak en sy beweerde gebrek aan doeltreffende leierskap.

Dit word as betekenisvol beskou dat Boesak verlede week in 'n onderhoud teruggekap het na sy kritici en die ANC en gesê het hy "is nie 'n etniese Kleurlingleier nie". Hy het dit duidelik gestel hy wag dat die ANC sy leierskapshoedanighede na behore gebruik.

Kaapse bronne sê dit weerspieël Boesak se intense frustrasie en ontevredenheid omdat Mandela hom nie in 'n spesiale top-leierskapskomitee van sewe, wat volgens die grondwet ingestel moes word, aangestel het nie. Die komitee is nooit ingestel nie. Boesak is ook nie deel van die onderhandelingspan waarin hy gehoop het om te dien nie.

Deur die jare was daar skerp kritiek en teenstand teen Boesak vanuit die ANC se top-hiërargie, veral onder die uitgewekenes. Dit is bekend dat senior ANC-leiers soos Thabo Mbeki, hoof van die ANC se Departement Buitelandse Betrekkinge, en Pallo Jordan, hoof van die Inligtingsdiens, albei geen ooghere vir hom het nie.

Ingerkringe is daar ewe skerp kritiek teen Boesak - en nie net vanuit die konserwatiewe geleedere nie. Sekere progressiewe elemente in die NG Sendingkerk wat Boesak se aansoek tot hertoelating as predikant die afgelope jaar gesteun het - teen bittere teenstand uit konserwatiewe geleedere - meen nou hy het hulle met sy jongste bollomakiesie in die steek gelaat, en hulle het in sekere sin gekke van hulself gemaak deur die nek vir hom uit te steek.

In Kaapse kringe word beespiegel dat Boesak hom dalk in 'n stadium aan sowel die kerk as die politiek kan onttrek om vir 'n jaar of twee in die buiteland te studeer totdat die jongste storms om hom bedaar het.

'n Byeenkoms wat Woensdag tussen die Ring van Wynberg en Moderatuur van die NGSK moes plaasvind om die kwessie van kerkeenheid te bespreek, is op die laaste oomblik gekanselleer. Nick Appolis, moderator van die NGSK, het geweier om deel te neem tensy Jan de Waal, die predikant van Lavender Hill, sy opmerkings verlede week in VWB terug trek dat Appolis Boesak se hertoelating teenstaan, omdat hy deur Boesak bedreig voel. De Waal het geweier, en die Ring het hom ten volle ondersteun en beswaar gemaak omdat die Moderatuur hulle op dié wyse "wou afpers".

verduidelik hoe ons eie ondersteuners oor MK en hul optredes voel."

ANC-BRONNE VIND dit betekenisvol dat Kriel dié keer saam met Roelf Meyer, minister van Staatkundige Ontwikkeling, die regeringsafvaardiging gelei het. Tot dusver het Meyer elke keer die afvaardiging gelei. Dit word gesien as 'n stap om die regse elemente en valke in die koukus

te paai. Die ANC beweer ook dat die regering se hantering van die MK-voorval te wyte is aan verdeeldheid in hul geleedere oor voorstelle wat die ANC twee weke gelede aan hulle veroorgelê het oor die integrasie en beheer van die veiligheidsmagte.

"Die MK-voorval was soos manna uit die hemel en het hul kans gegee om hul antwoord aan ons te vertraag," sê 'n ANC-bron.

Die kat is los in die

Russel Botman

Johan Heyns

Nico Smith

AB in weg van kerkeenheid

Die Afrikaner Broederbond (AB) kan 'n belangrike struikelblok word in volgende week se samesprekings tussen die NG Kerk, die NG Sendingkerk, die NG Kerk in Afrika en die Reformed Church in Africa oor toekomstige kerkeenwording, skryf **HENNIE SERFONTEIN**

GEEN Kerkeenheid is moontlik solank die helfte van die predikante van die NG Kerk en die oorgrote meerderheid van lede van alle moderature aan 'n geheime, eksklusiewe rassistiese en seksistiese organisasie behoort nie.

Dit is die mening van sowel Russel Botman, assessor van die NG Sendingkerk (NGSK), as Nico Smith, lid van die moderatuur van die NG Kerk in Afrika (NGKA) - wat self 15 jaar gelede uit die AB bedank het.

Maar Pieter Potgieter, die moderator van die NGK, en Johan Heyns, die assessor, maak dit af as 'n onbelangrike saak. Albei is ewe beslis dat hulle hoegenaamd nie kan insien dat lidmaatskap van die AB enigsins die gesprek oor kerkeenheid kan beïnvloed of bemoeilik nie.

Albei is prominente lede van die AB en erken dit ook openlik. Heyns was vir baie jare ook lid van die Uitvoerende Raad (UR) van die AB en is twee jaar gelede deur 'n ander teoloog van die NGK, PB van der Watt, van die Pretoriaanse Universiteit vervang.

Potgieter en Heyns beroep hulle veral op vorige ondersoeke en besluite deur die Algemene Sinode van die NGK, wat "niks negatiefs" oor die AB bevind het nie. (Maar dis ook 'n feit dat die komitees van ondersoeke destyds gelaai was met AB-predikante wat die ondersoek kon beheer).

In 1979 het die Noord-Transvaalse Sinode van die NGK egter 'n besluit geneem waarin die AB gevra is om sy "eksklusiwiteit" in heroorweging te neem. Volgens Heyns was daar 'n lang korrespondensie tussen die sinode en die UR. Blykbaar was laasgenoemde se antwoord dat aandag aan die saak gegee word, maar niks verder het gebeur nie.

Maar daarenteen het beide die Sinodes van die NGKA en NGSK oor die jare besluite geneem waarin die AB veroordeel word. Die besluit van die Algemene Sinode van die

NGSK in 1978 was baie omvattend. Dit het enige persoon wat enige diens hoegenaamd in die kerk vervul of enige pos beklee versoek om uit die AB te bedank. Dit het veral destyds gegaan oor 'n aantal blanke predikante en asook teoloë aan die Teologiese Skool van UWK wat aan die AB behoort het. Die meeste het blykbaar bedank en hul bedankings bekend gemaak.

Die motivering vir die besluit was dat lidmaatskap van die geheime AB spanning op drie vlakke veroorsaak het: inter-menslik, inter-kerklik, asook in die geledere van predikante.

Hy sê die AB skep tans veral spanning op inter-kerklike verhoudinge. "Want dit beteken die NGK duld in sy geledere mense wat aan 'n geheime organisasie behoort wat rasgegerond en seksisties van aard is."

Hy wys daarop dat die 1978-besluit nie deur radikales ingedien is nie, maar deur die gerespekteerde "gryskop" Jan Mettler. Botmansê: "Van die NGK kom dikwels die vraag of ons hulle vertrou. Van ons kom die vraag of ons die AB kan vertrou. Die twee is onversoenbaar en teenstrydig."

Nico Smith vra: "Hoe kan jy werklik vanuit Christelike broederskap met mense onderhandel wat jy weet 'n dubbele broederskap handhaaf. Daar is die broederskap in die kerk en die broederskap in 'n geheime geslote kring."

Hy sê 'n openlike gesprek is nie moontlik as 'n mens weet dat sekere van die NGK lede aan 'n geheime organisasie behoort wat vooraf oor die sake praat nie.

Smith sê: "Ek is verstom dat die NGSK en NGKA nog gewillig is om met die NGK in gesprek te tree. As hulle geweet het hoe die AB in die praktyk funksioneer, sal hulle nie weer maklik met hulle in gesprek tree nie."

Hy sê die NGK kan sy geloofwaardigheid in swart geledere vestig as lede van die AB openlik uit dié organisasie bedank. "Ek was

'AB 'N GEWAS IN DIE LIGGAAM VAN CHRISTUS'

RIAAN TERBLANCHE, NG predikant van Beaufort-Wes, vra in die jongste Die Kerkbode dat die rol van die Afrikaner Broederbond (AB) in die kerke bespreek moet word. Minstens die helfte van die drie Afrikaanse kerke se predikante behoort tot die AB. Terblanche skryf:

DS PIETIE VICTOR het in sy brief (Die Kerkbode, 15 Januarie) 'n saak aangevoer waarvoor daar 'n openhartige gesprek in die kerk nodig is, naamlik die rol van die Afrikaner Broederbond in die NG Kerk.

Ek wil met ds Victor saamstem dat die NG Kerk, weens sy noue verbintenis met en lojaliteit aan die Broederbond, in die verlede oor bepaalde sondes geswyg het. Tydens die era van apartheid is die kerk as profeet van die Here verlei om die beleid van die regering goed te praat. Toe die regering sy beleid gewysig het en wegbeweë van apartheid, het die kerk ook omgeswaai en apartheid eweneens veroordeel. Om hierdie hegte vennootskap tussen staat en kerk te begryp, is dit belangrik om daarvan kennis te neem dat in beide kerk en staat sleutelposisies deur Broederbonders beklee is, en steeds beklee word.

Baie mooi dinge is ook deur die Broederbond in die Afrikaner se volkslewe geïnisiëer. Die greep wat hierdie geheime organisasie op die Afrikaner-kerke gehad het, het egter die kerk in een van sy belangrikste funksies van "So sê die Here!" gekniehalter en genuilband - tot onoer van God en tot lyding van vele mense!

DIS EGTER NIE net belangrik dat die kerk homself sal ondersoek ten opsigte van sy optrede in die verlede nie, maar dat, terwyl die Broederbond nog lewend en magtig in sy boesem is, hy homself prinsipiëel oor die verhouding van die kerk ten opsigte van 'n geheime organisasie sal voor die Here verantwoord.

Is dit terym met die broederskap en lojaliteit wat ons as gelowiges met mekaar in die Here het, dat sommige broeders in 'n magtige geheime organisasie saamgesmee is waaraan eweneens lojaliteit gesweer is? Is dit te rym met die een liggaam van Christus dat hy 'n vreemde gewas in homself in die geheim mag toelaat om te funksioneer - veral as die gewas reeds 'n magsgreep op die kerk toegepas het soos dit in die geskiedenis na vore gekom het? Is Joh 3:20-21 nie van toepassing op ons nie: "Elkeen wat kwaad doen, haat immers die lig en kom nie na die lig toe nie, sodat sy dade nie aan die kaak gestel moet word nie. Maar wie volgens die waarheid handel, kom na die lig, sodat dit duidelik kan blyk dat sy dade in gehoorsaamheid aan God gedoen is?" Is dit moontlik dat ons onself as mense van die lig kan beskou (Ef 5:8), terwyl ons aan 'n geheime organisasie behoort wat onder 'n dekmantel en in die donker dinge doen wat nie altyd die toets van die Woord kan deurstaan nie?

Dis my geheim

VWB het aan Johan Heyns gevra of hy nie ongemaklik voel as predikant om aan 'n geheime organisasie te behoort nie. Hy het opgewonde gereageer en gesê: "Is daar nie ook in jou lewe dinge wat geheim is nie? Praat jy met leder en almal oor jou sekslewe? As jy en jou vrou twis, bly dit nie 'n geheim tussen julle nie?"

teenwoordig jare gelede toe 'n bekende kerkleier aan ons gesê het: Die AB is van veel meer waarde as die broederskap in die kerk, want in die AB weet ek ek kan my broers vertrou, maar in die Kerk is dit nie altyd moontlik nie."

Heyns sê reguit hy kan aan geen rede dink hoekom sy lidmaatskap van die AB enige probleme vir die gesprekke oor kerkeenheid moet veroorsaak nie. Verwysend na die amptelike standpunt van die Algemene Sinode in dié verband, sê hy: "In die lig van die feit dat die NGK die organisasie reeds vroeër ondersoek het, en nie 'n negatiewe oordeel uitgespreek het nie, kan ek nie sien hoe die feit dat predikante lede is van die AB die eenheids gesprekke kan affekteer nie."

Hy wys daarop dat sy akademiese ondersoëke toon dat daar in alle sameleweingsverbande kern groepe is waar daar 'n groter of mindere mate van vertroulikheid gehand-

haaf word.

Potgieter neem dieselfde standpunt in en beroep hom op NGK Sinodale besluite. Maar hy wys daarop dat daar vroeër uit geledere van die NGKA gesê is dat as die AB ondersoek moet word, dieselfde vir die Belydende Kring - die ekumeniese groep in die swart kerke - moet geld. Die BK is 'n eksklusiewe organisasie waarvan 'n mens slegs op uitnodiging lid kan word.

"Ek dink nie vertroulikheid is 'n vreemde ding in die wêreld nie. In alle dele van die samelewing bestaan daar aspekte van vertroulikheid. As so 'n organisasie eties optree, het ek daarmee geen probleem nie," sê Potgieter.

Op die vraag of sy lidmaatskap nie wantroue by andere skep nie, het hy gesê dat hy sou bedank sou dit bekend word dat die organisasie betrokke is met goed waarmee hy hom nie kan vereenselwig nie.

Broederhok

Sedert sy stigting in 1918 is die Afrikaner Broederbond 'n paar keer geskud, soos met die 1963-onthullings en die bedanking van die regsies. Maar elke keer het dié geheime organisasie gekonsolideer, want die Afrikaner had die absolute mag. Maar VWB se reeks onthullings die afgelope paar weke het die AB in 'n behoorlike bestaanskrisis gedompel, skryf **HENNIE SERFONTEIN**

VERSKEIE vooraanstaande Afrikaners in die akademiese en sakewêreld én die staatsdiens het die afgelope drie weke uit die AB bedank.

Volgens bronne in die AB-binnekringe was die berigte in VWB die laaste strooi vir party, terwyl andervir die eerste keer behoorlik besef het wat die implikasies van lidmaatskap van dié geheime organisasie in die Nuwe Suid-Afrika is. "Daar is heelwat verwarring en onsekerheid, selfs vrees, onder lede," sê een bron.

Ses voorste sakelui het pas uit die AB bedank. VWB verneem verskeie ander vooraanstaande figure het ook bedank of is in die proses om dit te doen.

Die tol onder akademië is nog hoër as in die sakelewe. Onder dié wat onlangs bedank het, is Flip Smit, rektor van die Universiteit van Pretoria (UP) en Hennie Rossouw, vise-rektor van die Universiteit van Stellenbosch (US).

Die eerste slagoffer van VWB se Broederbond-berigte was regter WH Booysen van die Natalse regbank wat uit die Uitvoerende Raad en as lid van die AB bedank het.

Smit sê aan VWB: "Ek kan sê ek is nie meer lid van 'n geheime organisasie nie." Hy wou egter nie beweringe bevestig dat verskeie van sy mede-kollegas in die top-leierstruktuur aan die UP saam met hom uit die AB bedank het nie.

"Dit is soos rotte wat 'n sinkende skip verlaat. 'n Mens sou nooit kon dink dat die AB-gesagstrukture so vinnig sou kraak weens die politieke magsverskuiwing nie," sê 'n vooraanstaande Afrikaner aan VWB na aanleiding van die jongste reeks bedankings.

Die blitsbedankings die afgelope twee weke uit die AB is sekerlik een van die merkwaardigste ontwikkelinge in die Afrikaner-politiek sedert die ontstaan van dié organisasie in 1918. Die bedankings is die regstreekse gevolg van die onthullings in VWB wat die AB soos 'n skokgolf getref het.

BETEKENISVOL VAN DIE dramatiese verwickelinge is dat baie AB-lede onseker is en vrees oor hulle eietydse toekoms in 'n nuwe Suid-Afrika onder 'n ANC-regering. Daar word openlik gesê hulle is bang dat hul eie posisies onder 'n ANC-regering in gedrang mag kom as dit sou uitklok dat hulle aan 'n geheime organisasie behoort.

Die vrees geld veral onder mense in die openbare lewe soos die politiek, en diegene wat posisies in die staatsdiens en aan universiteite beklee. Alle Afrikaanse lede van die NP-koukus, so te sê alle direkteurs-generaal en hul adjunkte is lede van die AB.

Blykbaar word twee vrae in AB-geledere gevra. Wat weet VWB? En wat is die kans dat die ANC die volle ledelyste kan bekom?

Daar word verneem dat die AB-leierskap spesiale voorsorgmaatreëls getref het by Die Eike, die AB se hoofkwartier onder beheer van Naudé Botha, die hoofsekretaris, sou die gebou bestorm word of 'n nuwe regering 'n klopjag op hulle uitvoer.

Fisiek is dit moeilik weens veiligheidsmaatreëls om die gebou binne te gaan. As 'n klopjagspan net tien minute lank buite die gebou gehou kan word, is dit voldoende tyd om alle rekenaar-rekords van die AB te vernietig, is aan VWB gesê.

DIE BEDANKING UIT DIE AB van iemand met die status van Flip Smit, die rektor van die UP, baan die weg vir talle ander akademië om ook te bedank. Dit gaan ook die druk uit akademiese en studentekringe op Andreas van Wyk, die aangewese rektor van die Universiteit van Stellenbosch en vermoedelik die opvolger van Pieter de Lange as voorsitter van die AB, vergroot.

Volgens bronne aan die US weier hy om te bedank.

Demper Meyer, die LP vir Humansdorp en adjunk-hoofswep van die NP se parlementêre koukus, het dié week in die afwesigheid van Keppies Niemand, LP vir Kimberley-Suid en hoofswep, aan VWB gesê hy weet niks van enige moontlikheid dat AB-lidmaatskap van LP's op die koukusvergadering bespreek sou word nie.

Toe VWB dit aan Meyer stel dat hy wel 'n AB-lid is, het hy dit eers probeer wegpraat en gemaak of hy nie die vraag gehoor het nie, daarna het hy vererg gesê dat dit niks met VWB te doen het nie "en dat jy op droë grond vis".

Toe dit weer aan hom gestel word dat hy dus nie ontken dat hy wel 'n AB-lid is nie, ontken hy dat hy so iets gesuggereer het, maar wou nie ontken of erken dat hy wel 'n lid is nie. Volgens VWB se inligting is hy wel 'n lid.

'Broederbond se skip gaan vinnig sink'

Die Broeders brom oor hul oud-lid Willie Esterhuysen, wat pas 'n doempromisie oor hulle uitgespreek het. Esterhuysen sê dié gebrom is 'doodsnikke

DIE dae van die Afrikaner Broederbond as 'n geheime organisasie is getel. Die organisasie het in 'n nuwe Suid-Afrika kwalik 'n bestaansreg.

Só stel Willie Esterhuysen, professor aan die US se nagraadse bestuurskool en voormalige lid van die AB, dit duidelik in 'n onlangse rubriek in *Finansies en Tegniek*.

Esterhuysen, wat ook filosoof en teoloog is, het in 1987 uit die AB bedank. Sy artikel het groot opskudding en konsternasie veroorsaak in die geledere van die AB beheerde Afrikaner establishment.

Binne twee tot drie jaar, sê Esterhuysen, sal die politieke veiligheidsnet waaruit Afrikaanse instellings soveel dekades lank voordeel kon trek, nie meer bestaan nie. Daar sal ook nie meer 'n informele netwerk van kontak-telefoonnummers wees van "vriende in hoë posisies" wat selfs oor naweke geskakel kan word om met 'n probleem te help of êrens 'n goeie woordjie te doen nie.

Die verwysing na "vriende in hoë posisies" is 'n sarkastiese steek na die AB - dis die standaard-uitdrukking in AB-kringe wanneer verwys word na kontak met ministers en ander senior regeringsamptenare wat natuurlik almal Broeders is.

As mens die paniek in AB-geledere in gedagte hou oor die VWB se onlangse onthullinge oor die AB en hul politieke strategie, is dié opmerkings van Esterhuysen betekenisvol:

"Wat spesifieke Afrikaanse instellings betref, is daar nou reeds vrees en onsekerhede. Geheime organisasies soos die Afrikaner Broederbond en Toekomsbesprek sal myns insiens in die gedrang kom. Hier is dit nie bloot 'n vraag of hierdie organisasies nog 'n bestaansreg het en of die lede daarvan dink dat hulle nog 'n taak het nie.

"DIE VRAAG IS OOK - en miskien veral - of 'n nuwe regering sal kan toelaat dat hierdie tipe organisasies in die geheim - of soos dit graag genoem word, vertroulik - kan optree, veral as die indruk by die oorgrote meerderheid van die nuwe kieserskorps bestaan dat hierdie organisasies die vaders van apartheid en die eintlike handhawers van Afrikanermag was.

"Die groot nadruk wat openbare aanspreeklikheid ontvang, tel ook teen landwyse geheime organisasies wat net wit is.

"Radikales in ons politiek sal nie rus nie alvorens 'n verbod op hierdie tipe organisasie geplaas is. Hulle praat reeds van beslaglegging op dokumente en naamlyste.

"Pragmatici in buite-parlementêre kringe erken daar is 'n probleem. Terwyl hulle nie heeltemal onsimpatiek is nie, sê hulle reeds dat openbare en semi-openbare dienste gesuiwer sal moet word van lede van geheime organisasies. Hulle dink nog nie aan verbodsbepalings nie, maar wys daarop dat dit alles van hulle ondersteunerskorps sal afhang. Met 'n glinstering in die oog word toegevoeg dat Suid-Afrika in elk geval 'n geskiedenis het waarin van 'lastige' organisasies ontslae geraak word deur hulle te verbied."

Willie Esterhuysen

briewe

BROEDERBOND WEK KOMMER PM DE KOCK VAN VERWOERDBURG SKRYF:

Hennie Serfontein se artikels oor die Afrikaner Broederbond (AB) is 'n verbysterende bevestiging van die psige van dié klein groepie Afrikaners wat soveel leed en hartseer in die Suid-Afrikaanse gemeenskap veroorsaak het. Dit spreek van 'n arrogansie, 'n oordrewe drang na eksklusiwiteit en konformisme, maar erger nog, 'n onvermoë tot eerlike introspeksie. Dit is dan ook nie snaaks nie dat ons vandag sit met 'n owerheidsektor wat gekenmerk word deur interne middelmatigheid in prestasie en 'n ongelooflike toleransie vir korrupsie en vergryp.

Wat verder kommer wek, is die subtile verskuiwing in strategie van die AB. Waar eksklusiwiteit voorheen op ras, geslag en kleur grond was, is daar nou 'n neiging om die "grensdrade" wyer te trek en enersdenkendes eerder as net uitverkore Afrikaners te koöpteer. Dié strategie is egter deursigtig en ingeligtes behoort te sien dat die onderliggende motivering sekerlik die behoud van mag is. 'n Mens kan dié strategie veral waarnaem in die wyse waarop regstellende aksie in die staatsdiens en parastatale hanteer word. Daar is steeds 'n sterk neiging om reële gesagsposisies uit te hou as "heilige grond". Meermale is aanstellings onder die vaandel van regstellende aksie diesulkes wat die beste by die "kultuur" inpas en dié wat die beste skool, voor- en nagraadse opleiding (gewoonlik in die buiteland) gehad het.

Die vraag bly: in watter mate gaan dié magklik toegelaat word om homself deur middel van koöptering in 'n nuwe Suid-Afrika te handhaaf? Veel dringender egter is die vraag: wat gaan die werklik gemarginaliseerde gemeenskappe baat by regstellende aksie indien die klik 'n sterk rolspeler in 'n nuwe Suid-Afrika gaan wees?

VERANTWOORDELIKE UITSAAIER

JA BREEDT, HOOFBESTUURDER: TV-FASILITEITE AAN DIE SAUK, SKRYF:

Die aantygings dat die SAUK toerusting goedkoop verkoop omsodoende die toerusting in private hande te plaas voordat 'n sogenaamde oomame van die SAUK plaasvind, is totaal onwaar (VWB 15-21 Jan 1993).

Dit is noodsaaklik vir enige verantwoordelike uitsaaier om voortdurend uitgediende en verouderde toerusting te vervang. Die sake-eenheid TV-fasiliteite vervang ook periodiek uitgediende toerusting om uitsaai op sy beste te verseker en tred te hou met tegnologie-ontwikkeling. Die toerusting wat ter sprake is, kon nie meer ekonomies in stand gehou word nie en is vervang. Ten einde die addisionele vervangingskoste so laag moontlik te hou, word die uitgediende toerusting verkoop om 'n bydrae tot kostes te lewer. Die toerusting word geadverteer en dan aan die hoogste bod toegeslaan, hetsy 'n privaat persoon of ander instansies. Die uitgediende toerusting kan nog diensbaar wees in 'n minder kritieke bedryf as die professionele uitsaai-bedryf. In die beperkte wêreldmark vir uitgediende uitsaaitoerusting is dit moeilik om selfs teen lae pryse kopers te kry.

Die uitgediende Barco Monitors (wat sedert 1976 in gebruik was) en verouderde Buite-Uitsendingseenheid is nog nie verkoop nie, juis omdat daar nie 'n mark is nie. Die Buite-Uitsendingseenheid is ook nie volledig nie. Die toerusting is uitgestroop en word waar moontlik hergebruik of andersins afsonderlik verkoop. Vorige pogings om die Buite-Uitsendingseenheid as 'n volledige eenheid te verkoop teen 'n redelike prys, het misluk.

Geen nuwe of diensbare toerusting word te koop aangebied nie. Indien daar enige waarheid daarin sou steek dat toerusting ver onder markwaarde verkoop word, sou daar talle aanbiedinge gewees het.

Wanneer toerusting aan personeel verkoop word, word 'n tender-proses gevolg wat deur die ouditeure goedgekeur is.

Dit sal waardeer word indien die verkeerde persepsie wat as gevolg van die berig by u lesers mag bestaan, reggestel kan word.

KRING VAN DIE SPOTTERS DIE DU-DA-SISTERS VAN PRETORIA SKRYF:

Ons wil weet of daar waarheid in die gerug is dat Brolloks eintlik niemand anders is as Izak de Villiers nie.

Dié moontlikheid lyk al meer waarskynlik as ons kyk na die *Huisgenoot*-mentaliteit wat deurskemer in Brolloks se maaksel "Tekens laat julle blou word" (VWB 5-11 Februarie 1992).

Geen regdenkende Suid-Afrikaner vertrou regtig die regering nie, veral as hy (sic/siek) mooi beloftes maak oor regte vir wimpes, women and blacks nie - daardie groep wat nooit verder as die kombuis toegelaat is nie. Ons is ook verbysterd deur diegene met die tot nou toe bevoorregte geslag (Brolloks ingeslote) se skielike simpatie met die onderdrukte.

As 'n mens kyk na die ander partye teenwoordig by die konvensies - onder meer Irak, Joego-Slawië en Israel, immers almal getroue ou vriende van die regering - is dit vreemd dat die regering so lank gewag het

om ook tot die kring van die spotters toe te tree. Dit is om 'n nuwe Izak op jousef te trek as jy dink dat dié 'n klub vir state met 'n vlekkelose rekord is.

Nogtans, om die enkele aksies wat die regering neem wat min of meer in ooreenstemming met beskaafde norme is, voor die voet af te skiet, is soos om te argumenteer dat daar niks goeds uit 'n stout kind kan kom nie. Deur pogings om te verander altyd gelyk te stel met nuwe streke, is om die kind vir ewig tot die hoek te verban.

Ten minste het die regering nou vir homself 'n lat gepluk deur hom openlik en met fanfare te verbind tot dié beginsels wat hy nog altyd ontken het. Die mate waarin die lat teen hom ingespan sal word, sal afhang van die determinasie van gewone Suid-Afrikaners om op dié regte aan te dring.

THE TYPICAL TYRANT MARTIN BRINK OF CAPE TOWN WRITES:

When I read Peter Vale's review "The mirror has shattered" on Basil Davidson's book (VWB 5-11 February 1992), it struck me as a comprehensive analyses on the abstract political level (space considered) but in my opinion much remains to be demystified in terms of individual psychology.

And the mystification process is always there - seen from another very real angle: when tyrants such as Hitler or Amin come to power, they are perceived by the masses as demi-gods.

We need to know then, in addition, by which means to pin-point individual villains responsible for "the black man's burden" in Africa.

I suggest a psychologist writes an article in VWB sketching the early childhood years and the consequential personality profile of the typical tyrant.

BY DIE KLINK VAN KASREGISTERS ANNIE GAGIANO VAN STELLENBOSCH SKRYF:

Op Stellenbosch, soos op baie ander plekke, ondervind die "swart" hoërskool (Kayamandi) baie probleme veral met die akkommodasie van leerlinge. Verlede jaar is dié situasie verlig deur die gebruik van 'n plaaslike (leë) skoolgebou wat aan die Universiteit behoort - teen R5 000 huur per maand, wat toe skielik opgeskuif het na R25 000.

Dié verhoging het die perseel feitlik onbekostigbaar vir die skool gemaak. Toe word aangekondig die Universiteit benodig die skoolperseel self as tydelike studentesentrum omdat die Langenhoven-sentrum, die vernaamste studente-eetplek, verander en verbeter moet word.

Nou hoor 'n mens dat daar 'n hele winkelsentrum op die Langenhoven-perseel gaan kom - iets wat baie Stellenbosch-sakemense bedreig laat voel.

Allerhande slim belasting-vryspring-metodes word ook hierby genoem. Aangenome dat die Universiteit (soos ander opvoedkundige instellings) geld moet gebruik om geld te maak in 'n tyd van dalende staatsubsidies aan universiteite, is die simboliek van dié manier darem tekenend van 'n onsensitiewe en kru benadering tot die huidige situasie waarbinne die US staan.

Die US het nie 'n baie wonderlike rekord vir maatskaplike betrokkenheid met die gemeenskap rondom die Universiteit nie - afgesien natuurlik van die gewone Afrikaner-establishment-skakeling. Hier was 'n kans om 'n generous gebaar te maak wat sou kon aandui dat Stellenbosch meer as 'n yuppie-instelling kan wees; én die geld wat gemaak moet word kan sekerlik op ander maniere as deur 'n blink winkelsentrum in die middel van die kampus gedoen word.

Nie alleen bly die US ernstig gekompromiteer deur sy Broederbond-konneksies nie, maar die mate waartoe die US se akademiese en kulturele aansprake 'n kommersiële kleur kry, raak al hoe onmiskenbaarder. Met 'n aangewese rektor wat jaarliks duisende uit direkteurskappe in "Afrikaner"-besighede soos Boland Bank, Distillers Korporasie en Old Mutual verdien, en met 'n Universiteitsraad wat deurspek is van Afrikaner-fatcats en Naspers-Nattes, is dit natuurlik nie verbasend nie.

Op Stellenbosch word nineties-style laer getrek - met BMW's en Mercedesse. Intussen bars Kayamandi-hoërskool uit sy nate. Daarby is dit tog interessant dat die UWK groot groei ondervind terwyl die US studente-talle daal. Dalk was dit nie so slim om 'n studentemark vir die US af te baken met die vaslegging van Afrikaans as voertaal nie?

Dit nog afgesien van die oorweging van wat die invloed van die Afrikaans-afbakening op die lang duur op die kwaliteit van studente- én dosente-inname aan die US gaan hê.

He who calls the tune will have to pay the piper - but the customers might prefer to go and dance elsewhere.

Onderliggend aan die hele huidige aksentuering van ideologiese, "etniese" en besighede-Afrikanerdom op Stellenbosch, vermoed 'n mens 'n onvermoë en weiering om by 'n onherroeplik-veranderende Suid-Afrika aan te pas - maar stagnering, sinisme en halsstarigheid is kwaliteite waarvan 'n universiteit liewer ontslae behoort te raak. 'n Ander moontlike ideaal vir "Stellenbosch" - om 'n Universiteit te wees in die beste sin van die woord; so inklusief as moontlik (in teenstelling met die eksklusiwiteit soos aangedui deur beide die berugte Afrikaans-klousule en die sogenaamde "Harvard van Suid-Afrika" toekomsprofiel wat deur die Broeders gekies is); 'n Universiteit wat toekomsgerig is met sy mag en vaardighede as bydra tot die bevryding en "empowerment" van die hele Suid-Afrikaanse gemeenskap - word op dié manier verloën en vervlak. Soos ander universiteite is Stellenbosch 'n duur bronnensentrum wat die indruk dat hier geprivatiseer word, nie kan bekostig nie.

Briewe korter as 300

woorde geniet voorkeur.

Rig briewe aan:

Die Brieweredakteur VWB

Posbus 177 Newtown 2113

brolloks

BLAAS DIE HELE BLEDDIE LOT DIE LUG IN

Dís hoe ons die geweld gaan stopsit: betrap mense op heterdaad. Soos die ANC-wapensmokke- laars waaroor die storm nou woed. En nou moet die ANC please explain aan almal van ons. Die tyd vir mooi broodjies bak is verby.

Voorspelbaar het die Nasionale Party laasweek gedreig om onderhandelinge op te skort, tot dat een ANC-leier daarop gewys het dat as die ANC elke keer onderhandelinge opskort as daar 'n skandaal in die polisie of weermag is, daar nooit onderhandel sal word nie.

Maar wat Brolloks eweveel dwars in die krop steek, is dat Inkatha nou ook op die bandwagon gespring het oor die ANC-wapens. En dit terwyl hulle net so skuldig is, indien nie skuldiger nie, aan wapensmokkelary.

Dis nou net hier waar dit jammer is dat die polisie en weermag 'n geskiedenis het van kop in een mus wees met Inkatha, want 'n mens kan maar nie help nie om te wonder of daar ewe openlik en kragdadig teenoor hul smokkelary en wapenberging opgetree word.

Miskien is daar net een oplossing: vat so tien van al die miljoene wat ons so maklik mors met golden handshakes en Lost City en koop elke ongelisensieerde wapen in die land op - en vat die res sommer af - en blaas dit met plofstof aan stukkes soos die Amerikaners met die krygshere van Somalië se wapens doen.

CRIME PAYS

Verhoogde inkomstebelasting en seker nog hoër BTW is ook ons voorland ná die Keys-begroting volgende maand. Brolloks gaan elke maand 'n aanval van sooibrand kry wanneer hy so 'n groot hap van sy salarissie aan belasting moet afstaan.

Want 'n mens sal nie anders kan nie as om te dink hoeveel van dié rande wat die staat afvat, gaan om Magnus Malan se reusagtige gratifikasie en pensioen én die geraamde R850 miljoen vir die ander apartheid-politici te betaal.

Apartheid het miskien nie gewerk nie, maar was dit lonend! Soos Brolloks lankal vermoed het: crime pays.

NET DIE FORMULE

Miskien is hier 'n formule waarvolgens ons ons nuwe regeerders moet betaal: Die Britse, Franse en Russiese presidente kry net vyf keer meer as die gemiddelde inkomste van ekonomies aktiewe burgers in dié lande - \$118 000, \$93 000 en \$1 360 onderskeidelik.

So as ons nuwe staatshoof en sy kabinet meer geld wil hê, moet hulle sorg dat die ekonomie verbeter en die gewone mense meer geld kry.

SHYM, ONS ERFENIS

Ag shym, daar gaan nog 'n stuk van ons kosbare wit erfenis. Nou dat buitelanders nie meer ons kosbare wynlandgoedere opkoop nie, koop hulle al ons gholfbane.

Die Chinese het klaar die Brakpanse gholfbaan en die Ohenimuri-klub by Walkerville opgekoop, en nou maak 'n konglomeraat uit Dubai 'n aanbod vir Fancourt.

Wat is die kans ons nasionaliseer Sun City en Lost City (die belastingbetaler hét mos 'n aandeel ná die borg van die Lost City-partytjie) en verkoop dit ook aan die een of ander oliesjiek? Dalk is dit genoeg om ál ons politici 'n golden handshake te gee op voorwaarde hulle mag nooit weer die politiek betree nie.

LEERKURWE

Ons toekomstige regeringspolitici leer vinnig by hulle voorgangers. Soos dat feite nooit in die pad van 'n goeie storie moet staan nie (en julle het gedink dis net koerante wat daaraan glo).

Voorbeeld: Chris Hani besoek Kuba, 'n land waar revolusie weer dreig oor die ekonomie ineengestort het en mense nou werklik swaarkry. En daar gaan verklaar hy hoe 'n wonderlike voorreg dit vir hom is om daar te wees, want Kuba is een van die min voorbeelde van suksesvolle sosialistiese stelsels wat oorgebly het...

NOG DWASE

Maar 'n groter dwaas in die politiek naas die AWB-narre is daar seker nie as Clarence Makwetu nie.

In sy onderhoud met David Frost sê hy al die geweld in die land is te wyte aan "huursoldate van die regime". Vat hulle weg, en daar's g'n niks meer geweld oor nie.

Nog 'n juweeltjie: Die PAC word deur die meeste Suid-Afrikaners gesteun, want 'n onlangse verslag van die RGN sê die meeste witmense, bruinmense en Indiërs en 'n groot deel van die swartmense is gekant teen die beplande oorgangsregering - en dit is die PAC se posisie, seg die man. Overgezet synde: die KP en die AWB steun die PAC. En toe hy verder gedruk word, sê hy die PAC gaan 'n verkiesing wen. Al die meningsopnames wat hom net 'n paar persent steun toeken, maak hy min of meer af as 'n wit sameswering.

Die PAC gaan nie blankes van hul grond ontnem nie en hulle is welkom in Azanië, sê hy, maar voeg kort daarna by sy grootste probleem met die ANC is dat hulle die Freedom Charter ondersteun wat sê Suid-Afrika se grond behoort aan die mense wat daarin woon. Die PAC sê die grond behoort net aan swartmense. En hy sê die tyd is nog nie daar dat van "een setlaar, een koeël" afstand gedoen kan word nie.

Jou hele Azaniese moer, broer.

1993

die jaar van besluite

(maar 'n mens mag darem seker ook plesier hê?)

Hoe nader Suid-Afrika kom aan die verwesenliking van 'n heeltemal nuwe politieke en sosiale bestel, hoe meer deumekaar en verwarrend word alles.

Vrye Weekblad gaan vanjaar jou gids wees met betroubare, vars inligting, eerlike en ingeligte ontledings en 'n wye verskeidenheid van prikkelende menings. Oor die politiek, die nasionale lewe, films, die kunste, gesondheid, boeke.

Ons steek niks weg nie, en ons neem die wêreld (en onself) nooit te ernstig op nie.

Maak seker jy bly by - en die sekerste manier is om in te teken op **Vrye Weekblad** en dit elke Vrydag op jou voorstoep te hê.

Ons doen huisafleverings op die volgende plekke:

Die PWV-gebied, wat insluit Johannesburg, Pretoria, Verwoerdburg, Midrand, Sandton, Randburg, Roodepoort, Randfontein, Krugersdorp, Florida, Germiston, Alberton, Bedfordview, Kemptonpark, Benoni, Boksburg, Springs, Brakpan, Vereeniging en Vanderbijlpark.

In Transvaal is ons ook beskikbaar in die sentrale dele van Witbank en Nelspruit, en in die Vrystaat ook in sekere dele van Bloemfontein.

As jy buite een van die streke val, stuur ons VWB teen dieselfde koste per pos aan. So moenie elke Vrydag skarrel om jou gunsteling nuustydskrif in die hande te kry nie, stuur liever nou R150 en ontvang VWB vir 'n jaar of R80 vir ses maande (BTW en aflewering ingesluit).

Vul dié vorm vandag nog in en stuur saam met jou tjek of poswissel aan:

VWB Verspreiding,
Posbus 177,
Newtown
2113.

Stuur VWB vir my per pos/tuisaflewering aan vir

- 1 jaar
 6 maande

Naam .....

Adres (aflewering) .....

Adres (korrespondensie) .....

.....Poskode .....

Telefoonnommer .....

braaivleis, sunny skies en

rugby, witpyp

CHARL BLIGNAUT beskryf hoe
Mandrax bekom en gerook
word **FOTO'S: SALLY SHORKEND**

MANDRAX rook op die Suid-Afrikaanse manier is 'n eiesoortige ervaring. Dis al land waar jy vir "one and one" of "n pil en 'n stop" kan vra; waar Mandrax in 'n pyp (bottelnek) saam met dagga gerook word.

Dis ook 'n bietjie van 'n vuilerige dwelm. Dit vat 'n ruk om gewoon te raak aan 'n bottelnek rook. Die eerste paar keer irriteer dit die keel en die tong, dis eers moeilik om diep genoeg in te asem om ordentlik te rush. En dis ook nie asof die rush 'n geweldige inspirerende ervaring is nie.

Maar van rushes gepraat - eers moet jy die goed in die hande kry.

Dis maklik genoeg as die merchants (Mandrax-verkopers) jou ken en as jy naby Suid-Afrika se gewildste Buttons (Mandrax) gebiede bly - areas in enige township, veral bruin townships; Bertrams in Jo'burg (ook Hillbrow); en Berea of die Bo-Kaap in Kaapstad. Merchants boer op straathoeke of in sekere woonstelle en huise. Baie whities ry maar net verby in die kar, stop by die stopstraat. Die merchant herken die koper (of sal, as hulle nie tevore aan jou verkoop het nie, jou 'n paar vroeë vrae en sien of jou hande pyprof is).

Jy bestel, sê maar een pil. Daar word gevra vir "one and one" of "n button en 'n stop" ('n matchbox sub-standaard dagga). Tans sal dit jou R18 in Jo'burg kos (R15 vir die pil en R3 vir die dagga) en R15 in die Kaap.

Die Mandrax-pil lyk soos 'n medium-grootte knopie. Hulle is gewoonlik grys-blou of bruin en het 'n kenmerkende simbool

daarop uitgekerf (deur die merchants). Germans is tans die bekendste en het 'n swastika daarop uitgekerf. Aan die ander kant staan daar "MX". Op vroeër pille het die letters "RL" gestaan (die naam van die eerste vervaardigers). Net soos daar verskillende maniere is om buttons te koop, so is daar ook verskillende maniere van pyp rook.

DIE BOONSTE gedeelte van 'n glasbottel, gewoonlik 'n bierbottel, verskaf aan die Mandrax-roker 'n pyp. Die bottel word regom met 'n vlam verhit waar dit moet afbreek. Onmiddellik daarna word dit onder 'n kraan gehou sodat dit netjies kraak.

Die Mandrax-pil word nou gekap (fyngemaal tot poeier). 'n Swaar voorwerp word hiervoor gebruik en die pil word tussen lae papier gesit. Wanneer die Mandrax poeier is, word dit met tabak (die mix) gemeng.

Die pyp word dan voorberei. Eers word 'n filter uit papier gerol en in die bottelnek geplaas. Dagga en tabak word in die pyp gesit en dan die cream - die Mandrax-poeier. Elke button verskaf so vier of so creams. 'n Bietjie word in die pyp gesit en saam met die dagga ingemeng en dan word die pyp die eerste keer opgesteek. Die roker vat 'n teug en iemand anders score hom 'n light. Die vuurhoutjies word binne die pyp gehou.

Die roker asem 'n paar keer diep in en hou die rook in tot hy nie meer kan nie. Hy sal 'n rush begin voel. Iemand anders rook gewoonlik die seconds (die tweede teug aan die pyp) en 'n derde kan die skraapsels van daai cream maar kry. Die dwelm proe effens

Suid-Afrika rook berge Mandrax

- Hoewel alkohol die grootste dwelmgevaar in Suid-Afrika is, is dagga tweede en Mandrax derde op die lys. Mandrax is dus die "harde" dwelm wat in Suid-Afrika die meeste gebruik word.
- 90 persent van die wêreld se Mandrax word in Suid-Afrika gebruik.
- Die dwelmgewoonte wat in Suid-Afrika die vinnigste toeneem, is die gebruik van Mandrax saam met dagga. Daarna volg kokaïne en "smack"
- Die gebruik van chemiese dwelmmiddels neem die vinnigste onder die jeug toe, terwyl die gebruik van alkohol onder swart en bruin mans die vinnigste toeneem. (Departement van Nasionale Gesondheid)

Polisie-aksie

- In 1991 is 1 938 018 Mandrax-pille deur die SAP gekonfiskeer in 2 077 arrestasies weens dwelmhandel en 25 400 pille gekonfiskeer in 420 arrestasies weens dwelmbesit. In 1991 is altesame 1 963 418 pille gekonfiskeer (teenoor 1 153 571 in 1990). In 1991 is altesame 2 492 mense weens handel in of die besit van Mandrax gearresteer (teenoor 2 057 in 1990)
- Die meeste Mandrax kom uit Oosterse lande soos Indië en Pakistan.
- Die genoemde syfers weerspieël glo nie eens naasteby die omvang van die gebruik van Mandrax nie en die 1992-statistiek is nog nie uitgereik nie. Dit sal tydens die Kommissaris se jaarverslag in die parlement bekendgemaak word. (Die SAP se Narkotika-buro)

sleg, soos iets soos asbes seker sou proe. Die uitgeasemde rook is dik en grys-wit.

'n Mandrax rush duur eintlik maar net so 20 sekondes, maar dis 'n harde hou wat jou lam slaan.

Die pyp laat slym en spoeg in die mond inkom en daar's gewoonlik 'n spoegemmer iewers om daarvan ontslae te raak. Die roker gly en strompel nog vir 'n hele ruk op die pil en die dagga. Gereelde rokers rook 'n paar

buttons tussen hulle en word al hoe meer wasted.

Dis nie ongewoon om rokers te sien rondlê of rondstruik as hulle stoned is nie. Mandrax is 'n kalmeermiddel (downer) en laat jou dikwels slaap of opgooi. Soos enige sterk anti-depressant is dit verslawend want dit laat jou vergeet van die lewese probleme. Hulle sê omtrent 'n week se gereelde rook sal jou 'n bietjie van 'n button junkie maak.

Mandrax:

THE MYTHOLOGY AND THE REALITY

Why is Mandrax so popular in South Africa? South Africans consume 90 percent of the world's Mandrax - and the number of South African users has been increasing steadily since the 70s. **CHARL BLIGNAUT** spoke to Mandrax users to find out what attracts them to the drug and to **DAVID GORDON**, a Social Sciences honours student at UCT. Gordon's study, *The Mythology of Mandrax*, is one of very few on Mandrax and its use in South Africa

David Kramer and Taliop Pieterse's *Fairylard* faces the culture of the white pipe. Salie Daniels (left) and Terry Smith kap a button.

"DRUGS in South Africa have always excited the imagination," writes Gordon in a summary of his research. "For the minister of Social Welfare in 1971 they were 'the diabolical underminer of Western man and his morals'... Media clichés such as 'Drug pushers stalk the playground' or 'Welcome to White Pipe Country' are hardly any better. Although the public often hears about huge Mandrax busts one often fails to conceptualise what this means in human terms".

The main questions, says Gordon, are: Why is there such a demand for the drug, who uses it and why is Mandrax consumption starting to reach epidemic proportions in particularly the working class Coloured community?

William Burroughs (author of the drug classics *The Naked Lunch* and *Junkie* and for years a campaigner of a rational state approach to drugs) argues that the addict - not the drug or the pusher (however romanticised their role may be) - is the only irreplaceable factor in the "junk equation". Gordon agrees. As long as a need exists, it will be serviced.

IN AN ATTEMPT to determine this need, Gordon's research in a working class Cape Town community included interviews with 30 representative people. 11 said that they used the drug regularly, four had tried it and the remaining 15 claimed they had never used it.

Although there was a correlation between an individual's use of the drug and use in a family and/or peer group, no correlation could be proven between age, sex or marital status. In other words, not just youths and gang members were taking the drug.

Gordon found that the majority of users were male household members - often fathers or grandfathers. "Consumption did not just occur in dark alleyways or shady she-beens, but in the family lounge, in view, and accepted by the entire family."

All but one of the 30 people interviewed were familiar with the street jargon of the drug - terms as obscure as "golfstoks", "double-barrels" and "one and one". 26 of the 30 felt that more than 50 percent of the adult men in their neighbourhood smoked Mandrax.

ALTHOUGH MANDRAX intake is distributed across race, age and sex barriers, statistics show that the Coloured working class community are the greatest users of the drug. To this community kapping buttons is becoming a bit like smoking hash is to Jamaicans - except that the physical and mental effects of Mandrax are far more serious than that of hash or dagga.

In the community Gordon studied, "Mandrax is as widely used as alcohol; merchants stand on every corner; people are used to street searches carried out by the police every Saturday morning. Mandrax and the gangs and criminal elements that accompany it are part of everyday existence."

WHY IS THERE such a huge demand for Mandrax? Gordon suggests that there is a clear link between the rise of Mandrax and institutionalised racism.

"The forced removals of the 60s and 70s left Coloured communities extremely vulnerable: families and friends were separated; parents lost control over their children; and traditional leisure time activities such as sport and religion were disrupted. Gangsterism increased. As economic conditions deteriorated, unemployment soared... perfect conditions for the spread of a drug that severs the user from an ugly reality."

Most users give similar answers when asked why they use Mandrax: to forget about their problems, to get away from mundanity, to "think nothing", sometimes just "to crash".

BUT GORDON adds that there are more subtle mechanisms at work than institutionalised racism. "Mandrax, like most drugs," he argues, "is embedded in a complex mythology and it is often the myths that lie behind the drug that result in its abuse."

There's the money myth. Mandrax (again reifying the case of most drugs) has become a symbol of wealth in a community where wealth is virtually impossible to attain. The Mandrax/money link is reinforced by the media, the cops and the users. Mandrax headline: "Billions of dollars change hands", or "Police seized over R1 million..."

Gang graffiti of the Cape Flats endorse this. One local gang, The Americans, take their slogan from a Public Enemy song, "Stars

and Stripes, Dollars and White Pipes". The JFK's (Junky Funky Kids) slogan is: "Where money circulates the JFKs celebrate".

Particularly with the Coloured youth, the hip hop way often also endorses the Americanised ghetto drug and money culture. Gordon explains how the myth hits street level: "Conditions of artificial scarcity created by banning the drug raise the price and the amount that dealers make from Mandrax."

Then there's the taboo factor. The frustration of Coloured people's class and racial position which doesn't leave much room for advancement leads people to reject white, middle class values. As a form of rebellion they adopt what is taboo to this class, its State and its media. The taboo and criminal discourse constructed around Mandrax creates the impression that "a subterranean elite" associated with Mandrax exists - and a desire to be part of that elite contributes to the popularity of the drug.

In addition, a myth such as the one that drugs are "the diabolical underminer of Western man and his morals" can only be retrogressive and, suggests Gordon, "part of the problem rather than the solution."

THE STATE'S MEANS of dealing with Mandrax were also researched by Gordon. It has launched a two-pronged attack - banning the drug (and dealing strictly with merchants) and setting up rehabilitation centres.

Gordon proposes a similar argument to that of Burroughs in "Just Say No to Drug Hysteria": banning has not decreased consumption and has not addressed the prob-

lem of why drugs are used by given communities. It has in fact simply perpetuated the myths - particularly the criminal myth.

Rehabilitation is a tricky issue. Burroughs does a surgeon's job of dissecting the American rehab mentality, a country which is decidedly wealthier and more advanced in the field. While local rehab authorities and institutions say they are improving radically and becoming multi-racial, Gordon says that rehabilitation doesn't do much to eradicate the conditions which lead to the demand for the drug. Nor does it challenge the mythology.

Rehabilitation has moreover colluded with apartheid ideology. If your skin's not pretty pink, you're going to have less access to rehabilitation facilities. Rehab workers say they are overworked and underpaid, and most claim not to be racist in approach, even though their facilities may be.

BOTH GORDON AND BURROUGHS suggest legalization and state (or pharmaceutical) control of distribution: decreasing drug prices and thus racketeering, eliminating many sales to minors and countering many drug-related criminal activities.

Legalization will be able to penetrate the myth as drugs leave the dodgy enclaves of the underground. Eliminating the social factors contributing to Mandrax is another story.

"Mandrax is not a happy hippy drug," says Gordon, "it has destroyed and is destroying entire communities and it is about time that the state adopted a more rational and holistic approach to its elimination."

South Africa's fastest growing addiction

MANDRAX is medically defined as a non-barbiturate sedative consisting of methaqualone and byphenhydramine. That means it's a strong sleeping pill, commonly referred to as a "downer" (anti-depressant). Methaqualone was developed in India during anti-malaria research in the 60s.

By the late 60s Mandrax was introduced and marketed in South Africa by Rousel laboratories. It was a cheap, widely-known and readily available sleeping tablet.

By the time it was prohibited by the 1971 drug legislation, it was already being sold at a large number of alcohol and dagga outlets. In 1972, a survey showed Mandrax to be the second most widely used "hard drug" after LSD in South Africa (alcohol and dagga, it seems, will always be the national drugs). Then already it had the highest rate of continued use and the widest racial distribution. At that stage Mandrax was probably being swallowed far more frequently than smoked.

My kontrei:

waar ek vandaan kom is die wêreld nog groen
en ongekaart-en-transport
mooi en lelik maar veral lewendig blind
soos 'n afgeskilferde vlieg;

...

die son skyn en wolke reën
bome stoot en word vuurhoutjies,
koeie blêr en pis melk,
brommers sien om na die heuning,
honde kom tereg in die polisie -
dis tog reeds 'n hoeksteen gelê;

net die mense is star
wit en swart met skille en al
op die rotse uitgeskryt
en die ghwano bly aparterig groen
(Breyten Breytenbach)

(Foto's: PEARLIE JOUBERT)

Parstyd met die Havekwa-
berge in die agtergrond

Parstyd in die Boland

Daar langs die sleepwaens en lorries vol druive staan die wynboere. Hulle staan waar hulle pa's eens op 'n tyd gestaan het, en waar hulle seuns ook eendag gaan staan. **PEARLIE JOUBERT** vertel van die Boland, hoe dinge daar verander én dieselfde gebly het

Jan Boland Coetzee se werkers skep asem

PARSTYD in Wellington koer tortelduiwe snags in die akkerbome. Trekkers ry met sleepwaens vol stroopsoet druive laatoggend deur die hoofstraat.

Boere staan by die Bovlei-kelder en wag dat Piet van Wyk die suikerhalte van hul druive toets.

Daar staan hulle met kortbroeke en kouse en rook hul Van Rijns, praat oor donsskim-mel in die hanepoot, die son wat hul druive "poer in sy moer" gebrand het, die warm bergwind wat vroeg in die nuwe jaar reeds die druive geskroei het. Die kelder-bestuurder vertel dat Maandae - "dis mos nou ná die naweek" - gewoonlik nie baie produktiewe dae is nie. En die wynboere staan daar waar hulle pa's gestaan het, totdat hulle self oud is en doodgaan en hul seuns dan in hul plekke daar gaan staan. Daar langs die sleepwaens en lorries vol druive.

Januarie en Februarie is dit stil om die

werkers se huise. Dis nou behalwe die paar ou mense, kleuters, honde en kate - dié wat nie kan pars nie. En saans, ná 'n twaalfuur-werkdag, staan die mans in 'n ry langs die kelder en skink die voorman vir dié wat wil, meestal almal, 'n effe warm vaaljapie. Uitval-doptyd.

Parstyd. Januarie en Februarie. Dié twee maande waarin die afgetrede polisieman aan diens is in die kelder om 'n wakende ogie te hou. Dan vloek Attie Brink van Hexberg vroegoand oor sy werf omdat sy vrou, sy kinders, sy volk, selfs die weer vandag teen hom was; staan Dan Retief (senior) van Welvanpas na sy jongste seun en kyk wat op Flappie Lochner se land agterop die lorie staan en ballasmandjies vol soet druivekorreltjies omkeer in die sleepwa; sit Jan Boland Coetzee van Vriesenhof in Stellenbosch naby sy wynkelder en dink terug aan sy onlangse trippie na Engeland waar hy geleer het dat die sagste deel aan dié Ingelse se lywe hul

tande is.

Parstyd staan Jackie de Ruiter, Coetzeese "reger-, of is dit nou linkerhand?", wat op Vriesenhof gebore is, langs die uit Duitsland ingevoerde wynmaakmasjiene en vertel van sy voorouer - 'n man genaamd Megiel de Ruiter. "Dié voorpa was glo 'n Hollander wat 'n kaptein op 'n skip was. En dan gaan veg hy op die see en wanneer hy gewen het, dan maak hy 'n besem bo aan die mas vas wanneer hy in die hawe invaar om vir die mense te wys hy het skoongevee met die vyande aan die ander kant."

In dié tyd lag Hennie Durr van Hartebeeskraal buite die Paarl verleë as sy kinders hom daarop wys dat ook hy in parstyd daarop let of die vlieë lam is en of die miere hul hope toestoot of nie. Lam vlieë, "soos wanneer hul meer sitterig as vliegerig is", beteken glo die weer gaan verander. En wanneer die miere hul hope toestoot, kom daar reën.

Parstyd beteken die invalklok lui sesuur soggens van bo van die plaashuis af. Verby die wit hekke onder by die kelder hoor mens 'n trekker se starter 'n paar keer draai voordat dit vat. 'n Groep vroue met kopdoeke, langbroeke en rokke bo-oor aan, staan onder die akkerbome en wag vir die bakkie. Dié kom wanneer die voorman die kelder se twee swaar houtdeure oopsluit en 'n groep werkers in die stowwerige donker kelder verdwyn om ná 'n rukkie uit te kom met ballasmandjies, oranje kratte en snoeiskêre.

OU HUISE, OU SILWERWARE, OU GELD, ou families en ou stories is sinoniem met die Boland. En wanneer dit parstyd in die Boland is, vertel die boere nog die storie van Piet Twyfeling wat een nag tydens die Anglo-Boereoorlog die Vierkleur op Groenberg buite Wellington gaan plant het. Sommer net om die home guard, wat moes toesien dat die Kaap neutraal bly, de bliksem

in te maak.

Hulle onthou hoe die wingerde in die sewentigerjare deur donsskimmel vernietig is. (Danksy Triomf se chemikalieë kan dié siekte nou goed bestry word.) Hulle onthou dat ou Schalk "Boudjies" Joubert baie geld gemaak het toe hy sy molvangkontrepsie gepatenteer het terwyl die onkruid hoog tussen die Steen-wingerde gegroei het. 'n Geslag boere wat steeds lag as hulle vertel van die Asado-braai op tant Esmé Marais se werf toe een van die braaiers in sy Valiant geklim en weggejaag het omdat 'n kat op die tafel gespring het. Mense wat een van die dorpenaars ou "Bed-en-Tafel" genoem het omdat hy en sy vrou van bed en tafel geskei was. 'n Geslag wat vertel van al die Pietete wat in dieselfde vallei gewoon het: Vaal Piet, Piet Sterrekyker (omdat hy so lank was), Rooi Piet, Piet Roomiere (omdat hy nie kon stilsit nie), Piet Draai (wat die plaas op die draai gehad het) en Piet "Kalifornië" Cillié wat op Rheebooskloof buite Wellington gebore is en die eerste meebos-maker was. Ou Piet Kalifornië, vertel die boere, het só baie geweet van vrugte dat die regering hom in 1893 betaal het om Amerika toe te gaan om nóg meer te leer. Met sy terugkoms, tot vandag (en hy is lankal dood), is hy Piet Kalifornië.

"JY WEET JY'T MET 'n boer te make wanneer hy dagsê en dadelik oor die weer begin praat. 'n Boer sal met iemand in Londen praat en die eerste vyf minute uitvra oor die weer daar," sê Evelyn Durr, Hartebeeskraal se boervrou.

So is dit. Dit was nog altyd so. Die boere en hul werkers wat êrens tussen onthou en vergeet in die 20e eeu leef. Tussen stoepstories, nuwe boerderymetodes, nuwe spuitstowwe teen wingersiektes, die jongste trekker en hoe Bovlei in dié nuwe post-sanksietyd in Kanada, Londen en waar ook al gedrink gaan word. En natuurlik hoe hul lewens gaan verander as die Arbeidswetgewing van toepassing gemaak gaan word op die lone en werkers van plaaswerkers.

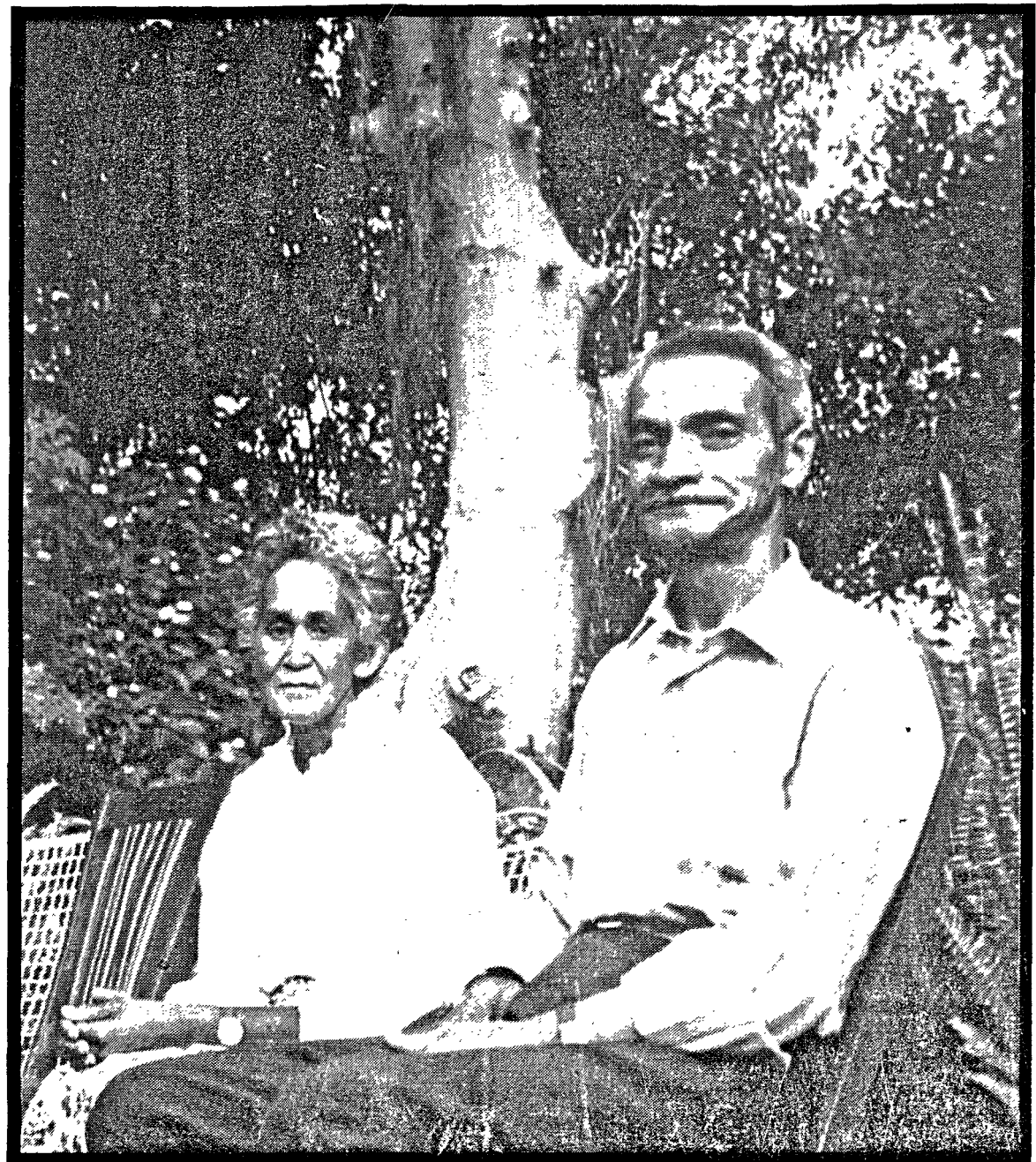
"Jy weet, in die ou dae wou ons net die werkers se hande gehad het. Toe wil ons hul hande én koppe hê en nou wil julle hê dat ek vir hulle moet sê wat om met hul piele ook te doen," sê Jan Boland Coetzee op 'n Landelike Stigting-vergadering waar 'n gesinsbeplanning-projek vir plaaswerkers voorgestel word.

DIT HERINNERAAN Attie Brink se storie: "Daar was dié meisiekind wat op die dorp geloseer het. Omdat sy rooi lipstiek en goed op haar naels gedra het, het my pa gesê sy mag nie op Hexberg se werf kom nie. Maar ek't aanhou vry op die dorp. Eendag toe moet ek my ma op 'n ander dorp gaan haal. Voordat ek ry, sê pa vir my: Nou Attie, jy moet nou die Here saamvat wanneer jy ry.

"En ek sê ja pa.

"Maar ek ry eers gou dorplangs om die meisiekind op te tel sodat sy kan saamry. Die storie het toe uitgekóm en eendag vra die dominee my pa of hy dan nou weet dat die meisiekind saam met my gery het om vir ma te gaan haal.

"Jirre, sê my pa: dominee weet, ek sê vir die vuilgoed hy moet die Here saamvat as hy vir ma gaan haal. Maar wat doen hy? Hy ry

John en Pam Cupido van Twyfeling

"Veronderstel die mens dra nie kennis van die kwaad nie, hoe affekteer dit sy verantwoordelikheid?" vra die een uil.

"Geensins nie. Gebrek aan kennis is geen verweer nie. In daardie mate het Jock reg en is onskuld (eintlik onkunde) blindheid van die gees; die mens is verantwoordelik vir sy dade," antwoord die tweede uil.

- **ETIENNE LE ROUX** in *Sewe Dae by die Silbersteins*, 1962.

dorp toe en tel vir Satan op die dorp op."

John, of Johnie - of "Darling" soos sy vrou, Pam, hom noem - Cupido woon en werk sy hele lewe lank al as plaaswerker op Twyfeling in die Bovlei buite Wellington. Hy onthou ook: Van hoe hul huise verskuif is van agter die dam na Botterberg (dié heuwel word Botterberg genoem omdat dit so glad is ná die reën) omdat wingerde aangelê moes word en die werkers beter huise moes kry. Hy vertel van sy oupa wat in die brandewyn-skietering geval en verbrand het

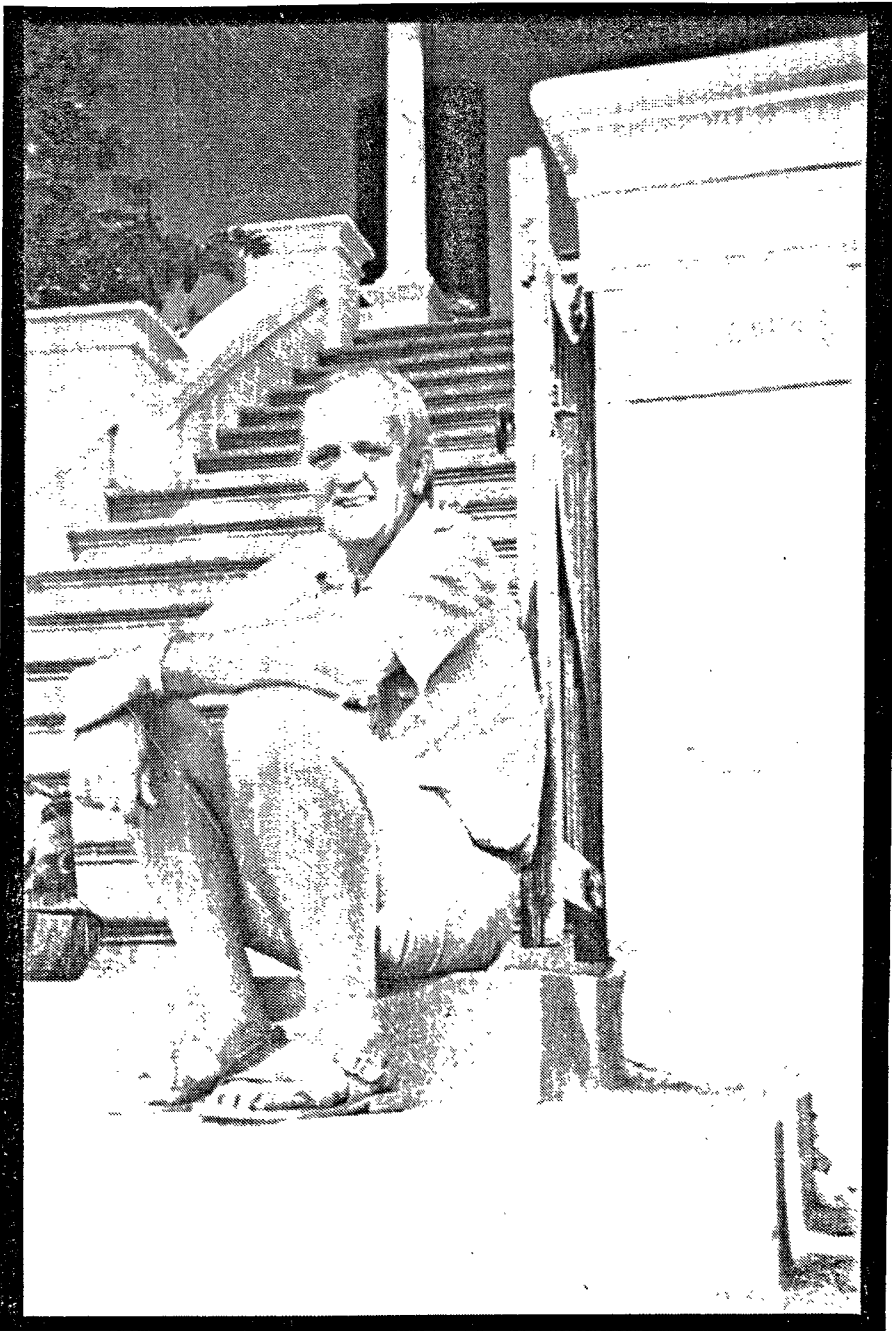
in die dae toe hulle nog self brandewyn op die plaas gestook het.

Darling vertel van die verskillende boere en hul seuns wat in die "groot huis" gekóm en gegaan het en hoe die plaas laterhand verkoop is. "En elke keer pas mens jouself maar weer aan by die nuwe manier van die ding doen. Soos die pa's kom en gaan en dan hul seuns en dan die nuwe boere... In die begin is dit bietjie vreemd want mens ken nie vir mekaar nie, maar laterhand kom 'n mens so in mekaar en dan werk jy saam.

"Ek verlang na die tyd toe ek gestook het. Dan loop die brandewyn in die slootjie by my verby, maar ek kyk hom net so en drink nie van hom nie. Dan kom my pël, wat saam met my werk, en drink 'n dop. Op die ou einde dan lê hy aan die een kant en dan gaan ek maar alleen aan met die werk aan die ander kant.

"Ek't hier op die werf geleer stook en wynmaak. Dit was kort nadat my oom Aram doodgeskiet is deur die boer se seun. Ons weet ge'een hoe dit gebeur het nie. Hulle het

Dan Retief van Welvanpas in die Bovlei op die trappe waar ses geslagte Retiefs al sit

net gesê dit was 'n ongeluk en so het ons dit maar aanvaar. Dit was Salmon se pa, tant Mietjie se man. Dit was jare terug toe die stokke nog in die berg gestaan het. Ons het gaan cuttings knip en toe hy opkom nadat hy die loot geknip het, toe dag die seun dat hy 'n bobjaan is en hy skiet hom voor in die bors in. Dis die storie wat vir ons gevertel is en so het ons hom aanvaar.

"Ná sy dood het die oubaas vir my gesê dat ek moet oorvat. Ek moes leer lorriery. En toe krap ek myself se kop vir 'n tyd en dag dis nou grootmense met wie ek te doene het.

"Só het ek gekyk en kyk hoe stook hulle die brandwyn - vanaf agtuur in die aand in tot sesuur in die môre. Ek't maar so met my oë gesteel hoe die oumense dit doen en dan later weet ek self hoe om dit te doen. Later jare het die KWV glo dié besigheid gestop en ons het gate in die stookketels gemaak omdat ons nie meer mag gestook het nie," vertel hy.

DIE TYD VAN wynplase waar die witman alleenheerser, regsman, pa, familieman, bankbestuurder en kroegman was, het êrens met die tyd saam halfpad verdwyn. Daar hang nog bokkoms in die kelder, vaalapie in groot plastiekemmers onder natterige streep-sakke, brandnetels onder die krane. Die boere braai nog 'n skaap aan 'n spit en gooi laatnag hul buumanne se vroue in die

swembad. Van die werkers lem mekaar nog oor naweke wanneer almal te moederloos dronk is om te weet dat môre nog 'n dag is. En boere praat nog van "my volk" as hulle na hul plaaswerkers verwys - so half soos mens verwys na jou trekker.

Maar deesdae, op sekere plase, kan mens vra vir Coke 'seblief baas. En selfs dié baas-storie is aan't verdwyn. Party boere wil nie meer ge-baas word nie - dis nou meneer. Die boer se vrou wil eerder ge-mevrou as genooi word en dié se kinders eerder op hul naam genoem as ge-kleinnooi word.

"But old habits die hard," lag 'n boer in die Bovlei. "Ek sê vir hulle: As jy so oud soos ek is, dan het ek 'n naam en dan kan jy my roep op daai naam. As jy jonger as ek is, dan's ek meneer. Nou vat die jong bliksems kanse en roep my sommer soms so lekker hard op my naam. Maar dis beter as die baas-ding," sê hy.

En die arbeidswetgewing rakende plaaswerkers gaan verander en party boere, soos Jan Boland Coetzee, koop vir sy werkers grond wat hulle wettig besit. Maar steeds woon die meeste plaaswerkers aan die ander kant van die wit hekke en kan mens nie help om te wonder of die strakke omgewing dalk iets daarmee te doen het nie.

Jan Boland sê die mense en produkte, "veral wyn", is 'n spieëlbeeld van die omgewing. "Mens moet dit kan proe - die soort grond, die hande wat dit gemaak het, die son

Skink nog 'n doppie

Ongeveer 99 763 hektaar grond was in 1991 met wingerdstokke beplant waarvan 92 persent wyndruiwe is en byna agt persent tafeldruiwe. Suid-Afrika is die agste grootste wynprodusent ter wêreld met die vervaardiging van 3 persent van die totale internasionale wynproduksie in 1991. Frankryk is die grootste produsent en het in dieselfde jaar 22,1 persent gelewer. Rusland het in 1991 twee maal soveel wyn as Suid-Afrika vervaardig.

In 1990 het Suid-Afrika die 27e posisie bekleed op die wêreldranglys van wyndrinkers: 9,1 liter per kapita. Volgens statistieke van die KWW het die regering in 1990 altesame R325 miljoen uit belasting op alle wynstokprodukte gemaak

en weer. Dís goeie en besonderse wyn." En dié kontrei het nie baie skakerings nie. Die kleure is helder en eenvoudig - mooi, soos die ouma op die teeblikkie waar selfs die werkers se wit gekalkte huise, met die reuk van vrot tamaties, spiritus op die huisbediende se asem en die reuk van ouderdom op tant Mietjie se asem, iets romanties, nostalgies is.

"Daar was veranderinkies. Vroeër het ons een sjieling per dag gekry. Vroeër mag ons nie draadlose gehad het nie. Nou't ons TV's en ek't selfs 'n kar gekoop. Vroeër was dit beleid dat daar iemand van elke huis op die plaas moes werk - die vrouens werk ook in die stokkies- en parstyd. Dit was beleid daai. En daai beleid staan nog. Nou wat word as ons oud word en nie meer kan werk nie en onse kinders is nie plaasmense nie, maar wil op die dorp gaan werk? Dan sê die boer dis huisleegmaaktyd. Nou daar gaan jy. Daai's nog beleid," vertel een van Bovlei se plaas-

werkers.

"Maar ons pas mos aan. Ons het geleer dat hulle [die boere] alles besluit. Eers is dit dié wet en dan daai wet en so kom ons maar net nie deur nie. Nou hoor ons weer dat ons glo ons eie wette gaan kry. Ons almal hang maar eers om te kyk wat gaan gebeur.

"Ons is maar skrikkerig omdat ons nog altyd só was. Kyk, ons mense wat op die plase werk is gewoon aan wag. Ons wag nog altyd vir beter geld, vir nog 'n stukkie huis. Maybe 'n vakbond verander iets, maybe not. Dit gaan mos nie te sleg nie en die boere doen maar wat hy kan. Jy aanvaar mos hy gee vir jou wat hy kan. As hy vir jou min gee, moet mens miskien maar aanvaar dat hy nie meer kan gee nie."

"Vind jy dit koud en gevoelloos? Verkiez jy die ou metodes van druiwetap en die persoonlike aanraking?" vra die grondbaron in Etienne le Roux se *Sewe Dae by die Silbersteins*.

CENTRE FOR APPLIED LEGAL STUDIES AIDS LAW PROJECT

The Centre for Applied Legal Studies AIDS Law Project is looking for an experienced attorney or advocate to be appointed at **Senior Research Officer** level.

Duties will include:

- conduct of public interest litigation in AIDS and HIV;
- training, education and public speaking in the field, especially with unions and community organisations;
- research and writing
- policy formulation
- participation in the activities of the AIDS Consortium.

In particular, the new appointee will be responsible for managing litigation and supervising and directing legal rights campaigns in association with the AIDS Consortium. An interest in research and writing as well as commitment to human rights development in the AIDS field are essential.

Salary will be commensurate with experience.

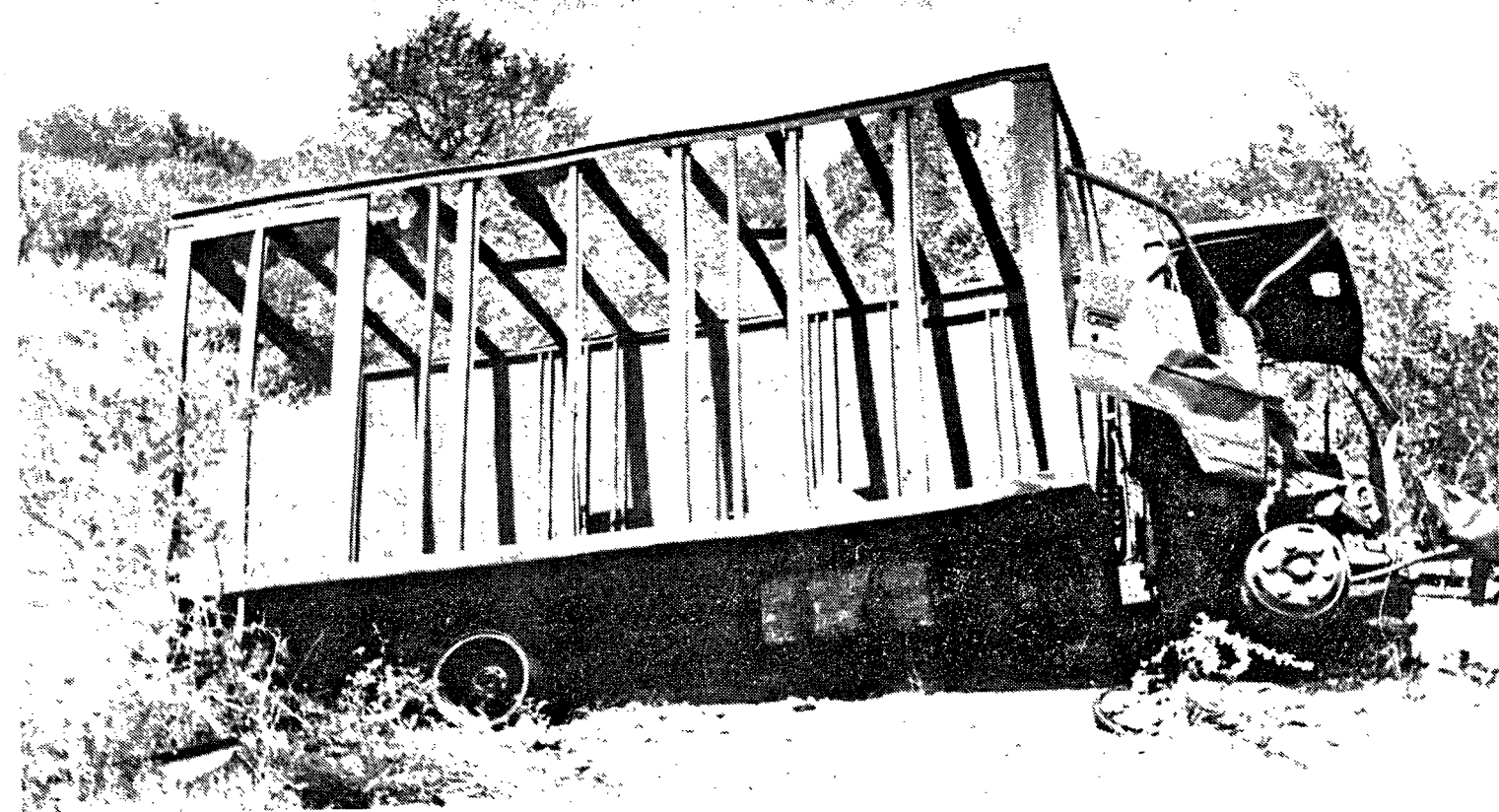
Submit a detailed C.V. with the names and addresses of two referees to: University of the Witwatersrand, Personnel Office, Private Bag 3, Wits 2050 or fax (011) 339-2223.

Closing date: 26 February 1993. Quote ref WM 1478.

WITS UNIVERSITY

Facing the challenges of the future today.

The shell of a truck lies next to the road ... a skeleton left by the war.

(Pics: HEIDI KRIZ)

Even with a steady peace and fair elections, Mozambique is a nation that will have to deal with a ravaged psyche for generations to come, writes **HEIDI KRIZ**, an American freelance journalist based in South Africa

a country in shreds

THE shells of the burnt out trucks seem brittle, on the verge of collapse in the wind, like the dried, lifeless husks of insects in summer. I count 24 on my way to Sabie, a crawling two hour drive into Mozambique from the South African border. That's only after I remember to start counting, so there are plenty more metal skeletons left uncounted, marking the violence of the country's 16-year civil war.

There is peace now. But for how long? That's what I ponder as I periodically squint sideways at Michael, my driver and companion. Michael is a Mozambican truck driver. He had slalomed through one of the two

existing trucking routes dubbed the "hell runs," every week for months, weaving through a gauntlet of bullets and armed and starving soldiers.

Despite his daily dance with death, comparatively speaking, Michael was one of the lucky ones. His company had bargained with the Frelimo government; for the luxury of moving badly needed goods into the crippled country, the government had to provide a mobile army to guard the truck as it moved through the Renamo infested countryside. Even so, bullets had rained down regularly on Michael's truck. He had only just recovered from a bullet that passed through the

steel door of the truck and shattered a bone in his leg.

On another day, a colleague of his had an escape with an even narrower margin. When his truck was ambushed on the hell run, he jumped from the coach and bounded away from his would-be captors as they set petrol and torches to his truck. Fueled by terror, he sprinted without stopping until he collapsed in the next town, several kilometres away.

Impressively, the short, stolid Michael seems unhaunted by the past. He barely takes notice of the charred truck and car heaps, and flashes a bemused grin when he sees the carton of cheap cigarettes I was

urged to buy. In the old days of war, one could barter for one's life in exchange for some whiskey and cigarettes. I end up giving the carton away, to little boys with big eyes who got hooked on tobacco in the bush as soldiers. They know few words of English, but one of them is cigarette, and I am relieved of most of my stock a few hours inside the country.

Since last October's signing of the ceasefire in Rome, peace has reigned in Mozambique. These days, this is unusual in Africa. But Renamo's leader, Alfonso Dhlakama, maintains he can accept losing. He says he has achieved his goal, multi-party econom-

Frelimo soldiers accompany a truck with supplies to ward off Renamo members along the road

ics and a free market economy, and there may even be a place for him in the government led by outgoing president Joaquim Chissano. But there's inevitable fallout from a sixteen-year siege, and fissures in the country's foundation are beginning to widen, especially outside of Maputo, in places like the one where I am headed.

IT IS A FOREIGN agricultural development project, funded originally mostly by the Soviet Union, once enthusiastic backers of the socialistic Frelimo government. But with the collapse of the Cold War and the dawning of democracy in Mozambique, Russian funding was abruptly withdrawn.

What remains is a worthy development project, just taking root in the Mozambican bush, that, without the war, would have been firmly established long ago, providing the means for thousands of drought and war-savaged Mozambicans to feed themselves. Instead, its future is uncertain. What is more immediately and dangerously uncertain is the plight of the 500 Frelimo soldiers plucked from the army to patrol the project during the height of the war. They have jobs now, but not for long. Even in the best of times, government soldiers were sporadically paid. There will be no space for these disenfranchised private armies in a new, peaceful Mozambique.

One of the project's directors, Bruno Assanti, figures there are dozens of such armies watchdogging industry in the bush. He suspects there will be trouble when they are inevitably cut loose - sometime between now and the elections tentatively scheduled

to take place in the next few months.

He is a brawny, thoughtful man, burnt leathery by years as expat in the African sun. He is a man not easily perturbed. As such, his genuine worry about the volatile conditions infects those around him with a low-grade fever of anxiety.

Extra-curricular goings on at the project illustrate the ambivalence of war. Self-preservation dictated creating a moat of landmines, constricting the borders of the project site. Compassion dictated the feeding of stray Renamo soldiers, mostly young starving boys driven desperate from hunger to brave death by mines and torture by leaders to come begging at the edges of the camp for food.

ONE SUCH STRAGGLER is a boy effectively adopted by Alberto, the big-hearted, godfather-like operations manager of the project. Joao looks 10, but is apparently around 15 years old. (This discrepancy is typical; most of the boy soldiers are runtish, stunted by years of underfeeding.) Nobody, including the boy himself, knows his exact age. He thinks he was about five or so when he was snatched by Renamo soldiers from his mother's house in a village far north.

On the one hand, it was a tidy method of forced recruitment. On the other, it was part of Renamo's unremitting strategy of terror and dehumanisation. One of Renamo's regular practices was to kidnap the boys from a remote village, and induct them into the army with a hazing ritual that usually involved killing their own family. This was done in the most brutal ways possible. Boys

The lessons of war

THE lessons of Mozambique resonate throughout southern Africa. Like Angola, it was a colony of Portugal until the mid-1970s, when there was a coup in the mother country.

The new regime decided that to keep up the colony and subsequent military defense was too costly an operation in both places. Portugal pulled out of both colonies - leaving little provision for infrastructure and a functioning economy. It also left behind a recipe for civil war: divided rebel forces, all determined to rule in the newly independent nations.

In Angola there was the People's Liberation Movement of Angola (MPLA) and the National Union for the Total Independence of Angola (UNITA). Mozambique's rebel forces were the Mozambique Liberation Front (Frelimo) and in 1980 Rhodesian forces interfered with dissident faction in Mozambique to create Renamo. Both Unita and Renamo, while at one time an authentic component of the liberation forces, were eventually co-opted by the Portuguese and the South Africans. The SADF waged war in both countries for years, under the mantle of anti-communism and showing a terror of the neighboring example of a successful black government.

A ceasefire has been officially declared in both countries. In Angola, UN supervised missions were to demobilise the armies and steer the nation towards peaceful democratic elections. But when Unita lost the elections last year, Unita leader Jonas Savimbi declared the results a fraud, and returned to the bush to wage war anew.

THE SIMILARITIES between Mozambique and Angola diverge there - for the moment. Since the ceasefire pact was signed in Rome in October last year, the country has been largely free of warfare. But already there are signs of distress, possibly exacerbated by the breakdown of the original timetable for peace.

7 500 armed UN troops and civilians were to come and enforce demobilisation by the beginning of the year. Their arrival date has now been pushed back to April. The plan is to have soldiers from both sides gather at assembly points for registering and disarming, and then to integrate them in equal numbers into a new, scaled-down military of about 30 000 soldiers.

But both sides show signs of being difficult. Renamo leaders claimed in a recent meeting with UN monitors that they could not properly register and hand over their weapons, because they had no idea how many they possessed. And just a few weeks ago, Frelimo ambushed a Save the Children food convoy as it headed for the district of Morrumbala. The relief agency, which estimates the loss at 60 to 90 tons, has cancelled a second convoy until the issue is raised at the next Cabinet meeting. In addition, about 5 percent of all food aid is stolen from Maputo port by the army. 7 million Mozambicans depend on food relief.

The lesson for South Africa is one of political tolerance. South Africa is a country with a far greater infrastructure than Mozambique and Angola. But it is country with a history of the oppression of political dissent, and that oppression has fostered suspicion and fear on both sides. It is important that the upcoming multi-party elections be seen to be absolutely free and fair. This will minimize the possibility of rejection of the results, and the potential violent revolt that could convulse the country, imposed by either side.

- HEIDI KRIZ

would be forced to cut off the ears and nose of a family member. The relative was then murdered. The fortunate ones were left to die but lived. They will spend the rest of their lives physically and psychologically mutilated.

It is believed that this was a method introduced and encouraged by the South African Defense Force. For years, the SADF oiled the rebel troops with arms and money in an effort to topple the psychologically threatening neighboring black government. This specific approach to bush combat was known as "total war." The aim was the complete plundering of the enemy, to divest him of all humane restraint. What was left as an empty and manipulable vessel, so shocked into submission by the acts forced upon him, that no further horror or resistance was possible.

In Renamo's eyes, the enemy became everyone. Women and children, soldiers and civilians. The memory of such a campaign dies hard, and the sovereignty of a people so besieged will be an issue for a future government whose membership includes Renamo. As one rural woman whose ears had been hacked off put it to a Dutch film crew: "If Renamo ever comes to power, they're going to be ruling an earless people."

JOAO IS ANOTHER VIVID, living casual-

ty of the war. Not long after I arrived at the site, a small, telling drama took place. A Mozambican woman, hired to clean the staff houses, burst into Alberto's command post-like office, quivering and close to weeping. Alberto gently interrogated her in Portuguese. She told us that she had been cleaning Alberto's house when Joao appeared. A minor, meaningless quarrel ensued. In her irritation the woman had glibly conjured up Joao's past with Renamo, calling him "Matsanga" after Renamo's first General. It is an insulting name, coined by fear, that means "bandit." Joao's response was that which he'd been taught in the bush; he picked up his panga and went after the woman.

When Joao was summoned into the office for a talking to, the scene could have been one of a father dressing down a boy for teasing his sister. Joao was momentarily chastened, and squirmed and twisted his George Michael T-shirt in his fingers.

Hours later he was bright-faced and buoyant, the morning's incident behind him. But an ominous shadow passed over his face when one of the workers playfully plucked at his ear - "Bandito!" he said. I felt sick with pity when Joao's eyes brimmed with tears. Swindled of his childhood, he now entered manhood battling the perversity of his past.

* The names have been changed at the request of the story's subjects to protect their identities.

SOU!

die musiek van twee silinders

'n Harley Davidson is g'n koue yster nie - dis die enigste motorfiets met 'n siel, sê die geesdriftiges. **ESMA ANDERSON** en fotograaf **MYKEL NICOLAOU** het verlede naweek saam met 'n paar Harley Davidson-eienaars afgesit Van Reenen toe

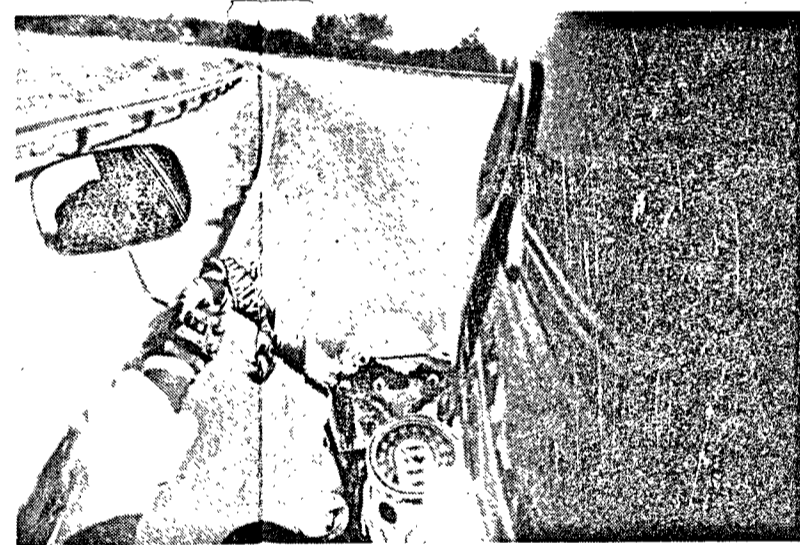
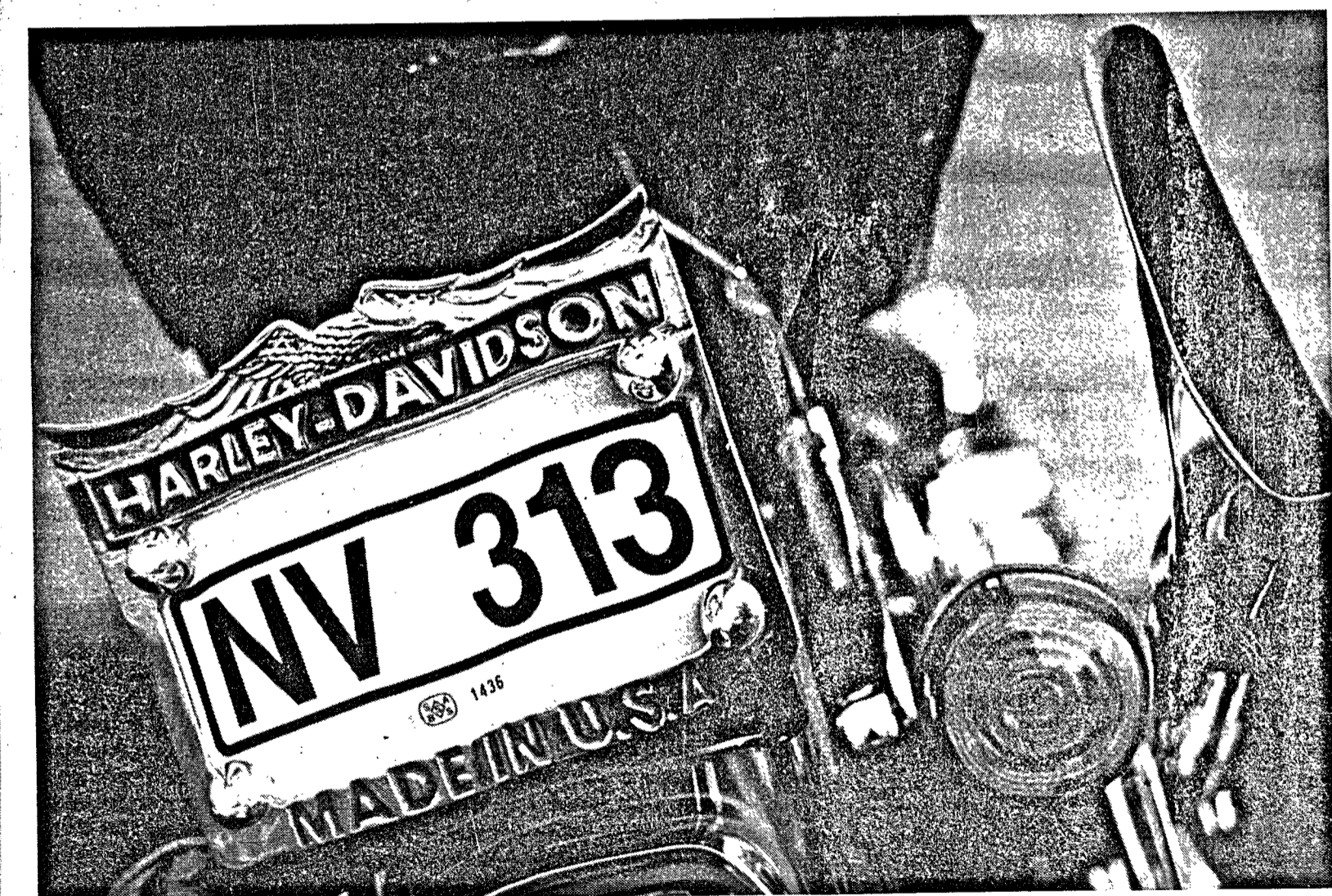
Pinky Palmer: "As God 'n bier biker as 'n Harley gebou het, dan het Hy dit vir homself gehou."

Spanner spot: "Vrou steek die kinders onder die bed weg, hier's 'n klomp bikers!"

Jacques Viljoen, reg vir die lang pad: "Wil jy saamkom vir 'n spin op 'n regte mean Harley?"

optof vir 'n rit klaarblyklik meer pret as die rit self: Spesiale leerbaadjies met die Harley-embleem daarop gebosseleer (wat hier omtrent R3 000 stuk kos), die beste swart designer jeans, pette, en elke denkbare versiering met die Harley-embleem daarop.

En die Lombards ry nie ver nie - hulle Harley's mag nie vuil word nie. 'n Johannesburgse groep wat in Desember in die Kaap gaan rondry het, het glo selfs hul biker soontoe gevlieg!

Dié ouens is nie regte bikers nie, sê 'n ontstoke Wayne Rainey. Wayne spuitverf ontwerpe op bikerleerbaadjies van dié ouens so ken. Maar hy wil nie 'n Harley by sy versameling van omtrent 18 biker voeg nie - juis oor die snobistiese beeld wat deesdae daarmee gepaard gaan. En die laaste twee jaar het hy meer Harley's geveer as enige ander biker. "Dit word 'n modegier, ek wil nie daarmee verbind word nie. Hulle is nie bikers nie, Harley's is deesdae net speelgoed vir ryk kapokhaantjies."

Maar die Harley-eienaars wat verlede naweek Van Reenen toe is, stem nie saam

nie. Hulle is mos die regte bikers.

MAAR WAT IS 'n regte biker? Daar is seker nie 'n beter mens om te vra nie as Pinky Palmer, 'n Harley-handelaar en die leier van The Chosen Few, 'n Harley-klub van Johannesburg. Pinky is waarskynlik die bekendste biker in die land. En moenie deur sy naam mislei word nie - hy is 'n bielie van 'n man met 'n wilde rooi baard en rooiblonde hare.

So met die intrapslag besef jy: dié man moet 'n mens nie verkeerd opvryf nie - al sê die ander bikers hy het 'n baie sagte hartjie. Soms ook maar lawaaiiger soos die meeste ander bikers, is hy besonder wespreekend en 'n mens luister as hy praat.

"Biking is meer as net 'n plesierit op 'n Sondagoggend," sê Pinky. "Dis 'n lewenswyse. Bikers is mense wat lief is vir biker. Dis waarmee jy elke oggend werk toe ry, waarmee jy inkopies gaan doen al is dit soms meer ongemaklik." Luister jy so na hom, meen 'n mens amper Descartes moes eintlik gesê het: I ride a Harley, therefore I am.

Maar mense is geneig om neer te sien op ons," sê Pinky. "Hulle kan nie verder as die biker, leerbaadjie, lang hare, baard of tatoeëermerk kyk nie en neem sommer dadelik aan ons is 'n klomp skollies."

"Ja," lag Spanner, een van die grapjasse. "Vrou gaan steek die kinders onder die bed weg, hier's 'n klomp bikers."

Pinky raak lalik omgekrap oor dié stereotipering. "Bikers is mense met 'n pragtige gemoedsrus. Ons is oor die algemeen doodgewone, hardwerkende, goeie mense met huise en gesinne soos die res van die bevolking. My vrou en kinders is vir my baie belangrik, maar dié ouens is my broers."

Dis duidelik dat dit hier nie bloot om male bonding gaan nie. "Hierdie ouens is my regte familie. Nie die mense wat biologies jou familie is nie. Ons staan werklik by mekaar. Toe ek van my vorige vrou geskei is, het dié ouens my by my sinne gehou. Entoe een van

die ouens afgedank is, het ons almal geld bygedra en ses maande lank sy huur betaal, gesorg dat hy en sy gesin niks kortkom nie en dat hy petrol in sy biker het om saam te ry.

"Die wereld draai deesdae net om geld. Ons leef nie so nie."

PINKY SE VROU, Kim, vertel dat sy vir enige van dié bikers sal sterf, en hulle vir haar, want hulle is staatsmakers. Kim is 'n mooi vrou met blouswart hare en 'n tatoeëermerk soos 'n geborduurde lint op haar regter bo-arm. "Toe ek en Pinky trou, het mense my gevra of ek eers met al die ouens in die klub moes slaap voor hulle my sou aanvaar. "Maar 'n mens kan hulle seker nie blameer vir dié skewe beeld wat hulle van ons het nie. 'n Mens sien soveel movies waar 'n rustige Amerikaanse dorpie op sy kop gedraai word deur 'n wilde klomp bikers wat kettings en vuiste swaai, plunder, moor, roof en vroue verkrag," sê sy.

Wayne sê dié soort skobbejak-bikers bestaan wel, maar hulle is in die minderheid. "Die res van ons is net lief daarvoor om met ons biker te ry en die omgewing om ons te waardeer."

Bikers is oor die algemeen lief vir die natuur, sê Ian. Ry jy 'n ent saam, verstaan jy hoekom - want jy bly déél van die omgewing.

"DAAR IS NIKS lekkerder as om die wind te voel en die omgewing saam met ander mense te ervaar nie," sê Ian. "Sonder 'n valhelm is dit amper asof jy vryval."

Maar daar is 'n verskil tussen 'n Harley-biker en ander bikers. Wayne sê hy hou veral van spoed en om hoeke te sny, daarom verkies hy 'n Japanse motorfiets. Harley-bikers, sê Ian, hou van 'n rustiger rit. "Ons besef hoe gevaarlik biker kan wees. Ons is versigtig en speel nie met ons eie of ander mense se lewens nie."

Ian sê hy het jare lank gespaar om weer

vir hom 'n Harley te kry nadat hy syne in 1985 verkoop het. "Jy vergeet nie 'n Harley nie. Ek het in 1976 die eerste keer op 'n Harley gery, 'n rit tussen Los Angeles en Las Vegas. Daarna wil jy nooit weer iets anders ry nie."

Goat beam dié stelling. Hy sê hy het 'n baie ou Harley - 'n 1941-model wat die Geallieerde magte in die Tweede Wêreldoorlog in die woestyn gebruik het - maar hy sal dit nooit vir die jongste Japanse biker verruil nie.

Ken Abrahams, die oudste biker met die jongste Harley dié naweek op Van Reenen, stem saam. Hy reken 'n Harley is beslis die Rolls Royce van biker en hy behoort te weet - hy ry al sedert hy 16 was biker en het reeds afgetree.

Ian meen Japanse biker is tegnologie baie beter as Harley's, maar hy hou van die gevoel van 'n Harley. "Ander mense waardeer ook 'n Harley. Ek dink ons is die enigste biker-eienaars vir wie mense nog wuif as hulle verby ry. En dit maak dit ook spesiaal."

En breek jou Harley of val 'n stuk langs die pad af, is die eerste ding waaraan jy dink hoe jy dit kan regmaak en hoe vinnig, vertel Pinky.

"Harley's is nie die alfa en omega van ons bestaan nie, maar ek is baie bly my vrou hou ook daarvan. Dis deel van ons lewenstyl. Ek sou nooit my smaak op haar afdwing nie, maar dit beteken vir my ontsaglik baie dat sy ook lief is vir Harley Davidsons."

Kim sê daar is niks mooier as 'n Harley wat luier of wegtrek nie.

"Daar's 'n ou gesegde onder Harley-eienaars: as ek vir jou moet verduidelik hoekom 'n Harley so spesiaal is, sal jy nie verstaan nie. Maar ek kan wel vir jou sê as God 'n beter biker gemaak het, het Hy dit vir homself gehou."

Op Ken se nommerplaat staan: "God also drives a Harley".

S

ESTIEN Harley's luier voor die Green Lantern Inn in Van Reenen. Maar die bikers luier nie, hulle is vuur en vlam. Die Harley's se gebrom is musiek in hul ore.

"A Harley is the only bike you can rock 'n roll to when it's idling," sê Peter "Goat" Wiggill. Goat het sy naam jare gelede gekry toe hy nog 'n bokbaard gehad het, nie die welige bosbaard waarmee hy nou spog nie.

Goat praat oor die siel van 'n Harley - "die enigste biker met soul" - en sy grappie beskryf

dit goed. Want dié prupp-prupp-prupp is afkomstig van die twee silinders wat Harley Davidsons al sedert 1903 aandryf - die hartklop van die Harley.

Ander bikers, vertel Ian Bland van Vryheid, brul maar net oorverdoewend uit hul tental silinders. En hy weet, want hy is 'n baskitaarspeler wat dié tweesnaar-getjommel net so besielend vind as sy musiek.

Maar dis meer as net die klank van 'n Harley wat bekoor. Dis die oop pad, die

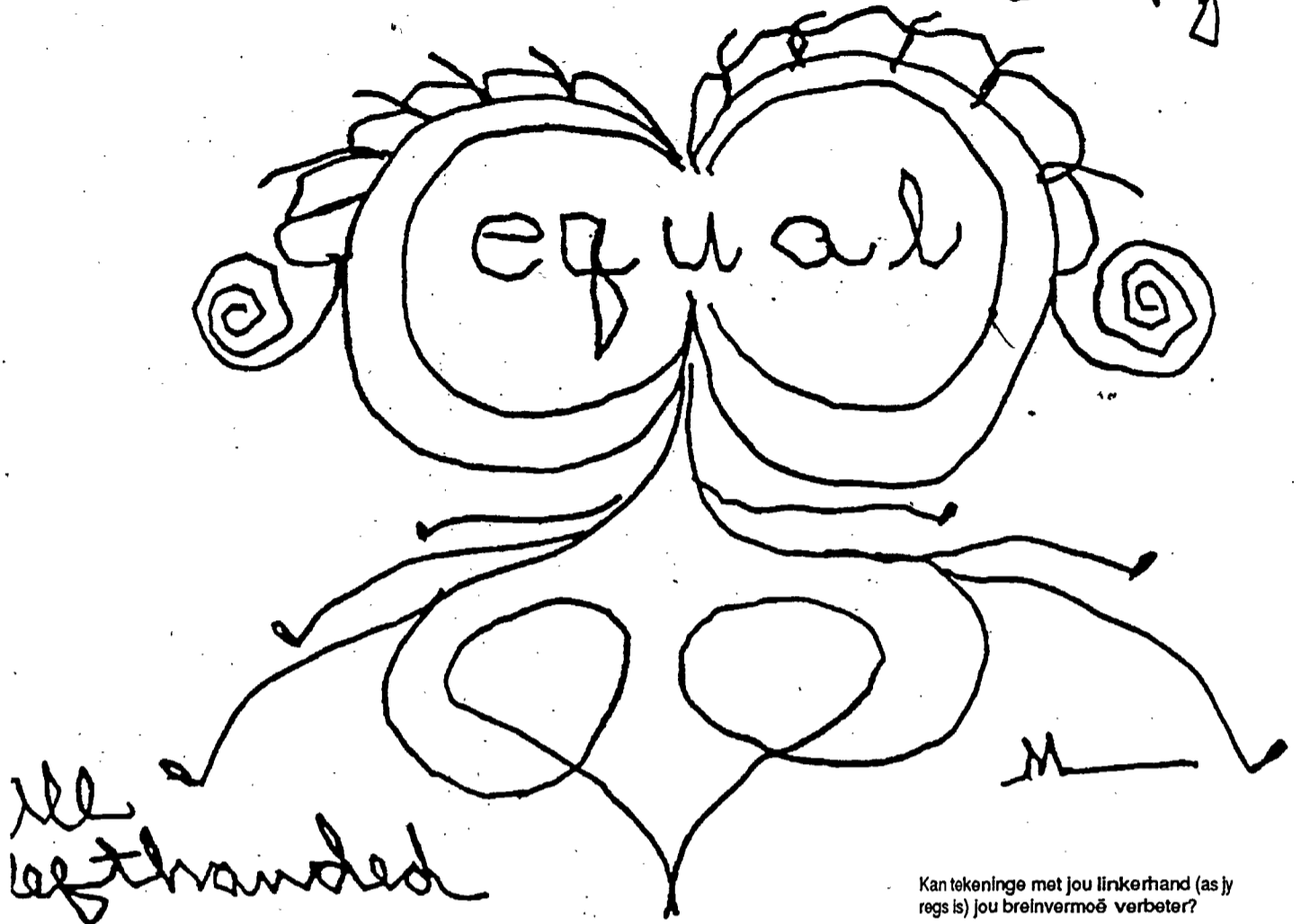
wind, die kultuur en die vryheid wat ons leer ken het in die kultus-film *Easy Rider*. En vir sommige - volgens die bikers 'n ongewenste tipe - ook die status wat daarmee gepaard gaan.

Die bikers het 'n spesiale naam vir die statusbewustes, die Lombard-element: Lots Of Money But Are Real Dose - teen sowat R100 000 is dit deesdae net die rykes wat eintlik nog 'n Harley kan bekostig.

Maar vir dié ouens, sê die bikers, is die

prove anything to anyone,
because we are all already

Alle
leghanded

Kan tekeninge met jou linkerhand (as jy regs is) jou breinvermoë verbeter?

Daar is deesdae talle populêre boeke wat jou probeer wysmaak dat jy jou brein onderbenut en jou wys hoe om die afgeskepte dele van jou brein te stimuleer om meer skeppend te raak. Dit behels veral dat jy met jou hotklou skryf en teken om sodoende die regterkant van jou brein te ontwikkel. Maar miskien het die brein almal lankal vooruitgeloop, skryf CHRISTELLE TERREBLANCHE.

DAAR is 'n 90 persent kans dat jy regshandig is en waarskynlik die linkerkant van jou brein die meeste gebruik. Daaroor bestaan min twyfel. Nou word gesê dit beteken jy onderbenut die regterkant van jou brein en het dus 'n tekort aan kreatiewe denke. Voorts, word gesê, behoort jy nou iets daaromtrent te doen.

Jy het al 'n boek of ses gesien wat aan jou verduidelik hoe om dié afgeskepte regterbrein te stimuleer. Jy moet veral met jou hotklou skryf en teken om die regterkant van

jou brein te ontwikkel. So kom jy in nouer kontak met jou emosies, open jy die pad na jou skeppende vermoëns en kan jy daardie meesterstuk skilder of skryf.

Dit is kortliks wat die jongste populêre literatuur oor regter- en linkerebreinfunksies jou belowe. Maar hoe waar is dit?

Nie heeltemal nie, sê die kenners: sielkundiges, gedragsneuroloë, etnoloë en breinspesialiste.

Nie dat hulle juis uit een mond praat nie. Probeer jy vasstel wat die huidige stand van kennis oor die linker- en regterbrein is,

beland jy gou-gou in 'n doolhoof van teenstrydighede - so ingewikkeld soos, wel, seker net die brein self kan wees.

"Die waarheid is dat ons nie weet nie," sê dr Mark Gillman van die Suid-Afrikaanse Breinnavorsingsinstituut in Johannesburg.

"Wat ons nou van die brein weet, het ons maar die afgelope dekade geleer. En baie van die vroeër en selfs huidige teorieë lyk asof hulle dalk nie staande gaan bly nie."

Hy haal uit 'n handboek aan: "If the human brain was so simple that we can understand it, we would be too simple to

understand it."

Op die agenda van breinnavorsing is linker- en regterbreinfunksie duidelik nie 'n prioriteit nie. Dit is amper net in die sielkunde dat dié navorsing prakties aangewend word en die kennis daarvoor uitbrei.

Oor één ding is almal dit amper eens: Die storie dat jy jou linkerhand gebruik (as jy regs is) om jou kreatiwiteit te verbeter, is onsin. Hulle sê jou motoriese en kognitiewe vermoëns is nie op dié manier aan mekaar gekoppel nie.

Gillman skryf die talle boeke en artikels daarvoor toe aan "media hype" en 'n toename in pop-sielkunde op grond van onbeproeftde voorlopige navorsing.

"Dit is hier waar die grense tussen feit en fiksie 'n bietjie vaag geraak het," sê hy. "Mense het begin om goed met mekaar te vergelyk wat eintlik onvergelykbaar is, soos die motoriese en kognitiewe funksies."

Daarom is die studieveld van links- en regsbreinigheid nou heeltemal deurspek met mites.

Navorsing vroeër dié eeu het wel gewys dat sekere funksies hoofsaaklik in die regterbrein en ander hoofsaaklik in die linkerbrein geleë is. En meer onlangse navorsing bevestig baie daarvan.

Prof Eddie Wolf van die Departement Sielkunde aan die Randse Afrikaanse Universiteit (RAU) sê die ontdekkings is inderdaad nuttig omdat in die geval van breinskade voorspel kan word watter funksies onherstelbaar is en/of stadiger of vinniger sal herstel.

Die probleem met dié navorsing tot dusver is egter dat dit gedoen is op mense wie se linker- en regterbreinlobbe vir sekere doeleindes (soos in die behandeling van epilepsie) chirurgies van mekaar geskei is. Gillman wys daarop dat die corpus collosus waardeur die twee breinlobbe aan mekaar verbind is, egter betreklik groot is, "met miljoene verbindende weefsels". En die jongste navorsing wys dat die twee breinlobbe baie nouer saamwerk as wat eers vermoed is.

NEWSWEEK HET VERLEDE jaar berig oor die jongste tegnologie waarmee die brein bestudeer word: "Until recently, scientists thought that all language skills - reading, writing and rhyming - were contained within a single brain circuit. They were wrong. Naming and reading are governed from two different places."

Wolf sê die produksie van taal behels inderdaad 'n komplekse wisselwerking in die brein en die ou aanname dat dit 'n linkerbreinfunksie is, word nou weerlê. "Dit word steeds algemeen aanvaar dat die linkerbrein beter in staat is tot abstraksie en sekwenste, terwyl die regterbrein beter is met onmiddellike persepsie."

Hoekom is dit so? Hieroor is daar tientalle teorieë, onder meer die evolusionêre teorie. Feit is dat sowat 90 persent van mense regshandig is en die meeste Westerse mense se denke deur die linkerbrein oorheers word. Daar is glo nou selfs studies wat wys dat olifante hoofsaaklik hul regterhand gebruik.

Nietemin bly die teorieë amper so verwarrend soos dié van die hoender en die

eier: Party sê 'n mens is linksbreinig ingestel omdat jy regshandig is, ander sê jy is regshandig omdat jy linkerbrein-dominant geskape is. Boonop sê ander 'n mens is eerstens regshandig omdat die mens eeue gelede die morele oordeel gevel het dat regs rég is en links verkéerd. Dit is waar dat dié soort waarde-oordele in alle beskawings wêreldwyd voorkom, buiten die Oosterse kulture en 'n paar Suid-Amerikaanse "stamme".

MAAR DIE WETENSKAPLIKHEID van dié teorieë is volgens kenners op onsekere grond.

Uiteraard het navorsers ook begin kyk na moontlike verskille tussen mense, ondanks die oorweldigende ooreenkomste. Hulle stem hoofsaaklik saam dat die regter- en linkerbreinfunksies tussen mans en vroue, breedweg of in die breë verskille toon.

Anita Steward, ook van die RAU se sielkunde-departement, sê daar is nou taamlik onweerlegbare bewyse dat die bloedtoevoer na mans se regterlobbe sterker is en in vroue dié na die linkerlobbe. Ja, sy bevestig dat vroue meer analities dink en mans meer ruimtelik, kreatief en abstrak.

Seker onnodig om te sê, maar daar is diegene wat met haar verskil. Maar daar is selfs aanduidings dat vroue sekere bykomende breinontwikkelinge en/of funksies het wat hulle in staat stel om nie-verbaal met hul ongebore babas te kommunikeer.

Een van die grootste strydpunte in die jongste navorsing is die gedagte dat breinfunksie op etniese grondslag verskil. Sommige, soos Gillman, verwerp dié siening, terwyl ander studies wys dat omgewings- en kulturele faktore die werking van die linker- of regterbrein kan bevoordeel.

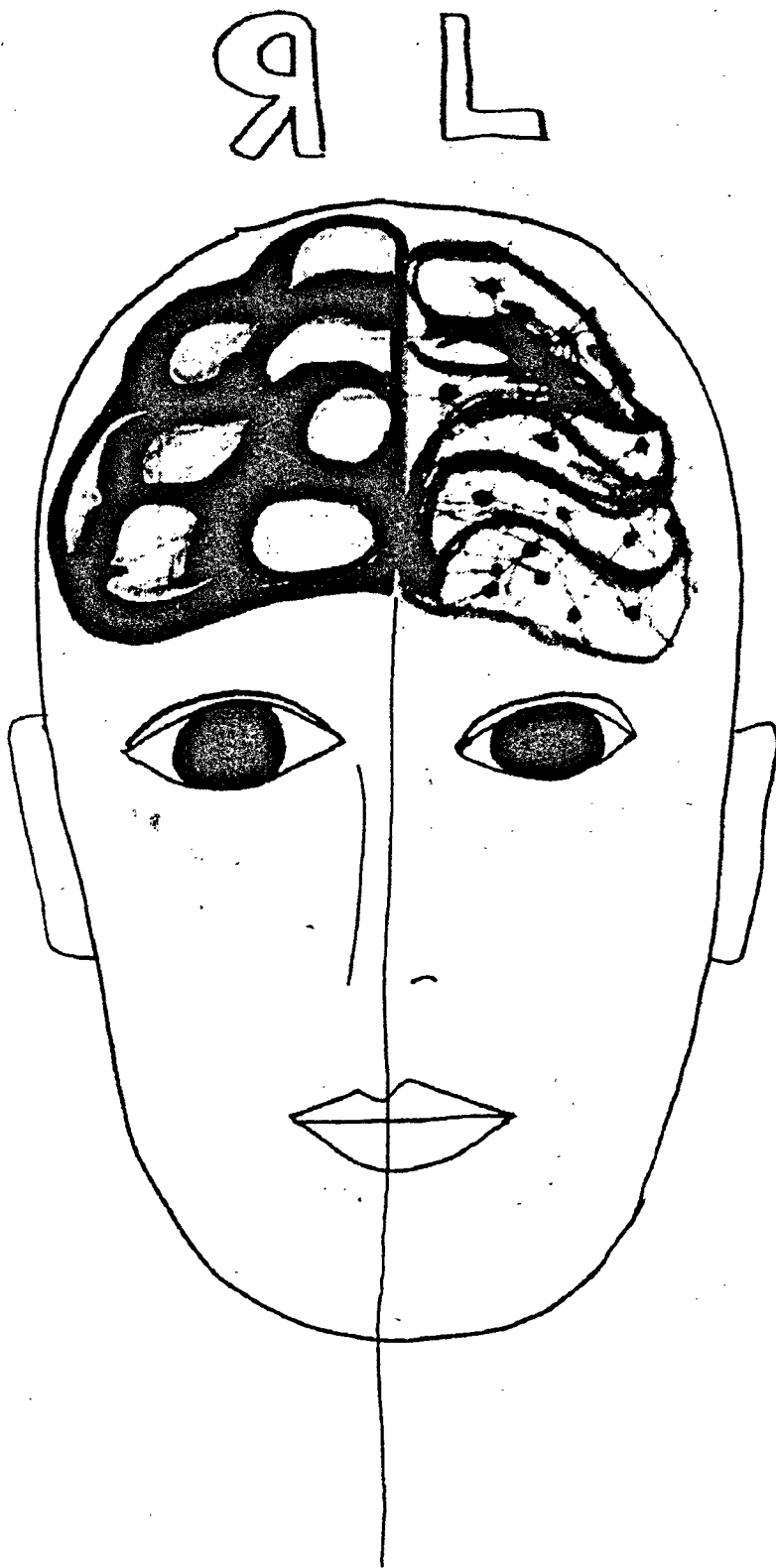
Amerikaanse navorsing wys dat Chinese en Japanners 'n heelwat groter wisselwerking tussen die twee breinlobbe het as Westers. Die Westerse denkpatroon het wel die linkerbreinfunksie van analitiese denke bevoordeel, word gemeen.

Dit is hier waar die kruis van die huidige hype lê. Die soort breinfunksie wat by Oosterlinge bespeur is, word nou deur die navorsers as "gevorderd" en selfs "baie meer gevorderd" beskou, deels omdat dit 'n verhoogde vorm van kreatiwiteit in denke moontlik maak. Dit lyk na 'n nuwe waardeoordeel, gegrond op die eise van die moderne samelewing.

En daar is aanduidings dat alle mense in alle wêrelddele neig om toenemend van albei kante van die brein, in gelyke mate en in volledige wisselwerking, gebruik te maak. Ons breine is dus aan 't verander en boonop aan 't "vorder".

DIE KENNERS sê aan VWB die verbetering van die funksie kan nie juis aangehelp word deur prentjies te teken met jou hotklou nie. Maar dié funksies wat onderbenut word, kan wel deur sekere kognitiewe oefeninge aangehelp word - soos deur geometriese vorms en/of mandala's te bestudeer of deur rekenaarvaardig te raak. Anders as wat 'n mens dink, is rekenaarvaardigheid hoofsaaklik 'n regterbreinfunksie.

Oor hoekom die Oosterlinge voor is in

Oor één ding is almal dit amper eens: Die storie dat jy jou linkerhand gebruik (as jy regs is) om jou kreatiwiteit te verbeter, is onsin.

hul breinontwikkeling, word net bespiegel. Maar, word vermoed, die feit dat hulle nooit 'n waarde-oordeel gevel het oor regs en links nie, en dit bloot as die onafskeidbare jin en jang (een van die wêreld se oudste wêreld-beskouings) gesien het, kon 'n rol gespeel het.

Onder die teorieë oor etniese verskille wataan VWB vertel is, is dat Zoeloes byvoorbeeld 'n baie sterker persepsie van "agtergrond-figure" het as die gemiddelde Westerse mens. Hulle sien skadu's en ronde strukture wat dui op regterlob-dominansie. Nog 'n teorie, waarvan die oorsprong nie gevind kon word nie, is dat 'n hoër persentasie Afrikaanse mans buitengewoon vaardig is met rekenaarprogrammering. Voorlopige navorsing wys dat 'n hoër persentasie van Afrikaanse mans as die gemiddelde Westerse man, regterbrein-dominant is.

DR STAN SCHOEMAN, 'n etnoloog van die Afrika-Instituut, wys daarop dat ekonomiese omstandighede 'n groot rol speel in die etniese bepaling van breinfunksie. Sy

pogings om geld te bekom vir navorsing oor die verskynsel en die moontlikhede om opvoedkundige probleme deur middel van linkerbrein-stimulasie uit te stryk, word egter in die wiele gery deur die persepsie dat dié soort navorsing rassisties is.

Wolf wys daarop dat babas met volmaak gevormde breine gebore word, hoewel dit nog nie honderd persent funksioneer nie. Teen vyfjarige ouderdom begin die brein as geheel werk en op sewe jaar begin die twee helftes spesialiseer. Op die keper beskou, is albei kante in staat tot enige van die twee soorte spesialisasie. Word die een kant beskuldig, kompenseer die ander kant gewoonlik in groot mate vir die ander se funksie.

Intussen berig terapeute dat merkwaardige vordering gemaak word wanneer mense hul nie-dominante hand leer gebruik. Die breinkenners vind nie gronde daarvoor nie, maar erken terselfdertyd dat hulle nog te min weet. Maar die mark vir die doen-dit-self en populêre literatuur (saam met die jongste smart drugs-gier) oor hoe om slimmer en skeppender te word, hou aan groei.

Met 'n week oor voor die belangrike byeenkoms van die leiers van die vier kerke van die Nederduits Gereformeerde Kerk-familie oor kerkeenheid in Bloemfontein, het die Belydende Kring, stout kind van die NGK-familie, weer op die voorgrond getree om die kaarte deurmekaar te krap, skryf **INA VAN DER LINDE**

Belydende Kring

KRAP KERK-KAARTE WEER DEURMEKAAR

DIE Belydende Kring (BK), 'n radikale organisasie binne die NGK-familie wat sterk klem plaas op die Bevrydingsteologie en 'n paar jaar betreklik stil was, maak die stem nou weer dik oor die NG familie se onvermoë om kerkeenheid te bereik. Soos 'n Simson van ouds het dit opgestaan om 'n paar Filistyne by te dam.

Die kerkleiers, wat van 17 tot 19 Februarie in Bloemfontein vergader, het wel rede om kennis te neem van die standpunt wat die BK vandeemaand in die tydskrif *Challenge* van die Instituut vir Kontekstuele Teologie stel...

Hoewel die BK die laaste paar jaar byna van die kerktoneel verdwyn het, het die organisasie in die verlede bewys dat hul invloed in veral die Algemene Sinode van die sogenaamde swart NG Kerk in Afrika (NGKA) lê, 'n faktor is waarmee rekening gehou moet word.

Die vier kerke wat aan die byeenkoms gaan deelneem, is die sogenaamde wit NG Kerk (NGK), die NGKA, die bruin NG Sendingkerk (NGSK) en die Indiër Reformed Church in Africa (RCA).

Sê ds Zach Mogoobo, hoofsekretaris van die BK in 'n onderhoud: "Die standpunt van die NGK dat gesoek moet word vir modelle vir kerkeenheid kom neer op niks anders nie as 'n vorm van federalisme. Eenheid is tog eenheid. Hoe kan daar verskillende modelle vir eenheid wees? Dit is apartheid van vooraf oor."

Met dié standpunt wil hulle waarsku dat die veranderinge in die wit kerk gegrond is op "politieke opportuniste eerder as teologiese oortuiging oor die sondigheid van apartheid en die noodsaak vir kerkeenheid", sê Mogoobo.

Die nuwe stukrag in die BK volg ná 'n "krisisvergadering" in September verlede jaar waar die hele organisasie herstruktureer is en besluit is tot doelwitte vir die toekoms.

DIE BK IS IN 1974 in Bloemfontein onder groot geheimhouding gestig onder die naam Broederkring. Dié naam het die groep (hoofsaaklik intellektuele predikante) heelwat spot op die lyf gehaal omdat dit alte veel geklink het na "Broederbond", maar ook omdat die lede net manlike predikante was - terwyl die Bevrydingsteologie sterk klem lê op vroueregte.

In 1983 is die naam verander na Belydende Kring en is dit oopgestel vir vroue

en jeugroepe. In daardie stadium was die invloed van die groep - ondanks die klein ledetal - reeds duidelik te bespeur in besluite van die NGKA en die NGSK.

Dat die BK bygedra het tot 'n aansienlike teologiese verskuiwing in die NGKA en die NGSK, word algemeen erken. Maar die verskuiwing het reeds voor 1974 begin toe daar 'n uitvloeisel van predikante van die twee kerke na Holland was - 'n uitvloeisel wat steeds voortduur - om daar verder te gaan studeer. Die meeste van hulle het gestudeer met beurse van kerke en universiteite wat bemiddel is deur die BK en het teruggekome met 'n nuwe siening van die teologie.

Onder hulle tel mense soos dr Allan Boesak, en sy broer, dr Willie Boesak, proff J Adonis en Daan Cloete, almal van die Departement Teologie aan die Universiteit van Wes-Kaapland, ds Sam Buti, moderator van die NGKA, dr Takatso Mofokeng, aktuaris van die NGKA, Shun Govender, die vorige hoofsekretaris van die BK, Mogoobo self, Lucas Mabusela, voorsitter van die kuratorium van die NGKA by Turfloop, dr Nico Botha, huidige voorsitter van die BK, en dr Elia Tema, voorste BK-lid.

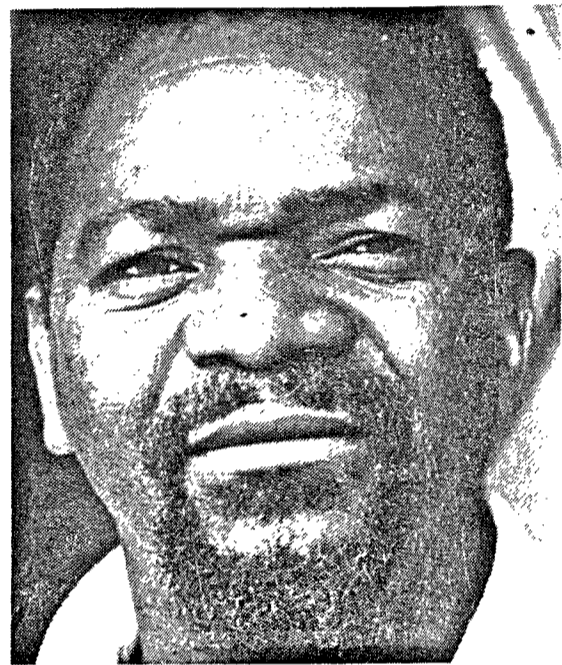
DIE EERSTE SIGBARE uitwerking van die groep se invloed was reeds in 1975 op die NGKA se Algemene Sinode op Worcester sigbaar. Die NGKA het toe vir die eerste keer besliste standpunt ingeneem teen apartheid en ten gunste van kerkeenheid.

Ook die 1982-gebeure by Ottawa toe die NGK uit die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke geskop is onder leiding van Allan Boesak en ander BK-mense, en die besluit dat apartheid kettery is, kom van hulle af. Dieselfde jaar is die konsepbelydenis van Belhar by die sinode van die NGSK aanvaar.

Feitlik al die BK-lede was in 1984 ondertekenaars van die omstrede Kairos-dokument waarin die "staatsteologie" aangeval is en selfs die tradisionele Engelse kerke van 'n gerieflike "kerkteologie" beskuldig is omdat hulle nie genoeg doen om die onreg van apartheid te beveg nie.

In 1987 het die BK 'n hoogtepunt bereik toe hulle deur deeglike organisasie daarin kon slaag om mense soos ds Sam Buti en dr Nico Smith tot die moderatuur van die NGKA verkies te kry.

"Ons het altyd gesê indien die kerk ons boodskap verder begin dra, is daar nie langer vir ons 'n rede om as 'n afsonderlike orga-

Zack Mogoobo
(Foto: SALLY SHORKEND)

nisasie voort te gaan nie," sê Mogoobo.

Dié tyd het aangebreek, is gesê, die dag toe Buti en Smith in die moderatuur verkies is en die greep van "konserwatiewe" predikante en regse wit sendelinge" oor die NGKA gebreek is. Daar is besluit om voortaan met die moderatuur saam te werk en om hul programme en projekte aan die NGKA te oorhandig. Simson het as 't ware vrywillig sy hare laat afskeer.

Die besluit het die finansiële steun van kerke en instansies in Holland laat opdroog en hul ledegetal het gekrimp.

MAAR NOU HET DIE BK ontnugter geraak met die leierskap van die twee kerke, wat net nie tot kerkvereniging kan kom nie, sê Mogoobo. Eers het kerkeenwording in 1990 in Kaapstad misluk, en toe weer in Julie 1991 in Pretoria. In Februarie 1992 is die eenwording weer uitgestel toe die NGSK by wyse van 'n referendum besluit het om nie 'n buitengewone sinode te hou nie maar eers in 1994 weer byeen te kom.

"Die leierskap speelspeletjies. Vir ons het dit 'n krisis geword. Ons het besluit om 'n krisis-komitee saam te stel om te besluit wat ons te doen staan."

Maar hoeveel invloed het die BK nog? Verskeie van die kerkleiers wat vroeër vurige BK-ondersteuners was, het die organisasie verlaat. Feitlik net Nico Smith van die NGKA is nog aktief betrokke by die BK.

Ds Nico Botha, voorsitter van die BK, gee

toe dat hulle nie regstreeks invloed het in die moderature nie. 'n Versoek van die BK om die moderature van die NGKA en die NGSK oor hul standpunt oor kerkeenheid te kom spreek, is geïgnoreer. "Maar ons kan 'n belangrike rol speel om versoening en 'n bewustheid van wat kerkeenheid beteken op grondvlak te ontwikkel," sê hy.

Net 56 mense het verlede jaar aan die "herlewingsbyeenkoms" van die BK deelgeneem. Dit is egter geen maatstaf nie, meen Mogoobo. Hy self het vir maande rondgereis en uitstekende kontak gemaak met plattelandse gemeentes om die BK se standpunt te stel. Van die deelnemers verteenwoordig soms 'n hele gemeente of selfs 'n ring (bestaande uit tien gemeentes). Volgens hom is sowat 30 persent van die NGKA-lidmate in die BK verteenwoordig en sowat 20 persent van die lidmate van die NGSK.

Sê Willem Saayman, 'n professor in teologie by Unisa: "Die BK is beslis swakker as wat dit was, maar Zack het uitstekende kontak met mense op die grassroots. En moenie vir 'n oomblik hulle teologiese invloed onderskat nie. Dis in die BK waar baie van die aanvoorkerk vir sinodes gedoen word, waar politieke analises gedoen word en voorstelle uitgewerk word hoe om sekere knelpunte op te los.

"Die BK beoefen nie die klassieke Bevrydingsteologie soos in Suid-Amerika of swart teologie nie. Dis eerder 'n inheemse Afrika-teologie wat ontsettend belangrik geword het."

'n leuen in nood is so goed soos 'n stukkie brood

Is die vermoë om te lieg 'n vloek of 'n seëning?
En watter funksie verrig dit? wonder **JOHANNES BRUWER**

DIE eerste ding wat 'n mens sal wil weet as ander intelligente wesens wel in die buitenste ruimte gevind word, is: Kan hulle ook lieg?

Die antwoord sal aan die een kant ons betrekkinge met dié wesens bepaal - veral as 'n mens in ag neem watter verwoestende rol leuens selfs hier op aarde speel in die konflik tussen verskillende belangegroepes.

Die geskiedenis wemel van voorbeelde. 'n Mens kan 'n bloedige lyn trek van die ou Grieke se Trojaanse perd tot die Trojaanse perd wat die veiligheidsmagte in die Noodtoestand van die tagtigerjare in die Kaap gebruik het: die onskuldige lornie waaruit op niksvermoedende mense in hul eie woonbuurt geskiet is. Tussen die twee lê vele leuens - van die vestiging van die slawehandel onder die Christendom se vaandel tot Nazi-propagandafilms wat doodskampe as weelderige nuskampe voorstel. Ons weet alte goed hoe leuens gebruik kan word om die onderdrukking van een groep deur 'n ander te verbloem en te vergemaklik.

Loop ons intelligente wesens raak wat nie kan lieg nie, sal die mensdom dié onvermoë sekerlik uitbuit om die oorhand oor hulle te kry in enige magsverhouding wat ter sprake kom. (Om nie te praat van hoe gretig baie mense die kans tot bedrog op 'n kosmiese skaal sal aangryp nie.)

'n Kennismaking met ander intelligente wesens sal egter ook lig werp op ons eie vermoë om te lieg - straks ons merkwaardigste eienskap en beslis die een wat die meeste raaisels inhou.

Môët 'n mens kan lieg? Is dié vermoë 'n vloek waarmee ons toevallig getref is - of is dit 'n funksionele talent, 'n noodsaaklike vereiste vir 'n intelligente wese?

En van waar kry ons dit? Watter glips van evolusie het materie laat ontwikkel in 'n wese wat die materiële werklikheid skaamtelos kan weerspreek?

KYK JY HIER OP aarde rond, lyk dit of die vermoë om te lieg uniek menslik is - asof dit tog verband hou met "intelligensie", ofte wel die subjektiewe vertolking van die werklikheid deur middel van abstrakte begrippe.

Talle ander leuensvorme is in staat tot "valse" voorstellings van die werklikheid, maar dié kan kwalik as volwaardige leuens beskou word. Kamoeflering is 'n voorbeeld. Dit beskerm sommige wesens teen aanvallers (die insek wat soos boombas lyk, die trapsuutjies wat met die agtergrondkleur

saamsmelt) en help ander om hul prooi te vang (die "deksel" van die valdeur-spinnekop wat lyk soos deel van die grond, maar skielik oopklap as 'n insek daarvoor loop en binne die spinnekop se bereik is). Ander wesens kan hulself groter en sterker laat lyk of klink as wat hulle is (deur hul hare, vere of ander liggaamsdele op te pof wanneer gevaar dreig, deur soos roofdiere te brul, ens).

Dié "verdraaiings" van die werklikheid geskied egter nie doelbewus nie en die betrokke wesens is merendeels nie eens bewus van die voordeel wat hulle daaruit trek nie. Al flous hulle ander wesens, speel hul wil geen rol in die proses nie.

Dis byvoorbeeld nie omdat dit wil oorlewe dat die trapsuutjies van kleur verander nie. Dié eienskap, wat deur mutasie ontstaan het, het bloot toevallig die trapsuutjies se oorlewingskans verhoog. Die foto-chemiese proses waardeur die velkleur verander, word nie deur die trapsuutjies se wil beheer nie, maar deur omgewingsfaktore (die kleur van die lig wat op die reptiel val).

Maar selfs al sou daar 'n subjektiewe wil betrokke wees by die manier waarop sommige leuensvorme oorleef deur ander wesens met hul handelinge te "flous", is daar steeds enorme verskille tussen dié wesens se "valse" voorstellings van die werklikheid en die leuens wat mense vertel.

DAAR IS VIR EERS 'n kwantitatiewe verskil: 'n mens kan 'n byna oneindig groter verskeidenheid leuens vertel as enige ander aardse wese. Die genoemde diertjies beskik elkeen maar oor 'n enkele "leuen": die nabootsing van 'n baie beperkte aspek van die fisieke werklikheid.

Die onveranderlikheid van dié leuens kontrasteer sterk met die hoogs veranderlike leuens van mense, wie se oggend- en aandpraatjies aansienlik kan verskil. Waar menslike leuens uit abstrakte begrippe bestaan, bestaan die klein wesens se kamoefler-"leuens" uit fisieke materie wat die natuurwette getrou gehoorsaam. Die trapsuutjies kan niks wysig aan die chemiese proses wat sy kleur verander nie. Hy boots die natuur oënskynlik na, maar sy nabootsing word deur die natuur bepaal.

Mense, daarenteen, geniet 'n sekere onafhanklikheid van die fisieke natuur in hul vermoë om te lieg. Hulle kan denkbeeldige voorstellings van die werklikheid skep wat die fisieke werklikheid regstreeks weerspreek

(maar wat ander mense tog volkome kan oortuig).

Mense benut die vermoë om te lieg ook vir baie meer funksies as ander aardse leuensvorme. Na gelang van die verskillende funksies kan jy die vermoë om te lieg in 'n goeie óf in 'n swak lig beskou. Boonop gebruik mense die vermoë soms willekeurig en soms onwillekeurig.

Wanneer mense leuens gebruik om ander skade aan te doen, en hul medemensse beliegen bedrieg om wins of mag of wat ook al te bekom, dan lyk die vermoë om te lieg maar taamlik dierlik, die instrument van die enkeling se primitiewe selfsug. Dit help swendelaars net so goed soos spinnekoppe om hul prooi te vang.

Die vermoë om te lieg kan egter ook verdedigend gebruik word om te kээр dat mense skade aangedoen word. Die menslike prooi kan bedrog gebruik om 'n aanvaller af te weer (deur voor te gee die pyp in die rower se rug is 'n pistool, of om die vyandige soldate te oortuig die ou wat hulle soek, kruip nie daar weg nie). Leuens kan gebruik word om ander mense te beskerm, en kan dus ook tot voordeel van die groep strek.

Mense kan natuurlik self ook die leuens glo wat hulle verkondig en 'n eienaardige aspek is dat mense dikwels sterker glo in 'n denkbeeldige voorstelling as in die werklikheid wat dit weerspreek. Hulle kan byvoorbeeld so oortuig daarvan wees dat die son om die aarde draai dat hulle jou sal verbrand as jy die teendeel beweer.

OMDAT LEUNES SOVEEL pyn en verwoesting kan saai, neig 'n mens om die vermoë om te lieg in 'n swak lig te beskou. Soos al die mens se vermoëns is dit egter nóg goed nóg kwaad, maar 'n tweesnydende swaard.

Aan die positiewe kant is die vermoë om te lieg immers 'n uitdrukking van die mens se kreatiewe vermoë - die vermoë om 'n denkbeeldige werklikheid met 'n eie, samehangende en meesleurende logika te skep. Uit dieselfde bron as leuens kom ook kunswerke, legendes, mites, musiekstukke, dramas, romans en so meer.

En uiteindelik kan 'n mens bespiegel dat die gebruik van leuens in die vorm van halwe waarhede selfs noodsaaklik kan wees vir die ontwikkeling van intelligensie. Die mens word nie met 'n volledige kennis of begrip van die fisieke werklikheid gebore nie, maar leer die wetmatige verbande tussen oorsaak

en gevolg gaandeweg uit eie ervaring aan - as enkeling in 'n leeftyd, so wel as groep deur die geskiedenis.

'n Kind wat net begin om 'n begrip van die werklikheid te vorm kan

nie anders nie as om aanvanklik van funksionele "leuens" gebruik te maak - foutiewe of gebrekkige voorstellings van die werklikheid (byvoorbeeld dat baba's deur 'n ooi-evaar gebring word ens), maar voorstellings wat noodsaaklik is om 'n subjektief sinvolle samehang aan die werklikheid te gee. Sonder dié leuenagtige grondslag sou geen vordering gemaak kon word in die rigting van 'n begrip van die werklikheid nie.

Ook die mensdom as groep moet aanvanklik mites gebruik om 'n werklikheid te verklaar waarvan hulle die fisieke wetmatighede nie uit die staanspoor kan ken nie. Aspekte van dié mites kan deur ervaring as leuens uitgewys word (byvoorbeeld dat die son nie werklik om die aarde draai nie), maar mites werk funksioneel omdat hulle gewoonlik ook essensiële waarhede - dit wil sé werklike aspekte van die mens se fisieke natuur - weerspieël.

Die leuen is 'n onafskeidbare element van verbale taal, die medium waardeur ons die werklikheid vertolk en begryp. Ons woorde en begrippe is naamlik abstraksies uit die werklikheid en nie die konkrete werklikheid self nie - want die besonderhede daarvan kan ons nooit volledig inneem nie. As 'n mens byvoorbeeld aan 'n appel dink, weerspieël jou denkbeeld sekere algemene kenmerke van alle appels, maar dit stem nie ooreen met die konkrete besonderhede van elke werklike appel nie: die atomiese struktuur wat jy nie kan sien nie, die verskillende kleure en teksture wat appels kan hê, die wurm wat in 'n bepaalde appel skuil en nie in 'n ander nie.

Maar sonder dié gebrekkige, veralgemeende abstrakte denkbeeld van appels sou jy geen werklike appel kon herken nie. En gelukkig het ons die vermoë om ons abstrakte denkbeelde te wysig as ons konkrete voorbeelde raakloop wat daarmee verskil. In die veranderlikheid van ons begrippe lê ons enigste hoop om 'n onveranderlike werklikheid beter te leer ken.

So kan ons vermoë om te lieg ons uiteindelik ook nader aan die objektiewe waarheid lei - selfs al kom ons nooit heeltemal daarby uit nie.

Sorg vir jouself, man

THE COMPLETE BOOK
OF SELF-SUFFICIENCY

Deur John Seymour
Corgi, R83,95

MAX DU PREEZ

DAAR is 'n paar boeke wat ek al 'n paar keer in my lewe besit het - dit is sulke wonderlike boeke dat ek dit graag aan vriende uitleen. En daar is so half 'n wet van die natuur dat 'n boek wat jy uitleen, nooit sy pad na jou boekrak terugvind nie. Op 'n dag sien jy daar is 'n herdruk, en jy koop hom weer - net om weer uit te leen.

Onder dié boeke tel Hunter S Thompson se *Great Shark Hunt*, Tom Wolfe se *New Journalism* en beslis John Seymour se *Complete Book of Self-sufficiency*.

Seymour se boek het ek die eerste keer in die laat 1970's gekoop, en toe loop ek my laasweek in hom vas in Exclusive Books in Kaapstad. Dit is sy vyfde herdruk.

En binne vyf dae is ek weer dwarsdeur die boek. Noem dit 'n verdwaalde Vrystaatse Boerseun wat na die grond terugverlang of dalk 'n romantiese ageing hippie wat sug na die natuurlike dinge in die lewe - dit bly 'n wonderlike boek.

Maar dalk het die boek in die 1990's meer praktiese eerder as sentimentele waarde. Ek sit nou die aand met die boek op my skoot en kyk na 'n *Agenda*-program oor arm witmense wat in plakkerskampe bly en ek dink: as ons mense wat werkloos is en sukkel - wit en swart - net die kans kan kry om 'n ou grondjie te bewerk, kan hulle vir hulself sorg.

Seymour se boek is weliswaar 'n Britse boek en ek vermoed die meeste mense wat sy planne toegepas het, eksentrieke Engelse is wat dit uit voorkeur eerder as nood gedoen het.

Seymour het nie die argetipiese bleek vrou met die Indiese sisrok, los hare, sandale en gebarste hakskene in gedagte wanneer hy skryf oor selfversorgendheid nie: "Now self-sufficiency is not 'going back' to some idealized past in which people grubbed for their food with primitive implements and burned each other for witchcraft. It is going forward to a new and better sort of life, a life which is more fun than the over-specialised round of office or factory, a life that brings challenge and the use of daily initiative back to work, and variety, and occasional great success and occasional abysmal failure."

NOU JA, DIS SEKER nie juis wat die gewone plakker of werklose in gedagte het nie, maar die boek is propvol uitstekende idees en maklike, goedkoop en praktiese raad oor hoe om vir jouself te sorg.

Maar natuurlik is dit ook vir mense wat

omgee vir die aarde, wat omgee wat hulle in hul monde druk, en wat meer van 'n interaksie met die natuur en die natuurlike soek. Seymour het sy idee gegrond op die veronderstelling dat jy óf een akker, óf vyfakker grond het, maar die meeste van die voorstelle kan ook in 'n voorstedelike tuin en sommige selfs op 'n woonstel se balkontuintjie toegepas word.

Jy hoef geen agtergrond te hê as jy die boek begin lees nie. Seymour begin by die basiese dinge soos die siklus van die natuur, die seisoene en grondtipes. En dan is daar hoofstukke oor kos vanaf landerye; kos van diere; kos uit die tuin; kos uit die natuur (wild, seekos, plante en bessies, ens.); en natuurlike energie. Dit eindig met 'n juweel van 'n hoofstuk oor handwerk: mandjies, kleipotte, spin en weef, brei van leer, bou en messel, grasdakke, en nog vele, meer.

DIE HELE AANSLAG is dat jy byna heeltemal vir jouself en jou gesin kan sorg en dat alles bekostigbaar is. Dit is waar die moontlikhede vir ons omstandighede my nogal tref.

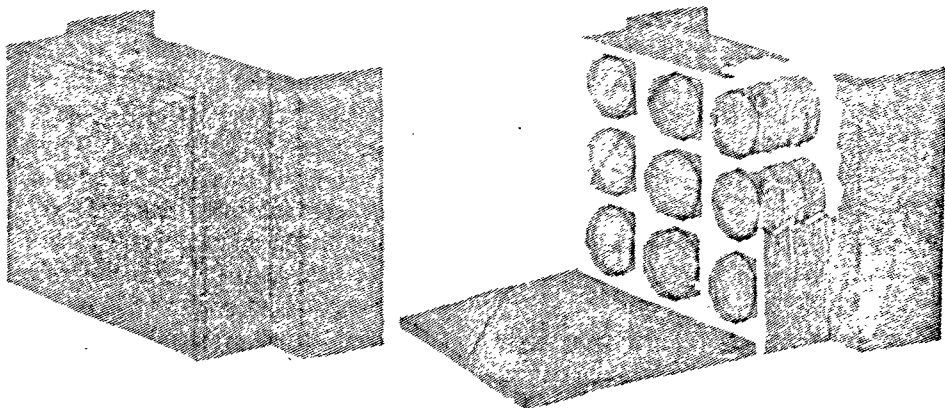
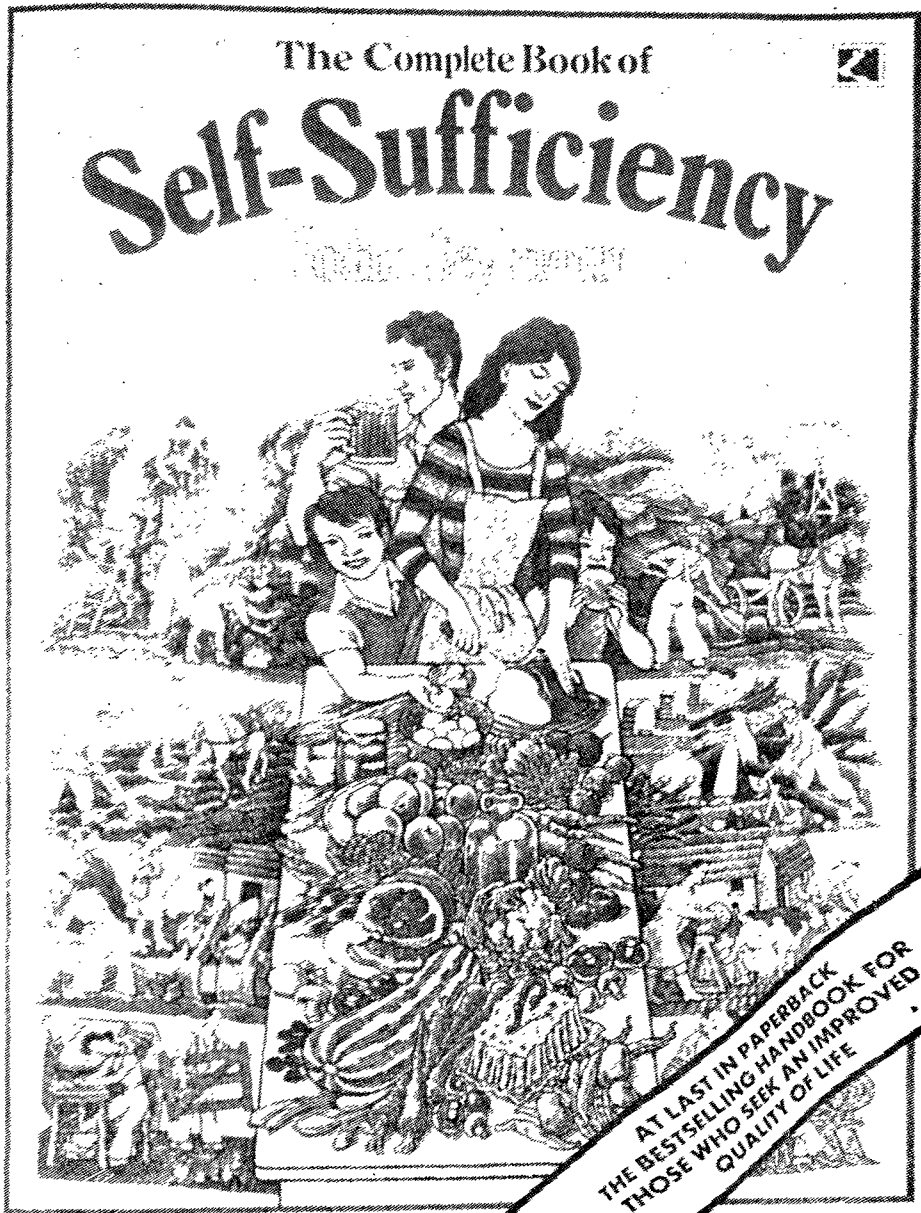
Soos sy voorstelle vir 'n kleinhoewe van een akker. Die helfte word gebruik vir groente en vrugte, die ander helfte vir weiding vir 'n koei wat moet melk en ander produkte lewer; 'n bok wat melk gee in dié periodes dat die koei dit nie doen nie; 'n varksog en 'n halfdosyn hoenders vir eiers en vleis. Die hoenderhok word gereeld verskuif, en die vark(e) word gebruik om grond met hul neuse om te woel.

Die ander helfte word in vier kampies opgedeel vir aartappels, ertjies en boontjies, kool- en wortelsoorte. Daar is ook 'n plekkie vir 'n plastiektonnel vir tomaties, 'n byekorf, kruie, sonneblom sodat jy jou eie olie kan pers, en 'n paar vrugteboom.

Die hele akker word geroteer sodat een gewas nie die hele tyd op een stuk grond groei nie, en die voordeel van die koei, bok- en hoendermis vir die groente benut kan word. In die winter eet die koei en die bok van die wortelsoorte.

Maar as jy nou vyf akker het, dan het jy alles wat hy wil hê. Ses mense kan oorvloedig en gesond daarvan lewe en nog ekstra geld maak deur surplusse te verkoop, sê Seymour. Hy sê hy sou sy vyf akker só gebruik: twee koeie, vier varksogte en 'n beer, 'n paar skape en ganse vir vleis, 'n dosyn of so hoenders vir eiers, 'n byekorf vir soetigheid. En as jy wil, gooi sommer 'n paar eende, konyne en duiwe in. En die res van die grond word gebruik vir groente, graan, hooi, sorghum, ens.

NATUURLIK GEBRUIK jy geen kunsmis nie, maar jou eie kompos. Tussen jou varke en jou komposhoop is daar nie 'n ons afval

op die grond wat wegery moet word nie.

Maar hoe bewerk jy al die grond? 'n Trekker is duur, breek kort-kort en gebruik baie brandstof wat jy nie weet hoe op die grond gaan kry. Nou wie het van 'n trekker gepraat? Jy stuur eers jou varke in om 'n stuk grond los te woel, en dan span jy jou perd of jou os in om dit om te ploeg. En Seymour vertel jou presies hoe.

Hy vertel jou ook alles van plant en oes en hoe om elke soort dier aan te hou en te versorg en hoe om bier en wyn en botter en kaas te maak. Met net dit wat jy op die plaas het.

Vir my een van die interessantste hoofstukke is dié oor natuurlike energie: hoe om die son, die wind en lopende water aan te wend om in al jou energiebehoefes te voorsien. Soos byvoorbeeld: jy het 'n koue ou huis. Steenkool en hout vir die kaggel is duur en besoedel die lug, en elektrisiteit is duur. Hier is sy plan: bou een muur wat na

die son kyk met oliekonkas vol water. Bedags slaan jy die buite-deksel oor die konkas af dat dit op die grond lê en die sonlig op die konkas weerkaats. Die water word stadigaan warm. As die son sak, maak jy die deksel toe, wat dan al die opgegaarde hitte na binne-toe weerkaats.

As ons van dié praktiese voorstelle en idees in ons tuislande, rondom ons kleiner dorpe en selfs elders kan laat posvat, gaan ons 'n baie gesonder nasie word.

Daar was natuurlik al 'n soortgelyke boek spesifiek vir Suid-Afrikaanse omstandighede geskryf: *People's Workbook*, wat in 1981 deur die Environmental and Development Agency uitgegee is. Dit het ook 'n groot afdeling oor gesondheid en een oor paswette, arbeidsreg, vakbonde, die reg en wette in die algemeen en die organisering van koöperatiewe ingestuit.

Dalk is dit tyd dat iemand dié werk hersien of oordoen en uitbrei en wyd onder ons bevolking versprei.

the poet who starved for affection

GERARD MANLEY HOPKINS:
A VERY PRIVATE LIFE
Robert Bernard Martin
Flamingo, R42,99

DAVID MCKAY

THE conversion of Victorian poet Gerard Manley Hopkins to Roman Catholicism in 1866 may, in fact, be the enigma many scholars suppose it to be, but it is a debate biographer Robert Bernard Martin elects to avoid. Instead, he focuses his biography - almost half of it - on Hopkins's undergraduate years at Oxford.

It was in these years that the artistic temper most readily manifested itself in Hopkins. After this, he tended to freeze over. Therefore, Martin is more concerned with Hopkins as a creative persona than his role as priest, though the two are inextricably bound. The "very private life" of the sub-title is really the veiled poeticism of Hopkins's burdened gift - firstly as it was weighed by the agony of conversion and, in the second instance, as it was attenuated by his life as a priest. It is a perspective which shows how a fluent poetic voice became a sparse one, while the works emerge as snatched moments in the life of scrupulous self-admiration.

"Hopkins was dogged with grievous self-doubt peppered by the seeming inanity of the religious life."

Hopkins established his sympathies with the Catholic church by means of a soft allegiance with the Oxford Tractarians who were, at that time, on the wane, but whose followers still clung to the significance of ritualism and symbolic acts as enacted in the Anglican service. Martin suggests Hopkins's liking for its philosophy was a combination of roguish system-bucking and the more intangible linking of an intellectual mainframe with something more lasting in the temperament of Hopkins: a desire for an extreme, unmodified sense of the ideal. This, and an enthusiasm for the natural world, created the painfully contrary existence on which Hopkins vacillated for most of his adult life. The typical artistic conundrum which pits retreat against engagement of the world became, for Hopkins, unassailably moot. Shortly after conversion, Hopkins

became a novice in the Society of Jesus or Jesuit order, swapping liberal poetic activity for the protocol, militance and intellectual adroitness of the Jesuits - a palliative, Martin points out, to which Hopkins could but temporarily cleave. Here, then, is the paradox of Hopkins's life and the thesis of Martin's biography.

Given the relative verve of his undergraduate years, one is all too aware, as indeed Hopkins was, of his changing attitude to the outside world. Where, at Oxford, his letters are littered with exact observations of meandering rivers and verdant vales, a late letter to lifelong friend Robert Bridges presents a man sadly out of kilter with his physical setting:

"Outwardly I often think I am employed to do what is of little or no use... I do not feel outwardly I do much good, much that I care to do or can much wish to prosper, and this is a mournful life to lead..."

Actually, this melancholy drew its energy on an estrangement with his own identity rather than with nature, which he unstintingly felt reflected the God he worshipped. So while Hopkins's love of beauty bound him to the world of phenomena, he was dogged with grievous self-doubt peppered by the seeming inanity of the religious life.

As a priest, Hopkins was a virtual failure.

His devotion remained unquestioned, but the combination of his tentativeness, self-absorption and utter originality made him a mawkish and distant living companion. His privately evolved sense of metaphor - bread and butter to his poetic genius - turned him into a sometimes grossly inappropriate sermoniser.

Martin tells the story of Hopkins's least impressive of sermons in which he likened the Catholic church to a lactating cow. The congregation - consisting largely of toffynosed Mayfair ladies - listened horrified as Hopkins extended the parallel to include the Seven Sacraments as the cow's seven teats. This and other pulpit-gaffes made Hopkins's clerical life a series of sojourns as the order shuttled him from parish to parish in the hope he might find some environment to which he was well disposed.

It never happened, but it is a measure of the extent to which the Jesuits tried to accommodate their curious new addition that he was appointed Professor of Classics of the then dowdy University College in Dublin. Hopkins hated the place, however, developing a deep-seated aversion to its poor of which Dublin was composed. It is an instance of Martin's unfuzzy sensibility that he points out why this aversion of Hopkins's should be in keeping with his comfortable middle-class Anglican background. At any rate, Hopkins grew desperate, palpably eccentric and starving for affection in Dublin. He died there, aged forty-five, unhappy and unpublished.

Hopkins did not expect to enjoy a literary career; so much the better for him in hindsight - for his work, on the few occasions it was seen, was greeted with gentle antipathy. The few sympathisers he had, Bridges and fellow poet RW Dixon, thought it resonant of better known American poet Walt Whitman who had developed a reputation as much for his irreverent verse forms as for his outspoken homosexuality.

Bridges and Dixon wittingly saw two innovative poetic forms in Whitman and Hopkins but they unwittingly stumbled on another completely unknown similarity between the two men. Actually, it is not certain if Hopkins was a homosexual at all. But Martin triumphs in any case by asserting that the question is not so much unknowable as too often subject to a level confusion. Modern readers, says Martin, suppose the Victorians thought as we do and defined a homosexual condition rather than the homosexual act. The opposite was true.

Regardless, it is extremely doubtful whether Hopkins brought his infatuation with contemporary Anglo-Catholic Digby Dolben to any substantial reality. The implied conclusion is that Hopkins was misunderstood, as many homosexuals were, by his age. All

we have of this facet of his life are a few unremittingly honest self-castigations in his juvenile diaries that he had fallen into "old habits again" which were little more serious than glancing too long at a friend's naked body while bathing together.

Nevertheless, Martin makes a case for believing Hopkins's repressed sexuality was the keystone of his originality as a poet. The momentous "Wreck Of The Deutschland" mourning the deaths of several German nuns on the wreck of a steamship is marked for its gasping, almost orgasmic impact:

But how shall I... Make me room there:
Reach me a ... Fancy, come faster -
Strike you the sight of it? Look at it loom there,
Thing that she ... There then! the Master,
Ipse, the only one, Christ, King, Head:
He was to cure the extremity where he had cast her;
Do deal, lord it with living and dead;
Let him ride, her pride, in his triumph,
despatch and have done
With his doom there.

Martin avoids mere prurience by suggesting that Hopkins was drawing on the subliminal expression of his sexuality rather than recreating it.

Martin is a quiet biographer. He attends to his facts without fuss and his interpretations of less than obvious events are shrewd and tacit. There seems to be a general synergy between subject and object for Hopkins who was, at best, a retiring individual with an occasional flair for some dizzying verse. On the few occasions Hopkins maintained poetic activity it transferred itself into a gentle visioned poetry with a galvanised technique.

Martin's biography is a sustained inquiry imbued with an empathy without recourse to high drama or bland sentimentality.

SHELDONS
DIE BOEKWINKEL

MET

DIE KOFFIEWINKEL

Eastgate, Ingang 5

PLANT 'N BOOM

Die wildeperske of speekboom (*Kiggelaria africana*). Uit: *Trees and Shrubs of the Witwatersrand* (Wits University Press, 1974)

MET die petrolprys wat binnekort weer gaan styg om die voortploeterende regering aan 't voortploeter te hou, sal ons dalk ons oë moet wend tot ander vorme van vervoer. Dalk maak die ossewa 'n comeback. Dan sal die wildeperske (*Kiggelaria africana*) miskien weer sy ou volksnaam terugkry: speekhout.

Miskien is dit nie 'n sleg idee om solank 'n wildeperske of twee êrens te plant nie. Die immergroen tot half-bladwisselende boom met sy/haar digte kroon en geronde vorm word tot agt meter hoog op die Witwatersrand, maar op ander plekke bereik hulle 13 meter. Die wildeperske se stam is glad, grys en word donkerder en skilferagtig by ouer bome. Die blare is gesteeld, ellipties, dofgroen bo en wit-viltagtig onder. Die geslagte is geskei: die manlike blomme word op veelblommige, neerhangende, okselstandige bloeiwyse gedra en die vroulike blomme is alleenstaande in die boonste blaaroksels (Augustus tot Januarie). Die wildeperske se vrug is 'n bolronde houtagtige gelerig groen, dig behaarde kapsule wat in die herfs soos 'n ster van Dawid open om die swart saad met 'n helder orangerooi bedekking vry te stel. Enige voël wat sy saad werd is, is vertrouwd met die bome.

Die wildeperske is 'n wydverspreide boom in Suid-Afrika, veral waar daar diep, ryk grond is. En water. Hulle groei vinnig en behoort meer geplant te word.

Die Temboes glo 'n mens mag nie aan dié bome raak nie omdat dit weerlig aantrek, maar die Sotho's gebruik die bome om hul krale mee te beskerm.

Wildeperskehout is pienk, semi-hard en geskik vir die maak van balke, boerdery-implemente en meubels. 'n Pienk kleurstof word van die bome gemaak. Buiten wawielspeke kan jou wildeperske jou ook van kleurstof voorsien om jou city wagon se seil pienk mee te kleur.

* Op Saterdag 20 Maart 1993 tussen 8 en 5, by die kliphuisies oorkant die ingang na Kirstenbosch (op die hoek van Rhodes- en Kirstenboschrylaan), hou Kirstenbosch sy jaarlikse uitverkoop van inheemse plante. Vir verdere inligting skakel (021) 61-5468 of 61-7138. - RYK HATTINGH

FYNPROE MET NETTIE PIKEUR

GRIEKSE BLOU IN TAMBOERSKLOOF MET KEIK TIS KATERINAS

DIE *Ketik tis Katerinas* is spesiaal vir my Griekse lesers. Dit beteken Katerina se koek, en dis propvol sjokolade, so ryk jy kan omval van lekkerkry.

Nou die aand besluit vriendin Doreen sy kook Grieks, maar ons eet vroeëand, want almal is lam gewerk en dis anyway vir ons 'n plesier om te eet voor die son sak. (Ons Pikeurs klim vroeg in die kooi, en seweur-dinner is omtrent reg vir ons.)

Al protesterende dat alle vleisgeregte wat sy maak 'n flop is, maak Doreen toe hierdie wonderlike lamskottel, dis eg Grieks, en kom uit 'n prag van 'n boek met mooi prentjies van Griekeland. Ek ken mense met 'n renons in die ewige boontjies-met-maalvleis gegeur met baie knoffel wat as Grieks voorgesit word, maar dié maaltye in die boek was fyn en eenvoudig, en die prentjies helder en elegant gestileer, none of your rugged Greek peasant stuff.

ARNI LEMONATA (VIR VIER MENSE)

Verhit 5 lepels olyfolie in 'n groot ysterpot en braai tot bruin 1 kg lamskouer, gesny in blokkies, in batches in die olie. Skep met 'n gatjieslepel uit. Braai dan 2 fyngekapte uie in die olie tot deurskynend.

Sit die lam terug in die pan en roer 'n takkie of twee oreganum in, of 2 teelepels vol as jy dit moet koop. Voeg 300 ml stock opgelos in water by, en die sap van 1 suurlemoen, asook nog 2 suurlemoene in kwarte gesny. Geur met sout en peper, maak die pot toe en prut die vleis vir 'n anderhalf uur tot die vleis sag is.

Net voor julle opdra, smelt 'n groot eetlepel botter in 'n skoon pannetjie en braai 2 handevol sampioene in die helfte gekap daarin. Haal die suurlemoenkwarte uit die vleis, en voeg die sampioene daarby. Prut die hele gereg nog 15 minute. Strooi pietersielie oor die gereg en bedien, soos Doreen gemaak het, in 'n groot plat blou-en-wit bak, baie Grieks.

Haar hele huis het trouens 'n Griekse gevoel, want sy is mal oor blou en al die mure en kaste is verskillende skakerings van blou gevef, nes daardie praghuise op Waenhuiskrans waar meneer Bennett na Griekeland kan gaan verlang.

Wel hier had ons nou 'n blou kamer met blou ysterstoel en blou banke en 'n blou tafeldoek met blou borde en servette. Doreen bedien natuurlik tamaties en basiliekruid by haar *Arni Lemonata*, en sit ook 'n groot bak dik joghurt by vir general seasoning, baie lekker. Verder was daar gewone opgekookte aartappels (min mense bodder deesdae om hulle so suiwer voor te sit), spinasie, and that was that, behalwe vir die goddelike koek.

Dis nie eintlik 'n koek nie, want dis plat en jy bak dit in 'n broodpan, ofte wel twee. Maar oh my dears, is this to die for!

KEIK SOKOLATAS TIS KATERINAS

Voer 2 klein broodpanne (die Ingelse sê sandwich tins) met gesmeerde waspapier. Breek 175 g gewone of bitter sjokolade in stukkie en smelt in 'n dubbelkastrol. Roer 2 hooglepels kitskoffie by 2 lepels kookwater en roer by. Koel af. Klits 3 eierdooiers en 175 ml versiersuiker tot bleek en stroperig. Gooi by sjokolademengsel en klits weer.

Klits die wit van die eiers tot styf, en vou in die sjokolade. Gooi in die blikke, stamp hulle een keer sodat die blases uitkom, en bak teen 180 grade vir 20-25 minute.

Sien, daar's nie meel in die koek nie, dus is hulle plat. Maar ryk, chewy, heerlik met room, of nog beter, nog van daardie dik joghurt.

'N ANDER RESEP wat ek interessant gevind het, was genaamd *Kotopoulo yemisto me fistikia*, dis hoender gestop met 'n vulsel gemaak van tiemie, peper, pistachio-neute en gaar rys. Klink dit nie lekker nie? Ek sal dit probeer en berig hoe dit was, maar ons is tans 'n bietjie van die hoender af, want ons kry vlerke van al die kip eet.

Doreen se basiliekruid staan nou in Februarie kniehoog, soos almal s'n - dis 'n goeie jaar vir dié wonderlike kruid - en haar boek vertel my dat Griekse mans 'n takkie basilie in hul hoede dra op 14 September, sint Stavros-dag, die dag van die kruis. (Die Grieks-Ortodokse Kerk het baie feesdae.) En jy gee 'n takkie basilie aan iemand as 'n teken van vriendskap. How nice.

Griekse bouers eet *fava* vir middagete. Dit word gemaak met gesplete ertjies, swartpeper, olie en pietersielie en gekook met water tot dit 'n dik pap vorm. Hulle laat dit stol, en eet dit met varsgekapte uie en hompe brood. Dit klink vir my soos gestolde ertjiesop, wat ek ook al koud geëet het in die middel van die nag voor die oop yskasdeur.

Arni me maroulia is nog 'n lamskottel wat jy met lamskouer maak. Die snit vleis is uiters bruikbaar, hoor, en wat oorbly kook jy op met rys, stock en ertjies en eet die laaste vleis van die bene af. Die maroulia-weergawe kom van die eiland Kos, hence Cos-slaai-blare, waarvoor ek besonder lief is. Jy kry dit soms in die supermark, en dis sulke lang, bros blare met meer geur as enige ander. Die blare word saam met die vleis en preie, dille, water en wyn gekook en die hele gereg weer eens met suurlemoen gegeur.

ONS IS NET so lief vir nog 'n Griekse kruid, roosmaryn, wat nou die hele wêreld volstaan. Vrind Henry sê hy knip net die boonste sagte blaartjies van die bos af om by kos te voeg, anders is die smaak te skerp en die takkies sit tussen jou tande vas.

Die Griekse legende sê roosmaryn het wit geblom tot die maagd Maria haar blou kleed daarvoor laat val het, en van toe af blom dit blou.

Die Grieke maak 'n varkworsie wat hulle met salie geur. Maar hier kan ons nie die Griekse woord vir salie gebruik nie, want dit kom van *salveo*, Latyns vir in goeie gesondheid.

Aan Doreen en haar Griekse blou huis dus: basilie vir vriendskap en salie vir gesondheid.

HOW LOW CAN YOU GO?

OUR FRESH PRODUCE COMES FROM BELOW C-LEVEL

Sfuzy's

SEAFOOD RESTAURANT
Seekosrestaurant
MILPARK
TEL 7265803 / 7268406

STERSTAREND: The Shamen. Maar ook aardgebonden - soos in terug na die natuur: 'n skakeling met wat hulle noem "the goddess mind". Maar voor ons gegoël word deur al dié effe wankelrige teorieë wat in The Shamen se musiek opduik, kom die vraag: wie is die groepie aspirant-sterrevaarders?

The Shamen was 'n nogal obskure groep linksneigende Britse alternatiewes. 'n Groeplid, Will Sin, se dood twee jaar gelede het talle laat dink dis die einde van The Shamen se lang maar onindrukwekkende poploopbaan.

Dis nou tot die verskyning van "Ebenezer Goode" (hul Nommer Een-treffer in Brittanje aan die einde van 1992) en die daarmee gepaardgaande LP *Boss Drum* (Transistor). "Ebenezer" het Radio 1 (Radio 5 se eweknie in Brittanje) onkant betrap: dis 'n uiters gewilde lied met uiters twyfelagtige lirieke. Die refrein "E's are good" verwys na die nuutste ontwerpersdweim, Ecstasy - en onbeskroemd positief daarby. *Top of the Pops*, 'n BBC-musiekprogram, het die video gewys - maar vergees van anti-dweilmopmerkings.

Só het Mister C, hoofsanger en rapper, die eerste gesig - die eerste idool - van die klubkultuur geword: 'n kultuur tot dusver deurspek met gesiglose DJ's wat vorige poptreffers sample, 'n massiewe beat ingooi en dit dan Acid House noem.

EN DIS HOE die sterstaarders sterstatus bereik het. Colin Angus is The Shamen se breinboks - die een met die teorieë en die onwrikbare oortuiging dat dit aan die massas daar buite uitgedra moet word. Dis nie iets nuuts vir The Shamen nie: hulle het musiek nog altyd gesien as 'n medium vir die kommunikasie van idees. Maar die tog vreemd - in ag genome dat Techno tog maar beat-gesentreerde musiek is.

Techno is die eiewyse liefdeskind van disco, 'n musiekvorm wat nog slegs minagtende snorke van die diskriminerende musiekkenner uitgelok het. HI-NRG en Acid House, die meer onlangse voorsate van Techno, is ook nie juis musikaal of liries verantwoordbaar nie. Die Hardcore-variant van Techno het miskien 'n paar menslike geluide, maar geen werklike lirieke nie.

The Shamen is eksponente van Progressive House, 'n musiekvorm met ruimte vir dans én praat. En só kon hulle ná hul post-1987 beking tot die Groove hul evangelie met verbasend meer sukses oordra. The Shamen is dié groep wat met die Techno-kultuur vereenselwig word: pèrels oor virtual raves, smart drugs en die nuwe psigedelie rol ongeïnhibeerd van hul lippe af.

BOSS DRUM is 'n konsepalbum: radikale spronge word van die kommersiële snitte na 'n amper gewaagde musikale uiteensetting van kwasi-wetenskaplike en 90s-sjamanistiese idees gemaak. Die medium is die boodskap. The Shamen poog om 'n moeilike samekoms van natuur en tegnologie lewensvatbaar te maak. Dit word vergestalt in 'n tegnologiese, laat-20ste eeuse vertaling van pre-moderne sjamanisme in mesmeriserende elektroniese musiek-rites.

Die onderliggende oortuiging is dat komplekse herhalende elektro-basirites mense kan voer na 'n tipe geestelik-psigiese hedonisme - 'n ervaring waar psigedele, stroboskopiese ligte, ritme en dans klub-raves in neo-tribal-ervarings transformeer. Op dié manier, glo Angus, sal mense hulle huidige verveemding transendeer en weer in voeling raak met die aarde - soos die mens in antieke tye was.

"Boss Drum", die inleidende snit, maak die bedoeling van die plaat duidelik: "Back to the rhythm/ That has always been within you". Hulle belowe dat die ritmes en kosmiese elektroniese klanke die luisteraar se bewussyn sal wysig en hom/haar sodoende toegang tot 'n "techno tribe" sal verleen.

Star Trek-agtige suigeluide lui die snit in - 'n geleidelike opbou van verskeie perkussie-klanke stulp eensklaps in 'n mammoet- (dog snelle) ritme uit. 'n Silwer stem gee die beoogde doelwit suiwer weer: 'n "anarchistic archaic revival". Die luisteraar kan nie verkwalik word as die atmosferiese, dringende geluide die eindtonele van *Aliens* voor die geestesoog oproep nie: daar waar Ripley tot elke prys van die self-vermietigende planeetbasis moet wegkom.

DIE KWASI-WETENSKAPLIKE lirieke van "Space Time" is ietwat onverstaanbaar.

Uitlatings soos "space time: a fusion between the concepts of space and time/ brought forward into one four-dimensional continuum" kan die gemiddelde leek-luisteraar moontlik laat kopkrap - maar dit is minstens interessant. Mymeringe oor oneindigheid en die meting van die spoed van lig vlieg oor 'n mens se kop heen - maar doen nie afbreuk aan die komplekse ineenvlegting van beats en eggo-beate nie. Elektroniese geluide krimp tot zero-vlak - om net weer onverwags uit die niet te ontspring.

"Librae Solidi Denari" is 'n oefening in elektro-perkussie: die spoed van die ritmes word geleidelik snel - of langzaam. "Phorever People", die jongste single, word deur die deelydse disco-diva Jhelisa Anderson gesing: haar stem verleen 'n ryk tekstuur aan klanke wat andersins nogal bleek kan raak met die derde luister. Dié snit bou die idees in

"Boss Drum" verder uit: "We are phorever people/ we can see tomorrow in each other's eyes"; "Unity is what we're all about". Laasgenoemde opmerking skakel by die gedagte van 'n "techno tribe" in: die moontlikheid van die oorbrugging van ras- en geslagsgrense - die byeenbring van die mensdom op een trip.

Die ophef oor "Ebenezer Goode" is nie werklik regverdigbaar wanneer mens na die lirieke luister nie. Mister C se Engelse werkersklas-rap stel 'n beperking so tussen die verheerliking van Ecstasy deur: "He's refined, he's sublime, he makes you feel fine" word gesing - maar ook: "He's the kinda geezer that must never be abused," word ons vriendelik gewaarsku. Dan spreek hy die anti-dweilmhistorie aan: "[He's] very much malignd and misunderstood".

Musikaal is die invloed van Stakker se "Humanoid", een van die eerste Acid House-songs ooit, onmiskenbaar in "Ebenezer". Invloed is eintlik die verkeerde woord: 'n sample van "Humanoid" word oënskynlik gebruik. Maar die leenstelsel is deel van pop - en des te meer van Techno. In "L.S.I.: Love Sex Intelligence" sluip die Human League se "Oh I want your love, I need your love"-refrein nie juis ongemerk die liedjie in nie: dis die opvallende openingswoorde.

Die pseudo-reggae-rap van Mister C is irriterend op "Fat Man", maar vergeefbaar op "Comin' On" - 'n prettige song wat die luisteraar aanmoedig "to keep comin' on, and comin' on strong".

"SCIENTAS" SKEP 'N ouditiewe virtual reality-tipe seenskap, kompleet met elektroniese seëmeë en ruimtebranders: die klanke is digitaal versterk en het 'n hipnotiserende uitwerking op die luisteraar - selfs sonder die hulp van E, kan ek byvoeg.

En dan is daar dié boeiendste snit op die LP: op "Re:evolution" sit Terence McKenna, skrywer van boeke soos *Food of the Gods* en *The Archaic Revival*, kortliks die verskillende aspekte van sy apokaliptiese filosofie uiteen - wat Angus in 'n onderhoud "the end-of-the-millennium psychosis blues" genoem het. McKenna se meer geloofwaardige uitsprake

handel oor die gebruik van psigedeliese dwelms om weer in voeling te kom met die natuur - maar slegs natuurlike hallusinogene soos sampioene, nie Ecstasy of LSD nie. Hy lig die luisteraar in oor die funksie van die sjamaan en hoe die herontdekking van natuurlike hallusinogene en sjamanisme na 'n algemene argaïese herlewing gaan lei. Op dié wyse sal daar terugkeer kan word na die magiese kennis van antieke tye. Aan die een kant is dit 'n natuurlike gevolg van die ekologiese krisis - maar ook die resultaat van menslike evolusie, sê McKenna.

Die meer bevraagtekenbare aspek is sy voorspelling van die einde van die wêreld op 21/12/2012 - waarna sekere mense 'n meer verligte sfeer van bestaan gaan betree (klink nogal religieus, maar McKenna verseker die luisteraar dat hoewel die Christelike godsdiens 'n soortgelyke scenario vir ons armesterflinge skets, hulle visie ligjare uit die kol is). Angus

aanvaar McKenna se filosofie nie sonder voorbehoud nie - maar die blote insluiting van dié amper tien minute-lange "lied" spreek boekdele. McKenna is 'n hipnotiese orator - heelwat luisteraars mag ná 'n paar keer se luister nie mooi weet of hulle Arthur of Martha is nie. Hy open "Re:evolution" tereg met die woorde: "If the truth can be told so as to be understood, it WILL be believed." Tog is die humanistiese, ekologiese en nie-seksistiese boodskap daarin nie te versmaai nie.

AS MENS DIE verskillende elemente van *Boss Drum* in oënskou neem, is die (amper naïewe) idealisme daarvan onmiskenbaar. The Shamen vergeet gerieflik van die generasie- en klassegaping - daar's 'n ouderdomsbeperking op die vatbaarheid van dié kultuur. En geld praat hard.

Tog is die idee van 'n kultuur wat poog om die deels destruktiewe aard van tegnologie te doof deur dit 'n meer mens- en omgewingsvriendelike gesig te gee, bemoedigend. Dié poging is ongelukkig slegs musikaal, en hoegenaamd nie verreikend genoeg nie. En met die flinke ontwikkeling van tegnologie gaan *Boss Drum* binnekort baie oud klink...

CHRISTI VAN DER WESTHUIZEN

Love Sex Intelligence Rave

AS jy wonder oor die bestaansreg van Techno, pluk 'n techno bunny suit aan en maak 'n draai by Claimstraat 22, Johannesburg op Saterdag, 13 Februarie. Heelwat oulike goed gaan by die rave wees - soos 'n springkasteel, 'n chill-out room as jy nog nie cool genoeg is nie, Smart Drinks as daar nie iets met jou intelligensie skort nie en Optikinetics (?). Kaartjies is goedkoper as die vorige raves s'n: R25 by Top CD in Sunnyside, Pretoria, 4th World in Jeppestraat, Johannesburg en Bizarre Music in Yeoville; R30 by die deur. Dit begin 11nm, eindig ná sonop.

Elektro-kompleks

Elektro-kompleks

CHRISTI SPEEL POP

die vuur

onder

nol

boude

Foto's: ANDREA VINASSA

Charl Blignaut
het Maandagoggend
ontbyt gaan eet met
Henriëtte
Gryffenberg, die aktrise wat
gloeiende resensies ontvang het **Vir**
haar huidige rol as Beula in
Truk se **Droomsmokkelaar**

HENRIËTTA GRYFFENBERG is sexy, lief vir die lewe en gatvol dat mense dink sy's net 'n TV-persoonlikheid. En sy's terug op die verhoog in Carl Theunissen se *Droomsmokkelaar*. Sy speel Beula - eens Springs se disko-prinses, nou thirtysomething in 'n mynersdorp met 'n nikswerd lover en 'n lewe wat besig is om haar verby te gaan. Dis Gryffenberg se eerste andersoortige blonde bimbo - en sy't al baie van hulle gespeel.

Sy't drama geswot aan Tukkie en is bekend vir haar verhoogwerk in, onder meer, Charles Fourie se *The Parrot Woman*, in Ilse van Hemert se produksies van *Antjie Somers and I* en *Taraboemdary*. Op die kassie het sy gewerk aan *Sonkring I & II*, *The Game II* en *Wenners*. Sy't ook óf die hoer óf die bitch gespeel in films soos *Taxi Na Soweto*, *Die Prins van Pretoria* en Schuster se *Short 'n Sweet*.

Sy't die laaste twee jaar nugter en werkend ingegaan want sy het M-Net se aftelling na die nuwe jaar behartig. Jy sien haar die laaste vier jaar al op die betaalkanaal as kontinuïteitsaanbieder.

Sy't 'n half growwe stem en van dáái oë. Sy praat te vinnig om alles ordentlik te kan neerskryf...

Hoe was jou naweek?

My naweek? Ek't die hele naweek gewerk. Saterdag het ons die show gedoen en Sondag het ek aangebied.

Hoe gaan dit met die show?

OK. Dis 'n weird show. Ek weet nie hoe om dit te verduidelik nie. Ek wil nie corny wees nie, maar ons almal gaan deur sulke weird emotions met die stuk. Dis amper asof ons onself... of ék, amper asof ek nog die play moet 'nbreek. Elke aand dink jy, what's going to happen? Dis nie karakters wat jy kan gryp en in jou kop

vasmoer nie. Hulle is nie net sommer so nie. Partymaal voel jy, yes, I've got it - en dan gly dit onder jou boude uit. Ek wonder wie's in die lykswa... [wat op straat verbygaan]

Maar is dit nie so met enige play nie?

Ek het lanklaas serious teater gedoen en party karakters is moeiliker as ander. Maar toe ek hierdie play lees, het ek onmiddellik geweet wie is Beula. Die crits is baie diverse. Sy word beskryf as sluttish. Dis nice om feedback te kry en so aan, maar vir my is sy nie 'n slut nie...

Toe ek Beula kyk, soos met die ander karakters, het ek geweet ek ken sulke mense, maar terselfdertyd is hulle nie karikature nie...

Ja. Dis so maklik om in 'n stereotipe in te gaan. Veral met die make-up en hare, ek wou iets anders as gewoonlik doen, maar what do you do? That's how Beula would look. In a way the characters don't know anything else. Beula het 'n lewe gekies, maar sy't ook min keuses gehad.

Vind jy jy word stereotipes gecast? Die blonde bimbo?

Wel, ek het al baie prostitute gewen. Ek't ook my fair share van mal boervrouens gespeel. Ek het ook baie ander goed gedoen, but somehow I get cast as a prostitute. Dit maak my despondent. Jy weet, ek-kan-wees-wat-jy-wil-hê-ek-moet-wees-gee-my-net-'n-kans! As jy die selle soort karakters moet speel, is dit fokken moeilik om iets anders met 'n rol te maak. Maar met Beula kan ek nie meer net uit my eie archives put nie. Ek het 'n ander picture. I'm starting to look at a character more clinically. Ek het dié keer begin werk van buite na binne, begin met stances, walks, daai soort goed.

Herken die mense jou op straat?

Ja-a. Ek is nou amper vier jaar by M-Net. Ná vier jaar se ses keer 'n maand en met meer mense wat nou M-Net kyk, gebeur dit. Baie jong mense erken jou.

Is dit nice?

Tricky vraag. Nie eintlik nie, maar dit gaan saam met die werk. Ek handle dit OK. Maar by M-Net is my hare gedoen, ek kry stunning make-up, ek lees 'n script... Soos Saterdag was ek in Sandton. Iemand het my gesien en glo na die tyd gevra of ek ewanger is. Want ek het 'n pregnant rok gedra, ek wou net iets aangooi en uitgaan.

Wat se soort lewe het jy?

Wat bedoel jy?

Sex, drugs, rock 'n roll, video's kyk, rondlê en lees, in die tuin werk?

Wel, ek's nie 'n yuppie nie. Ek hou van by die huis bly - ek's 'n Cancer...

Ek ook! En Chinese sign?

'n Dragon. Dis moeilik om 'n Cancer te wees en dis 'n ander business dié [show business]. Ek dink ek is nou beter equipped om goed minder persoonlik op te neem. I decided to choose humour. Verder is ek baie rustig. Ek vat my hond vir dog training. Ek's nie 'n joller nie.

Wat se hond het jy?

Dis 'n kruis tussen 'n Dobermann en iets.

Wat's sy naam?

Jackson - soos in Browne. Ag, en ek hou van lekker eet. Om saam met my pille te wees.

Ek het een keer 'n amateur-produksie van 'n play gesien wat jy geskryf het. Daai een met

die vyf vroue in die tronk...

Dis Nie My Baby Nie. Haai, ek het verskriklik gevloek in daai play. Ek was 23 en ek wou act. Ek was net uit 'varsity. Ek moes iets vir dramakunde [deel van die Tukkies-kursus] doen. Toe besluit ek om dit te skryf - twee vlieë met een klap. Ek was ook uitgehonger vir speel. Ek het dit vir Pot Pourri geskryf en was moerse proud. Toe kom gee ek dit vir Pieter Brand om te lees en ek kry 'n klomp girls om dit te kom deurlêes. Halfpad deur besef ek oh god, it's not working. Toe sê ek, wel, dit kort nog 'n bietjie werk. Toe vat ek dit en skryf die hele ding oor. Dit was baie donker...

Eerste plays is altyd so.

Ja, ek kan my nou kak lag daaroor. Maar ek het dit in honesty voorgelê. En dit het nogal goed gegaan. Dit was nice. As ek weer 'n play moet skryf, moet niks gebeur nie. Dit sal miskien vir jou stupid klink... Soms vra ek myself: why do you act, why do you do theatre? Maar ons leef almal in 'n sfeer al is dit klein. Die teater is 'n plek waar jy iemand anders se sfeer kan leer ken... As jy 'n artist is of wat ook al, dan kyk jy na jou ou werk en jy gaan nooit daarvan hou nie. Dis die vuur onder jou boude, always something chasing you. But you'll never touch it, you'll never get it. You're looking for something. Om weer... Ek was lanklaas op 'n verhoog. Eén Saterdagdaand het die cast in Pretoria by Trudie [Taljaard] gaan eet. Dit het gereën en op pad terug was daar hierdie oukies wat werk langs die pad, jy weet, hulle dra daai geel jasse... dit sou 'n stunning foto gemaak het. I don't know how to explain this. Ek lewe vir daai sekonde dat ek saam met hulle langs die pad is. Toe kom ons terug en ek kom by my kar uit. En dit drizzle, drizzle, drizzle en daar's heavy traffic. Ek ry verby die stasie en hier hang twee sulke tipiese railway-hemde op 'n draad. Met die wind wat waai, beweë hulle soos twee mense. Gewoonlik sou ek net verby ry. Ek raak weer lewendig om dinge raak te sien. As ek in die teater werk dan kyk ek verby my eie ou dinge...

Jy was great in Charles Fourie se Parrot Woman op Grahamstad.

Parrot Woman was stunning. Dit was 'n high en 'n moerse low. Ek weet nie wie dit gesien het nie. We didn't put one poster up - just one illegal banner in the Monument and it was taken down a day later. Ons het geglo in die play. Maar ons het nie eintlik 'n director gehad nie - Charles was besig met ander goed. Toe kom dit Mark-teater toe [vir die Pick of the Fringe-fees]. We desperately needed a director because it was going [haar arms skiet die lug in]... going. Ek het heeltemal beheer verloor. I was still smoking and I was mistreating my voice. One morning I woke up and we had two shows to do that day and I had no voice. To this day I believe it was my fear coming through physically. But I really enjoyed the play. Dis ook nice as jy lekker vlieg en jy val lekker op jou gat. Dit bring jou baie keer terug aarde toe... [ILSE VAN HEMERT, DIE REGISSEUR VAN DROOMSMOKKELAAR, STAP VERBY. HENRIËTTA GIL...]

VAN HEMERT: Ek hoop jy sê nice goed oor die play. Dis 'n fokken belangrike teks. [Hulle praat 'n ruk en die regisseur sê iets van klaar wees met Truk en so aan]

Kan ek dit neerskryf?

VAN HEMERT: ... toe het ek die hele huis skoongemaak. Ek wil alles af hê. Vol-

gende wil ek berge toe gaan. Ek wil al my selle vervang... nie meer Truk nie, nou is dit Ilse. Ek wil vir 'n hele maand 'n huisvrou wees. Ek wil canned fruit maak, en blat-jang. Ek wil gordyne maak en klere. Ek wil met my hande werk. Gister het ek in my dak ingeklim. Ag dit was 'n hele sage met plumbbers en goed voordat ek besluit om self die fokken geysers reg te maak. Ek was alleen, my boyfriend sit in Marokko, almal het gedink ek's al in Bloemfontein. Toe kry ek 'n leer en klim op en dis net te kort. Ek was te bang om te rek om dit te maak... Hier hang ek tussen hemel en aarde en ek wil GEVAARLIKE TEATER maak - maar ek's te bang om op te klim. Ek wil hê dat ses actors goed op 'n verhoog moet doen wat lewensgevaarlik is. Toe rek ek. En ek sit in daai sauna van 'n dak en ek gaan deur die twaalf stappe om die geysers reg te maak. Toe sit ek en wag vir die geysers om oor te kook. Ek sit in daai warm stilte en ek besef die ding is nou reg... [nadêrhand groet sy en, klaar met die brékfies, praat ek en Gryffenberg verder]

Is jy 'n Jo'burg meisie?

Ja - daar op die plote grootgeword.

Is jy 'n maklike mens om mee te lewe?

I think that on the surface I'm difficult. I can be moody. Ek kan ongeduldig raak en bedonnerd. It depends on the moon.

En verhoudings? Is jy op die oomblik verlief?

Ek het 'n boyfriend. He's an amazing person - he's Austrian. I've had lots of relationships...

Do they last?

No, they didn't. This one I think might. I used to go for bastards who seemed interesting. People you can't grasp, you can't make them out. You realise that the quality you like is the same quality that makes that person a bastard. You get hurt, there's self pity, you ask: What's Wrong With Me? And sure, between all these I did meet some stunning people. But now I've met a guy who's sturdy. He's there for me. He wants to get to know me, not the actress or the presenter. If I hit my head against a cupboard, like I did last night, I've got this bruise there now, then he's there for me. He'll take me and hold me.

Was it an accident?

What? Hitting my head... Oh god, did you think [bursts out laughing] No, the cupboard was standing open, I bumped my head...

Phew. I was just thinking shit, it's going to take hours to get down to this one...

[Laughing] And I was crying, not for my head but because I was tired, no time to relax, to find out where I'm at. I'd been presenting earlier and I was crying all the make-up off my face. When you're holding like that... then there's no time. It's forever. If you can have someone who can hold you when you need and also know when to leave you - I can get very claustrophobic - then you start realising, you know.

Is presenting a difficult job?

It can be difficult - especially live presenting. Wat mense van jou dink, is moeilik. Jy sê vir jouself jy moet probeer om jouself te wees, jy weet, doen jou ding. But it's not so easy. You're being relaxed and doing your thing and there are people who will watch and say: "I hate that presenter." You feel like they're telling you to your

face - you you you - we hate you. Daar kan ook stres wees, foute, iets makeer met die auto-cue of iets, en ek's nie eintlik 'n busker nie. As ek terugkyk na toe ek begin present het, weet ek nie hoe hulle my so lank kon laat... Ek moet hulle eintlik terugbetaal. On opening nights of a play it's the nerves that can fuck you up. Baie actors het dit. Nervous you ARE. But you learn where to place your nerves. Ek onthou in *Antjie Somers and I* het ek openingsaand in die wings gestaan en gewag om op te gaan en dis so erg ek wil net opgooi. But presenting has also kept me alive and has allowed me to be an actress. I was an actress first and when you're just labelled a presenter you can get quite hurt.

Die Afrikaanse taal?

I try not to be an Afrikaans koekie. Afrikaans can be a very stiff language. I like *Vrye Weekblad*... Maar jy kan ander koerante lees en dink jy sit nou in die skool en ek moet nou my hoed gaan kry en dit opsit.

Wat dink jy van TV?

TV is 'n amazing ding, maar ek dink nie ons benut die absolute opvoedkundige potensiaal nie. The moment you write something and it's printed people take it as the law. Dis dieselfde met TV. As aanbieders 'n fout maak, is daar 'n reaksie - so asof een of ander heilskennis geskend is. Ek dink ons moet leer om meer krities te wees en nie net alles te aanvaar nie.

Wat se programme hou jy van?

Ek's mal oor SIT-COMS.

Issit? Ek ook.

Dis die heerlikste escapism. I also love *thirtysomething*.

Dit het swak geword.

Ja, hulle sê so, ek kon die laaste paar nie kyk nie. Maar ek's vreeslik eentimenteel. *Webster*. Ek kan selfs *Webster* kyk en huil dat die trane loop. Ek is ook crrrazy oor *The Simpsons*. Ek het nooit so lekker gevat aan *Dinosaurs* nie.

Wat van Beverley Hills 90210?

Ek dub nou daarin, ek doen 'n nuwe karakter. I love dubbing actually. Actors hate it. But suddenly you've got this different face, this different voice quality. You've got to try to get it all with your voice. I could dub for the rest of my life. It's divine.

Wanneer was jy laas oorse?

I'm 28 and I haven't been yet. Ek sou graag Austria wou sien - waar my boyfriend vandaan kom. En toeristiese goeters - soos Turkye virrie matte, of Griekeland. Malawi. Amerika het my ook nogal gefassineer lately. Rusland is ook 'n snaakse land. Ek wil dit graag sien. I like their excellence, but the picture of the Russians is that they're like robots. So which system do you get the most chance to explore yourself in?

Why does America fascinate you?

I'm going to pick up flack if I say this, but I have to admit I'm a capitalist. I wish everyone could have money - a house and a nice bed. We're a poor country and no one's happy if they're hungry. That's what I like about the Americans, the way they do things... If you're going to do something, go for it, do it big, do it HUGE...

MARKET THEATRE

832-1641

FREE FLIGHT DANCE COMPANY
Choreographed by Adele Blank and Christopher Kindo
28 JAN - 13 FEB

David Kramer and Taliep Pietersen's
FAIRYLAND
Coming to the market starting 18 February

LAAGER THEATRE

832 1641
MOOI STREET MOVES
FROM 27 JAN - 27 FEB
Directed by: Paul Slabolepszy
Performed by: Martin le Maitre and Septula Don Sebogodi

UPSTAIRS THEATRE

832-1641
MARIANNE FAITHFULL'S TELEGRAMS
FROM HELL
FROM 18 JAN - 20 FEB
Directed by: Vanessa Cooke
Performed by: Fiona Ramsay

KIPIES

832 1641
AFESTIVAL ENTITLED "NOT JUST JAZZ"
19 JAN - 13 FEB

MARKET GALLERIES

SAM Nhlengethwa
FROM 24 JAN (OPENING AT 6.00 PM
WITH A LIVE JAZZ BAND)
SA TODAY AND YESTERDAY is a unique
travelling exhibition of collages by Sam
Nhlengethwa.

FLEA MARKET'S VALENTINE DAY CELEBRATION

"FIND YOUR HEART IN THE SOUL OF
THE ORIGINAL JOHANNESBURG
FLEAMARKET"

Celebrate Valentines Day at the Original
Johannesburg Fleamarket at the Market
Theatre on SATURDAY 13 FEBRUARY.
There will be a champagne brunch at
Gramadoelas Restaurant for R29.95 a
couple as well as a fun competition which
will run until 2.00pm. Free champagne will
be served in the foyer of the Market Theatre
between 2.00pm. and 3.00pm. during
which the draw of the "FIND YOUR
HEART..." competition will take place.

FLEA MARKET

Spend your Saturdays at the original Jo-
hannesburg Flea Market where you can
enjoy live entertainment while you browse
bargain hunt in our exciting selection of
stores.

GRAMADOELAS RESTAURANT

Serving an assortment of delectable,
spicy, aromatic dishes from the whole
African continent.
OPENING IN FEBRUARY
Phone: 838-6960

'n Musikale allegaartjie

HENNING VILJOEN skryf oor die vele skakerings van die Transvaalse Filharmoniese Orkes se eerste seisoen

DIE programkeuse in die TFO se eerste seisoen was ietwat van 'n allegaartjie wat gewissel het van Paul McCartney se *Liverpool Oratorio*, Gershwin se *Porgy en Bess Suite*, Russiese musiek om die sterfjare van Rachmaninov (1943) en Prokofief (1953) te gedenk tot klassieke Mozart.

Dis wel verfrissend om weer deel van die wêreld-musiekmark te wees en McCartney se *Liverpool Oratorio* te kon hoor skaars twee jaar ná die wêreldpremière van dié werk. Puriste kan sekerlik baie musikale besware teen die werk inbring, maar ek het albei uitvoerings van dié eietydse werk (in die Staatsteater sowel as in die Stadsaal van Johannesburg) baie geniet - ondanks die stadsaal se walglike sauna-temperatuur. (Twee of drie minder van die geldverkwisende onthale en die Stadsraad van Johannesburg kan gerus iets doen om dié ou dame met sy stinkende toilette wat jy wie weet waar kan ruik 'n facelift te gee).

Die ster van die uitvoering was die nuwe Transvaalse Filharmoniese Koor, wat met hul glansryke projeksie die TRUK-opera koor 'n ding of twee kan gaan leer. Nie dat die pragtige aandeel van die Drakensbergse seunskoor te versmaai was nie. Onder die soliste het Sidwill Hartman met sy pragtig gemoduleerde sang geskitter, terwyl die

vroulike soliste Marita Napier en Patricia Boylon albei soms met intonasie-probleme gesukkel het. In dié tyd van geldnood sou ek graag wou weet hoe regverdig Truk die invoer van die uitgesingde Patricia Boylon terwyl daar plaaslik sangers is wat gebruik kan word!

Dieselfde kan ook gevra word oor die sogenaamde "internasionaal vermaarde" (programnotas) dirigent James Brooks-Bruzzese, wat die tweede konsert gedirigeer het. Ek het niks teen goeie ingevoerde kunstenaars nie - maar die tyd het werklik aangebreek dat plaaslike talent voorkeur behoort te kry bō 'n middelmatige en eerder musikaal-"vermaarde" kunstenaar soos Brooks-Bruzzese met sy bloedlose vertolking van Prokofief se *Luitenant Kije Suite* en Gershwin se *Porgy en Bess Suite*. Dis net Francois du Toit se musikaal deurdagte vertolking van Rachmaninov se ondankbare *Klavierkonsert no 1* wat die konsert van middelmatigheid gered het - al het die dirigent en orkes die gehoor met niksseggende toegifte probeer vermaak.

MET CARLO FRANCI op die podium het die orkes 'n volslae transformasie ondergaan en het hul vertolking van Rossini se *Wilhelm Tell*-ouverture my laat besef watter grootsheid in Rossini se musiek opgesluit lê as dit

goed uitgevoer word. Marian Lewin se roerende tjellospel in die ouverture onderstreep net my argument oor die hoë gehalte van plaaslike talent wat nie altyd na behore ontgin word nie.

Ook die uitvoering van Rachmaninov se eerste simfonie is met afronding en die nodige selfversekerdheid uitgevoer. Minder gelukkig was Russiese pianis Anatal Urgorski se idiosinkratiese en verkrachtende vertolking van Mozart se *Klavierkonsert no 27*. Dis seker 'n ope debat in watter mate 'n kunstenaar geregtig is om 'n werk met sy vertolking te herskep, maar vir my ore het Mozart nie herskepping nodig nie.

Ongelukkig was die laaste konsert, uitsluitlik aan Brahms se *Tweede Klavierkonsert* en *Tweede Simfonie* gewy, bo Carlo Fanci se musikale vuurmaakplek. Dit was Brahms alla Bellini en die hoekigheid van Brahms se klankargitektuur het geheel en al verdwyn. Brahms se *Tweede Klavierkonsert* is ook 'n nommer te groot vir Francois Guy - verlede jaar se eerste pryswenner van die Transnet Internasionale Klavierkompetisie. Hoewel Guy oor die tegniese bedreweheid beskik, ontbreek die nodige musikale rytheid vir dié monumentale werk. Hy is ook totaal in die steek gelaat deur die orkes, wat die werk oënskynlik nie ken nie.

Ziets speel Cover Girl... Elizabeth Zietsman bied van 17 Februarie haar jongste kabaret in die Jeugteater van die Johannesburgse Stadskeur aan. Cover Girl word as deel van die kultuursentrum se inwydingsfees op die planke gebring. Ziets sing wat die mense wil hê - cover versions van Elvis Presley, Dionne Warwick, Nancy Sinatra en Four Jacks and a Jill, maar die show is steeds suwer Ziets. Die stuk is vol vertellings oor hoe om in die stad te oorleef en ander aktuele sake. Dit begin weksdae om 8.30nm en Vrydae en Saterdag om 7.30nm en 10nm. Besprek by Computicket.

klipooog oor die week se tv

'N VONKEL IN SIR DAVID SE BRILGLASE

WEL, dis sir David se week (CCV, 7.15 nm tot Sondagaand) en Klipooog moet sê dis nogal lekker om die oorbekende figurante in ons wye en droewe politiek opnuut te ontmoet deur dié Brit se rustige, maar deuringende (en soms effens sardoniese?) oë.

Nie omdat die leiers in dié kollig skielik nuwe gedaantes aanneemnie, maar omdat 'n mens hul ou gedaantes vir 'n slag weer volledig en duidelik omlin te sien kry. Gewoonlik ervaar ons hulle fragmentaries, gaan dit in onderhoude met hulle oor 'n bepaalde kwessie van die dag. Sir David gesels met hulle uit die vars oogpunt van iemand wat hulle wil leer ken, en probeer 'n geheelbeeld kry van die mens en die persoonlike filosofie (indien enige) agter die politieke leier.

'n Onderhoud deur sir David het ook ander voordele bo die onderhoude wat ons eie mense met ons eie mense voer. Afgesien daarvan dat hy werklik deuringende en onderhoudende gesprekke voer - met deeglike huiswerk vooraf as 'n stewige grondslag - kan so 'n ou van buite 'n ewewig in 'n gesprek behou wat vir plaaslike TV-mense moeilik is, omdat hulle almal noodwendig betrokke is in dieselfde politiek as die leiers met wie hulle gesels. Hul eie emosies - frustrasie, woede, ongelooft, minagting, ens - kom daarom dikwels ter sprake en vertroebel die gesprek. (Vide die telkense aanklag dat die SAUK nie polities objektief is nie. Dis natuurlik uit 'n joernalistieke oogpunt 'n geldige aanklag, maar nie uit 'n menslike oogpunt nie - wie in dié land van ons op dié tyd nie kant kies nie, is 'n siellose robot.)

Sir David gaan nie stem in die komende verkiesing nie en sy persoonlike toekoms hang nie af van die mense met hy dié week gesels nie (as 'n mens net vyf leiers moet kies

vir só 'n onderhoudreeks, kon jy seker ook nie beter kies as dié vyf nie - hulle verteenwoordig nou nie al die sytakke nie, maar wel die hoofstrome van ons politiek).

Terwyl al ons politici waarskynlik al op een of ander tyd vir al ons eie TV-joernaliste dik die bliksem in geraak het, het sir David in dié opsig 'n skoon lei. Hy gee hulle die illusie dat hulle vir 'n verandering hul waardigheid kan behou en hul hart rustig kan uitpraat.

Hy laat hulle eers ontdooi in die gloeiende status daarvan om met 'n sir te kan gesels pleks van met Clarence Keyter. (Veral Buthelezi het dié kollig geniet - "you know, sir David, I mean to say, you know" - en is tot selfs groter digterlikheid as gewoonlik aangespoor.) En nes hulle lekker ontdooi het en gesus voel deur sy Britse beleefdheid, kom sir David met sy tersluikse onnutshede.

Met 'n skielike vonkel in sy brilglase sal hy byvoorbeeld vir Clarence Makwetu van die PAC vra: "So if you as president of the PAC ordered Apla to follow a certain policy, would they do so?"

Die eierdane wat volg omdat 'n mens nie eintlik vir sir David bloot kan toesnou dat hy 'n regeringsagent is nie, is iets om te aanskou. Klipooog sien uit na die res van die gesprekke, wat Sondagaand eindig by Staatspresident FW de Klerk.

TOTENTAAL TOET

TV-uitsendings het die magiese vermoë om programme te transformeer in iets heeltemal anders as wat die vervaardiger bedoel het. Die regisseur Marianne Bosman se vreemde program Toet 'N Taal, aangebied deur Lochner de Kock (TV1, Woensdae 10.15 nm), is 'n voorbeeld.

Dis waarskynlik veronderstel om lighartig (soos Mynie Grové se vrolike kenwysie suggereer) en vermaaklik te wees en jou boonop iets interessants oor die herkoms van Afrikaanse woorde te leer. Dit kom egter oor as 'n makabere studie in pretensie en vervreemding.

De Kock pretendeer hy's 'n robot en maak dus seker elke sweem van gemoedlike menslikheid, spontaneïteit of humor word uit sy TV-persoonlikheid geweerd. (Net die nervous tic telkens in die gesig, nek of handgebare wys daar's nog lewe daarbinne.) Dis aardig om 'n mens so sonder 'n stemtoon te hoor praat, asof sy gedagtes elders boer (straks by die bekommernis dat die ding dalk flop). In ieder geval, dit haal alle lighartigheid uit 'n program uit as die aanbieder nie werklik kan lag nie en sy gaste soos 'n skoolmeester aanspreek. G'n wonder hulle neig om kinderagtig te giggel en net so simpel soos die woordspeletjies te raak nie..

Die primêre funksie van die robot wat De Kock speel, is om die gebruik van verkleinwoordjies en sinshering te bevorder in Afrikaans. ("Nou vat ons eerste 'n breukie, dis nou te sê 'n breukie, en terwyl ons kykertjies na die handelsnuusie kyk, eet ons eers 'n kossie, dis nou die kossie hier op die tafeltjie, 'n lekker slaaitjie, wat ek sommer self aanmekeer geflans het in my kombuisie. Terloops die lekker wyntjie hier op die tafeltjie is geskenk deur julle weet wie en dié mooi boek-prysie kom van HAUM. Dis werklik 'n mooi boekie en natuurlik 'n oulike prysie.")

Klipooog wonder of dié tje-modetjie verband hou met die klein plagie van kindersangertjies wat die laaste tyd elke videogleufie op die kassie vul met 'n oulike gesiggie, 'n temerige stemmetjie en 'n liedjie in die hartjie.

AFRIKAANS STEREO: HOOGTEPUNTE DIÉ WEEK

KLANKBORD - MENSE, MENINGS EN MUSIEK
TYD: MAANDAG 15 FEBRUARIE OM 9.15 NM
SUSAN BOOYENS EN DAWID VAN LILL BIED 'N GESPREK AAN OOR ENTREPRENEURSKAP: WORD JY SO GEBORE OF KAN JY DIT AANLEER?

BURE - KUIER OOR DIE KULTUURGRENSE
TYD: DONDERDAG 18 FEBRUARIE OM 10.15 VM
AANBIEDER SUSAN BOOYENS GESELS MET MEV PAULINE MKALIPE VAN DIE ONTWIKKELINGSBANK VIR AFRIKA EN NASIONALE PRESIDENTE VAN KONTAK OOR VERDRAAGSAAMHEID.

VROUEFOKUS
TYD: DONDERDAG 18 FEBRUARIE OM 8.30 VM
SANDRA BOTHA VAN DIE NASIONALE VROUEKOALISIE EN REGTER PIERRE OLIVIER IS SAAM MET AANBIEDER MARI CRONJÉ IN DIE ATELJEE OM LUISTERAARS SE VRAE EN MENINGS OOR VROUEREGTE TE BESPREEK.

DOKUMENTÊR - AFRIKAANS IN NAMIBIË
TYD: SONDAG 21 FEBRUARIE OM 4.30 NM.
WAT IS AFRIKAANS SE TOEKOMS IN NAMIBIË EN WAAROM, AS DIE MEESTE VAN DIÉ LAND SE INWONERS AFRIKAANSPREKEND IS, IS DIE AMPTELIKE LANDSTAAL DAN ENGELS? HERUITSENDING AANGEBIED DEUR DANIEL HUGO.

Orrelmusiek IS STEUREND EN OPRUIEND.

*As Johannes Kerkerrel laat waai, gaan party mense se barte staan.
Ander se voete begin jeuk.*

Afrikaanse musiek is lankal nie meer 'n eentoondeuntjie nie. Want Afrikaanssprekendes dans nie meer almal na dieselfde pype nie.

Die klanke bet uitgespat in 'n duisternis nuwe rigtings en by Afrikaans Stereo vang ons dit alles op. Ons luister met 'n fyn oor en voer jou die beste terug.

In stereo.

Simfonieë, nuwe klanke, volksuysies uit 'n verre, vergete verlede, jong stemme, vars stemme, kabaret, musiek uit die stamlande, uysies van oral. Ons lei jou 'n bele nuwe wêreld binne en vertel jou dinge oor musiek, oud en nuut, wat jou ore sal laat tuit.

Ons dink onafhanklik en ons saai landwyd uit op 100/104 FM:

Diepteprogramme, insigprogramme, nuus, musiek, drama, humor. Ons is reg om 'n bele paar nuwe snare te roer.

r a d i o s o n d e r g r e n s e

LINDSAY SMITHERS-FCB

a rebel named brando

In case you can't work it out, Marlon Brando is the fat man being obstructive in *Hearts of Darkness*... Is there method in his madness? asks **ANDREA VINASSA**

WHEN Marlon Brando went to Hollywood his challenging style of acting became the controversial symbol of new hopes for American culture. Since the Fifties, he has brought to the screen a range of memorable characters - from Stanley Kowalski to Superman's Father to Colonel Kurtz.

Nowadays, one approaches a performance by Brando with some trepidation. Will he have bothered to learn his lines, or will he have pinned bits and pieces of them up around the set, or will he rewrite the script?

Brando's notoriously indifferent to everything around him, but when he makes the slightest effort, the effects are mindblowing. Take that most shrewd of comedies, *The Freshman*, for instance - who needs to remember lines when you can waltz on ice like Brando did?

Brando was a high-school dropout and came to acting accidentally. He became a hot young thing before he cared about the craft or knew anything about it. The gap was filled by the "Method", that American variation on Stanislavsky's theories, which was very much in the air when Brando was breaking into the theatre. (The Method has since fallen somewhat into disrepute and if you watch that latter day Method maniac, John Malkovich in *Of Mice and Men*, you'll understand why.) Emerging from small parts into the unforgettable glory of his Stanley in *A Streetcar Named Desire*, he was seen as the personification of Method principles, though he passed only briefly through the Actor's Studio.

But Brando's own method, a rejection of classic manner and technique and a dredging up of old feelings out of the psyche, more or less coincided with the Method, so he was hailed the leader of the revolt against English acting standards.

His fans were worried when he went off to Hollywood - would he be swallowed up by the system, etc, etc. Anyway, he stayed the same... volatile, difficult and a real pain in the butt for directors. And, judging from his tedious behaviour in *Hearts of Darkness*, he still has not changed.

HIS EARLY WORK however had a profound impact on the way Americans perceived themselves and their cinema: the crippled war veteran in *The Men* (1950), the brutal Stanley Kowalski in *A Streetcar Named Desire* (1951), the Mexican revolutionary in *Viva Zapata!* (1952), the motorbike rebel in *The Wild One* (1953) and the ex-boxer in *On the Waterfront* (1954) gave cinema goers

something atavistic they had never gotten before.

For young people his sullen, inarticulate rebelliousness won them to him forever. For the first time a teenage audience identified so completely with screen characters that they idolised him. This was especially true of the biker movie, *The Wild One*, in which a bunch of bikers arrive in a small American town to intrude on its tranquility. Directed by the Hungarian-born Laslo Benedek, *The Wild One*, was about "youth without ideals, without goals, which doesn't know what to do with the enormous energy it possesses." Brando played hard-core characters and his performances were so convincing that people assumed he was like them.

But he often disliked the characters he played and said of his first great role in *A Streetcar Named Desire*. "Kowalski was always right, and never afraid... He never wondered, he never doubted. His ego was very secure. And he had that kind of brutal aggressiveness I hate... I'm afraid of it. I detest the character."

In Hollywood Brando was never compliant. He fought the studio constantly and would not allow himself to be disciplined or blacklisted.

Says *Time* magazine's Richard Schickel: "The men who ruled Hollywood, quite rightly, distrusted Brando. They might talk about his manner and style (or lack of it) but deep down, they knew he was on to them, was parodying them on screen."

HE WON AN OSCAR for *On the Waterfront* and undertook a staggering variety of roles from 1954 onwards: a Damon Runyon gambler in *Guys and Dolls* (1955); Napoleon in *Destree* (1954); Sakini, the Japanese interpreter in *The Teahouse of the August Moon* (1956); the Southern soldier fighting his own racial prejudice in *Sayonara* (1957); the German soldier undergoing self-induced de-Nazification in *The Young Lions* (1958); the vengeful good-bad man in *One Eyed Jacks* (1961) and Fletcher Christian in *Mutiny on the Bounty* (1962).

Already the glitter had begun to tarnish, many of the pictures were neither successful at the box-office or critically acclaimed.

Gillo Pontecorvo, who directed him in *Queimada!* (1969, *Burn!*) said "I never saw an actor before who was so afraid of the camera." He hated publicity and his desire to hide was attributed to shyness. Is this the reason he has covered himself in layers of fat?

Brando in his Stanley Kowalski days

Brando in *Last Tango in Paris*

Brando in *The Godfather*

Brando in *The Freshman*

He gave less and less of himself "There comes a time in one's life when you don't want to do it anymore. You know a scene is coming where you'll have to cry and scream and all those things, and it's always bothering you, always eating away at you... and you just can't walk through it... it would be disrespectful not to try to do your best," he said at the time.

After *Mutiny on the Bounty* came lots of bad parts in films like *Bedtime Story* (1964), *A Countess from Hong Kong* (1967), *The Ugly American* (1963), *The Chase* (1966), *Reflections in a Golden Eye* (1967), *Candy* (1968), *The Night of the Following Day* (1969), *Queimada!* (1969) and *The Nightcomers* (1971).

Then, in 1972, came *The Godfather* and *Last Tango in Paris*, both of which restored Brando to greatness. Schickel says of the

brilliant monologue at his dead wife's bier in *Last Tango* that it is "perhaps the single greatest aria of his career, it all comes together, talent and technique, to express the violent ambivalence of his relationship with not merely this woman, but with himself and the world at large."

His career tailed off amidst family tragedy and rumours of his increasing intransigence. He made *The Missouri Breaks* (1976), *Superman* (1978), *Apocalypse Now* (1979), *The Formula* (1980), *A Dry White Season* (1987) and *The Freshman* (1990), the latter film being the only one to really He was in his element, parodying the Godfather character he immortalised in Coppola's grandiose mafia films.

And far from being regarded as a fossil from the Fifties, young thespians are of the opinion that Brando is "one of the last honest actors that there are."

energise!

1993's first mega rave in Jo'burg - organised by the club Fourth World - is happening tomorrow night. Get R25 tickets at the club tonight (248 Jeppe Street - entrance free) or at the door at the Escape Club tomorrow night (R30). Music ranges from ambient and progressive House to hardcore Techno. Bring marathon packs.

van diep gronde en nuwe anthems

Reza de Wet se *Diepe Grond* is nog vanaand en môre in die Downstairs by Wits te sien. Student Brian Webber behartig die regie van een van die taal se groot werke oor 'n broer en suster agtergelaat op 'n plaas.

Woensdagaand open Truk se produksie van *A Delicate Balance*. Dis een van die Amerikaner Edward "angry young man" Albee se moeilikste werke en handel oor voorstedelike angst, die Fear, familie-dilemmas en lojaliteite. Die rolverdeling lyk uitstekend: Sandra Duncan (in die rol wat Jessica Tandy op Broadway geskep het), Michael McCabe, Dale Cutts, Jacqui Singer (die alkoholistiese suster), Louise St Claire en Gillian Garlick. Jy mag dit nie misloop nie. Dit speel in Braamfontein se Alexander-teater. Regie deur Francois Swart.

Vanaand en môre het jy die kans om Duze Workshop Ensemble se *Nkosi! The Healing Song* in die Staatsteater te gaan kyk. Mothobi Mutloate se musikale produksie het 'n rolverdeling van 80, die bekende Mara Louw inkluis. Dis 'n hervertolking van die verhaal agter Enoch Sontonga se klassieke vrede lied.

"Sip and Fly" by Jurgen Schadeberg

"I was drunk" by Jurgen Schadeberg

prohibition pictures

"Number 17 Marshall Street, Ferreirastown, Johannesburg is just about the craziest address I've met," said Drum writer Can Themba.

"So many people who have lived there have gone mad, even as so many other people have stood in the slummy yard drinking that poisonous brew of shebeen invention - Barberton. There is an obvious connection. But the startling fact is that four of these people lived and went mad in the same room."

Romantics would attribute this phenomenon to metaphysics, but cynics know better. Alcohol had not a small part to play in the Marshall Street madness. Barberton is not a place, it is a compound of bread, brown sugar, malt yeast and water which is fermented overnight in shebeens. There are other, more or less lethal brews - Skokiaan, Pineapple, Gavini (Mampuru), Cidiviki, Stuka, Flying Machine or Spy On, Khadi, Nylon and Hops - all guaranteed to give you red lips, peeling skin, a scalded stomach lining and dementia.

An exhibition of historical photographs by Jurgen Schadeberg, Peter Magubane, Alf Kumalo, chronicling the prohibition days in Sophiatown is on at Kippie's, Market Theatre Precinct until tomorrow.

The pix are from Bailey's African Photo Archives.

"Bitch never die" by Alf Kumalo

Beware of Barberton (photographer not identified)

From the macabre to the ridiculous

Polish director Roman Polanski's notoriety has less to do with the bizarre tales he tells on celluloid than his private life, the details of which are tragic, rather than sensational. Next week he'll be back to shock and irritate us with his latest offering, *Bitter Moon*. **ANDREA VINASSA** discovers that true love and S&M are one and the same thing in Polanski's scheme of things

IF I were Roman Polanski, I'd also be paranoid. His mother died in Auschwitz, he was nearly blown up by a Nazi bomb in a toilet, his heavily pregnant wife was murdered by the Charles Manson family, he is wanted by the US authorities for having sex with an underage girl - he jumped bail and consequently can't return - and several of his friends have died in car crashes. His life story is, I suppose, sadder and more macabre than his films, which are indeed disturbing and macabre.

Bitter Moon is no exception. Until half-way through, you are convinced it's an appalling film. Polanski's wife, Emmanuelle Seigner, plays the beautiful French wife of an unsuccessful American novelist living in Paris. Peter Coyote gives a chilling performance of the casanova-cum-novelist who becomes bored with his initially passionate relationship. He wants to move on to greener pastures. She is still in love with him. Sounds familiar, doesn't it?

Their relationship is based on degradation and inflicting psychological pain on each other. After he kicks her out, she comes literally crawling back, and offers to do anything for him just so she can live with him.

The sado-masochistic details of the relationship might be the stuff of melodrama, but the emotion generated is the kind generated in any relationship where power is unequally divided. *Bitter Moon* is an utterly contemporary black comedy and reminds us that relationships are mostly no amount of feminist rehabilitation will change basic human nature.

The characters in *Bitter Moon* fill one

A scene from *Repulsion*

Emmanuelle Seigner, currently Polanski's leading lady

with repulsion and contempt, and Polanski adds insult to injury by forcing us to watch Coyote's wheelchair-bound cynic regale a stiff-upper-lipped Englishman whom he meets on a ship with his sordid life story. It's a VERY protracted study of the destructive-

ness of love and reveals once again Polanski's lack of faith in human nature, his belief that we lean toward evil rather good.

It's also the most delicious tale of revenge ever written and will probably confirm the widely held view that he is "an evil, profligate dwarf."

Taking an overview of Polanski's films, one would probably have to come to the conclusion that he is a closet feminist, although his track record with 13-year-olds does tend to count against him.

Once regarded as one of the ten most important directors, Polanski's star has certainly faded somewhat in the last fifteen years or so. While the tabloid press has always found much in his lifestyle to sensationalise, the serious newspapers have not exactly showered him with glory: *The Independent* recently came to the conclusion that he is superficial.

The charge of superficiality is difficult to believe. No one with a life story like his can be superficial. He was born in Paris on 18 August, 1933; his Polish-Jewish father, moved back to Cracow, Poland two years later. Here the Polanski family were to experience the first stirrings of the Nazi pogroms. Their neighbourhood was walled up to form part of the ghetto. Roman escaped to the countryside where he spent the war evading the Nazis, hidden by Catholic peasants. To disguise his Jewishness, he invented a false foreskin, known as "The Polanski Prick", fashioned from candlewax.

Unlike the autobiographical character in Jerzy Kosinski's *The Painted Bird*, Polanski was lucky to be in the western part of the country and not on the Polish-Russian frontier where, he has said, people are more savage.

After the war, at the age of 13, he became an actor. (Later, as a director, he would not stop griping about how difficult actors can be.) He watched Nazi propaganda films obsessively. (That's all there was.) Even though they propagated messages like "Jews are dirt", Polanski was transfixed by the magic of cinema.

He was very successful an actor and when an interviewer asked if success made him difficult to get along with, he answered "No. I was always very proud and vain, so it didn't change me at all."

Trained at the famous Polish Film School in Lodz from 1954 to 1959, Polanski had been a bad student in everything but drawing. He was however a natural at filmmaking and directed the surrealist short, *Two Men and a Wardrobe* (which he describes as "showing a society that rejects the non-conformist or anyone who is in that society's eyes afflicted with moral or physical burden"). At 28 he made his first feature, *Knife in the Water*, a psychological study of three people playing power games who go nuts on a private yacht... shades of *Bitter Moon*? The Polish government did not care for it much, despite its winning awards and critical acclaim throughout Europe. They called it "bourgeois" and "Western".

So he went to Paris for three years where he made one part of a four-story called *Beautiful Swindles* with none less than Godard (which was eliminated from the picture), Chabrol, an Italian whom no-one has ever heard of since and one of Kurosawa's assistants.

YOU CAN'T EXPECT someone with a history like Polanski's to trot out the old Hollywood TV formula, but doesn't know if his preoccupation with sexual obsession, insanity, sado-masochism, sexual humiliation, anticlericism and the triumph of inhuman forces and man's general inhumanity to woman (and vice versa) is a result of his formative experiences.

Polanski's artistic influences are Beckett,

Ionesco and Pinter, Kafka and the Polish writer Bruno Schultz and Vito Gombro-vitch... "Above everything else cinema is atmosphere." He has said that he was formed by surrealism and came to film surrealism by way of the work of Dali and Bunuel. "Like him, I guess I'm an anarchist, in a sense. But it's not what seduces me in his work. Basically, what I like about his films is that they are so queer."

His movies are personal, even when he bases them on someone else's book. Consistently fascinated by aberration in human nature, he was spared the doctrinaire boy-meets-girl-meets-tractor social realism at school in the brief euphoria of post-Stalinist permissiveness. The dreary Eastern bloc didn't appeal to him, but Hollywood was not about to welcome him with open arms either.

In 1965 Polanski moved to England, where there were people who would give him money to realise his perverse dreams and where he made *Repulsion*, a psycho-thriller which plays into all our fears of insanity. In it he reversed all accepted film stereotypes, making the psychotic killer a prim and pretty woman who goes on the rampage.

Polanski opened *Repulsion* with one of the most memorable credit sequences in history: an eye, fixed and sexless, stares out through the tiles. Then the camera pulls back, slowly granting the context of a face. It is the near-magical face of absolute beauty, belonging to the young Catherine Deneuve as Carol. She lives in a London bedsit with her sister and has nightmares of rape when Helen makes love to her boyfriend.

Polanski presents her as psychotic and the process of her illness is shown with the rhythm of an avalanche; slow at first, then accelerating with the law of physics.

During her fits she becomes totally irrational; she carries a putrefying rabbit-head in her handbag, and she cuts a client's finger in the beauty salon where she works. Her next, equally unexpected victim is Colin, who is in love with her. Killing him has nothing to do with his breaking down the door, or intruding on her solitude. It is not a response to him - her lunacy has placed her outside the dialogue which is action and reaction, the basis of normal life.

1966 gave us *Cul-de-sac*, about a wildly mismatched couple who torment each other in the picturesque retreat in Lindisfame Island, only to be terrorised by a gangster. He made *Dance of the Vampires* in 1967 - it was a parody of the Hammer Horrors which starred Sharon Tate.

HIS 1968 FILM, *Rosemary's Baby*, is a supremely intelligent and convincing adaptation of Ira Levin's Satanist thriller about a woman who believes herself impregnated by the Devil (in the guise of her husband, played by John Cassavetes). Said *Time Out's* critic, Geoff Andrew: "Its main strength comes from Polanski's refusal to simplify matters: ambiguity is constant, in that we are never sure whether [Mia] Farrow's paranoia about a witches' coven is grounded in reality or a figment of her frustrated imagination.

Sexual politics, urban alienation, and a deeply pessimistic view of human interaction permeate the film, directed with a slow, careful build-up of pace and a precise sense of visual composition."

Polanski's 1971 version of *Macbeth*, with lashings of gore, perversion and Satanism - it's getting boring isn't it? - was a sincere attempt to go against the prevailing respectable Olivier grain. 1972 gave us *What?*, an Italian-made sex-comedy with a very apt title.

His American masterpiece, *Chinatown*, was made in 1974 with his buddy Jack Nicholson as the 30s private eye investigating a Los Angeles scandal involving vicious robber baron John Huston, mystery woman Faye Dunaway, rampant incest and a scheme to corner the water rights to the entire city. Robert Towne was the scriptwriter and will be studied in film schools for a long time to come.

In 1976 he made *The Tenant*, which stars Polanski himself as a meek little man moving into a Paris apartment recently vacated by a suicidal girl. He goes around the bend and tries to re-enact her suicide.

POLANSKI'S EARLIER FILMS are masterful statements of perversity and the bizarre, heavily influenced by the Theatre of

the Absurd, but he regards *Tess* as the "film of my mature years". He dedicated it to Sharon Tate because she had recommended it to him. "... now the world itself has become absurd and almost surreal, I want to go back to the simplicity and essence of human relationships."

Polanski cast a 17-year-old model, Nastassia Kinski, as an ethereal Tess, recreating Thomas Hardy's Wessex and remaining faithful to the original. It is a very uncharacteristic Polanski film. His most respectable film is remembered for introducing us to Kinski. (It took several much greater directors to get rid of her.)

Tess also signalled his decline - in 1986 he made the awful *Pirates* and in 1988 the nothing more than competent *Frantic* with Harrison Ford. This film introduced his latest paramour, the sultry Emmanuelle Béart, to the screen and by all appearances, seem to be a better actress than Kinski.

Polanski, the five-foot-four Pole with the mouse-like features, has to admit that his "reputation is not good. My reputation as a person is not good because of the press and my reputation as a filmmaker is not so good, also, not for a long time."

His life seems to be panning out and perhaps he will be able to restore his artistic reputation to some of its former glory.

NUWE VRYSTELLING SK STER-KINEKOR
Altyd beter op die groot skerm

ELEANOR COPPOLA FRANCIS FORD COPPOLA ROBERT DUVAL DENNIS HOPPER GEORGE LUCAS JOHN MILIUS MARTIN SHEEN

DIE WONDER EN DIE WAANSIN AGTER DIE SKERMS VAN "APOCALYPSE NOW"
"ONE OF THE BEST FILMS OF THIS YEAR."
- Gene Siskel, SISKEL & EBERT
"BIZARRE, HARROWING, MESMERIC"
- Harry F. Walters, NEWSWEEK
"RIVETING"
- Peter Stack, SAN FRANCISCO CHRONICLE
"★★★★★"
- Jami Bernard, NEW YORK POST
"POWERFUL"
- Tom Shales, THE WASHINGTON POST
"★★★★★"
- Joseph Gelmis, NEW YORK NEWSDAY

Hearts of Darkness
A Filmmaker's Apocalypse

Vervaardigers: GEORGE ZALOOM EN LES MAYFIELD Draaiboek en Regie: FAX BAHR MET GEORGE HICKENLOOPER DOKUMENTÊRE FILMREGIE ELEANOR COPPOLA ODYSSEY

BEGIN VRYDAG 12 FEBRUARIE EKSKLUSIEF BY: THE MALL ROSEBANK
So eg, so reg! Sien dit eerste by Ster-Kinekor.

ster - kinekor johannesburg en pretoria

12-18 February (BOOK AT COMPUTICKET)

SUNDAY CINEMA
ALL CINEMAS ARE OPEN ON SUNDAYS EXCEPT WHERE INDICATED BY AN *

NU METRO 1-5 *
Sammy Marks Square 326-6614

WILD ORCHID 2
Nina Siemaszko, Tom Skerritt (R18SLN)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

MR BASEBALL
Tom Selleck, Ken Takakura (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BEAUTY AND THE BEAST
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30 (A)
MIDNIGHT STING
MON-SAT: 5.15, 7.45, 10.00 (16)

NU METRO 1-7
Menlyn Park 348-8611

WILD ORCHID 2
Nina Siemaszko, Tom Skerritt (R18SLN)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

CONSENTING ADULTS
Kevin Kline, Mary Elizabeth Mastrantonio (16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

DRACULA
Winona Ryder, Gary Oldman (16)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

SNIPER
Tom Berenger (18)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE LOVER
Tony Long, Jane March (18SN)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

A FEW GOOD MEN
Tom Cruise, Jack Nicholson (P.G.13L)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

NU METRO 1-6
Hatfield Plaza 342-2932

WILD ORCHID 2
Nina Siemaszko, Tom Skerritt (R18SLN)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 5.30, 8.00

STORYVILLE
James Spader, Joanne Whalley-Kilmer (18)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

KNIGHT MOVES
Christopher Lambert, Diane Lane (18)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

NU METRO OSCAR *
Jeppie Street, Sunnyside 341-7682

WHISPERS IN THE DARK
Alan Alda, Jill Clayburgh (18)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO NELSPRUIT *
The Promenade (01311) 25767

SARAFINA
Whoopi Goldberg, Loleita Kumalo (14)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

WHISPERS IN THE DARK
Alan Alda, Jill Clayburgh (18)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

WAYNE'S WORLD
Mike Meyers, Dona Carney (PG.10)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

STER-KINEKOR

12 FEBRUARY - 18 FEBRUARY
ADMISSION PRICES
R8.00 ALL SHOWS EXCEPT R12.00 FOR MAIN EVENING SHOW (BETWEEN 19H30 & 21H00)
R2.50 FOR PENSIONERS (4 DAY SHOWS MON-THURS AND 2 DAY SHOWS SUNDAYS)

BIG SCREEN MOVIE GUIDE

PLEASE NOTE: FILMS CHANGE ON A FRIDAY
CONTACT INFO. FOR DETAILS OF WHAT'S ON THE BIG SCREEN

CENTRAL

SK KINE ENT CENTRE
1-10 331-3841/2/3
Tickets: R8.00 ALL SHOWS EXCEPT R10.00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMING BETWEEN 19H30 & 21H00)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

BRAM STOKER'S DRACULA (0-16)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

DO THE RIGHT THING (0-16)

HOME ALONE 2 (ALL)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

RAPID FIRE (2-16)

MO' MONEY (2-16)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.15, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE BODYGUARD (0-16)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30 pm
Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.00, 2.30 pm

SARAFINA (2-14)

BASIC INSTINCT (2-21)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

BOOMERANG (R18-SL)

SK CARLTON CENTRE
(THE GARDEN PAVILION)
1-5 331-2332

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

MR BASEBALL (ALL)

WILD ORCHID 2 (R18-SNL)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

ONLY YOU (0-13)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm
Sun: 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm

BRAM STOKER'S DRACULA (0-16)

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE BODYGUARD (0-16)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30 pm
Sat: 10.00, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.00, 2.30 pm

CAPTAIN RON (PG.10)

THE LOVER (R18-SN)

NORTH

SK SANDTON CITY
1-9 783-4430/1

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.15, 2.30, 5.30, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sat: 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

ONLY YOU (0-13)

THREE NINJA KIDS (ALL)

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.20, 8.00 pm

BRAM STOKER'S DRACULA (0-16)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sat: 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

PRELUDE TO A KISS (0-13)

GREMLINS 2 (ALL)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

CAPTAIN RON (PG.10)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.15, 2.30 pm

HONEY, I BLEW UP THE KID (A)

Mon-Sat: 5.30, 8.00, 10.30 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm
Sun: 2.30, 5.20, 8.00 pm

A FEW GOOD MEN (PG.13-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.15, 2.30 pm

HOME ALONE 2 (ALL)

Mon-Sat: 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

CRAZY IN LOVE (PG.13)

SK NORTHCLIFF
1-2 782-6816

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

OF MICE AND MEN (2-16)

SUNDAY 14 FEB 5.30 SOLD OUT!

A DRAMA STARRING JOHN MALKOVICH AND GARY SINISE!

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.20, 8.00 pm

BRAM STOKER'S DRACULA (0-16)

A POWERFUL EROTIC EPIC!

SK THE MALL ROSEBANK
1-10 880-2866/7

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

HEARTS OF DARKNESS (2-13)

A DOCUMENTARY FILM ON THE MAKING OF 'APOCALYPSE NOW'

NORTH

SK CRESTA CENTRE
1-3 476-3802

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.00, 2.30 pm

ONLY YOU (0-13)

CAPTAIN RON (PG.10)

Mon-Sat: 5.15, 8.00, 10.40 pm
Sun: 5.30, 8.15 pm

A FEW GOOD MEN (PG.13-L)

SK RANDBURG SANLAM CENTRE
1-2 787-5446

Mon-Thurs: 2.30, 5.15, 8.00 pm
Fri-Sat: 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 11.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm

A FEW GOOD MEN (PG.13-L)

Mon-Thurs: 2.30, 5.15, 8.00 pm
Fri-Sat: 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 11.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

CAPTAIN RON (PG.10)

Sat: 10.00, 12.15 pm

AMERICAN NINJA 5 (ALL)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sat: 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

BEETHOVEN (ALL)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 pm
Sun: 12.00, 2.30 pm

PRELUDE TO A KISS (0-13)

A FEW GOOD MEN (PG.13-L)

Mon-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.20, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.20, 8.00 pm

BRAM STOKER'S DRACULA (0-16)

Mon-Fri: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sat: 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 5.30, 8.00 pm

HONEY, I BLEW UP THE KID (ALL)

Mon-Sat: 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 5.15, 8.00 pm

THE BODYGUARD (0-16)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Fri-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

SK GOLDEN WALK
1-4 GERMISTON 825-8326

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

SNIPER (0-18)

MIDNIGHT STING (0-15)

CAPTAIN RON (PG.10)

EAST

SK EASTGATE
1-10 622-3617/8

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

CONSENTING ADULTS (0-16)

SNIPER (0-18)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

PRELUDE TO A KISS (0-13)

CAPTAIN RON (PG.10)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

WHISPERS IN THE DARK (R18-L)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm

vrekeuse films

RÖLPRENTE SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE; HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM RÖLPRENTE IN VERSKILLENDE GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

Dis omtrent al wat jy van Wild Orchid II hoef te sien - Nina Siemaszko se cleavage

**** VOORTREFLIK
**** STERK AANBEVEEL
*** SIEN GERUS
** SO-SO
* VERMY AS JY NUGTER IS

**** HEARTS OF DARKNESS

Fen van die aanroepende prente wat ek nog gesien het. Francis Ford Coppola se vrou, Eleanor, se dokumentêre prent oor die uitmeggelende proses wat die regisseur moes deurmaak om sy oorlogprent Apocalypse Now te verfilm. Mevrou Coppola het vir haar werk 'n Emmy gewen en sy verdien die ou pryse waaragtig. Sy verdien nog medaljies omdat sy met Coppola getroud is nadat hy haar opstel verneuk het. Sulke juicy details is deel van die vertelling, ook Martin Sheen se hartaanval, die 140 mense wat tydens 'n reënstorm gesterf het, die oorlog in die Filippyne en die feit dat die ateljee wat die geld vir die prent voorgeskiet het, vir Coppola wou sink. Die prent bewys dat die waarheid meer opwind, intens, aanrypend en insiggewend is as fiksie. ANDREA VINASSA

MR BASEBALL

If the Americans are going to be colonised by the Japanese, they'll not allow it without a fight. Tom Selleck uncovers America's secret weapon: baseball and conquers the little slant-eyed fellows who gave us Ninja films. Wishful thinking.

CONSENTING ADULTS

Kevin Kline, Mary Elizabeth Mastrantonio and some unknowns re-enact the suburban nightmare. Kevin develops a dark passion for his neighbour's wife and nasty things happen to him.

WILD ORCHID II

Nouja, dié een se subtitel is Two Shades of Blue. Hopelik is die prent blou genoeg vir die ouens wat uitgehonger is vir porn en nie 'n cabana by Sun City kan bekostig nie. Wild Orchid I was uiters tacky en Wild Orchid II is seer sekerlik ook. Met Nina Siemaszko.

**** CRAZY IN LOVE

Crazy in Love is a silly title for a film with rather weighty things to say about fam-

ily dynamics and marital trust. The title should read something like Love Makes You Crazy. Not that Martha Coolidge's latest film is in any way laboured. It has the appearance of a conventional and traditional film about four women who live more or less alone on an island off the coast of Seattle.

The central character is Georgie who is plagued by an irrational fear that her husband will commit adultery. Her fears seem irrational until the family history slowly and subtly unfolds in the normal course of life on the island. Martha Coolidge, with this film which is not afraid to wear its heart on its sleeve, tells us that maybe the nuclear family was not so healthy at all.

Crazy in Love gleams its strength and emotional centre from the performances of the four women who play the pillars of the matriarchy. It is gratifying to see the magnificent Gena Rowlands on screen again. AV

** OF MICE AND MEN

Exactly. The men who made this film about America's macho past are mice indeed. Certainly in the filmmaking stakes. Gary Sinise, the young (young in every way) actor should have looked to great directors like John Ford who had a superb feel for landscape. Sinise might be able to act - he has been playing the lead in the stage play in Chicago for years - but he displays very little vision as a filmmaker. There is only one reason to see the film - John Malkovich, who is always fascinating even if you hate his every Method move. Unfortunately the fact that he is a midget and not a huge lumbering man is all too evident... the padding in his shirt is obvious and while the other farm workers have their sleeves rolled up in the stifling heat, Malkovich has his shirt buttoned to his throat. Do these guys take us for idiots? AV

** SNIPER

Sniper is al voorheen gemaak: dink maar aan Mel Gibson se Lethal Weapon-pogings. In dié tipe films is een van die twee hoof-Manne óf mal óf

snaaks óf onervare - wat dan vir vele "komiessie" situasies sorg. In Sniper word dié potensiaal geïgnoreer om eerder te konsentreer op die spanning tussen twee Manne wat maar net nie kan bond nie. Miskien omdat Ware Man B (Billy Zane) 'n lewe back home het, en arme Ware Man A (Tom Berenger) nié een het nie. 'n Bummer. Vroue is natuurlik ietwat onbelangrik in flieks soos dié: hulle skiet nie, maar skarrel en squeal en wys so nou en dan hultiets. In Sniper gebeur laasgenoemde nie want dié 'n "oorlogsituasie" en die grootse tema is manlike kameraderie. Al wat die Ware Manne nodig het, is 'n lewensgevaarlike situasie om die adrenalin te laat pomp - die groot besef dring dan deur: daar is groter dinge as net individuele geskille. Ja, daar is om te Lewe en te Sterwe vir Volk en Vaderland. CHRISTIVAN DER WESTHUIZEN

ONLY YOU

The search for the perfect mate has preoccupied mankind (especially opportunistic filmmakers) since he crawled from the primordial soup millenia ago. Arguably, he has not progressed much in his methods. With Andrew McCarthy. Directed by Betty Thomas.

**** KAFKA

Soderbergh se "fiktiewe meditasie op die temas wat Franz Kafka in sy skryfwerk ondersoek het" is 'n imposante-stuk filmwerk, maar nie waffers oorspronklik nie. Trouens, Kafka is 'n doelbewuste sameflansing van ekspressionistiese Duitse prente, noir-rillers en ou Hitchcock-idees wat hulle oorsprong het in North by Northwest en The Lady Vanishes. Dié jong Amerikaanse regisseur hou sy lyf lekker Europees en skep, met die hulp van briljante kunsregisseurs, 'n duistere onderwêreld vol outoritêre kantoorpolisiemane en staatsonderdrukkers. Dit is die soort wêreld wat Woody Allen in Shadows and Fog opgestuur het. Die eeu-oue twis tussen die individu en die staat, tussen die private en die publieke sfeer, word met 'n makabere en ironiese opgetoënheid uitgebeeld. Soderbergh spaar sy gehoor geen wreedaardigheid nie, maar hy is geen vervelige preker nie - die humor fladder onder elke donker toneel. Die banaliteit van boosaardigheid bied die regisseur en sy span met onberispelike smaak aan. Terry Gilliam se Brazil mag oorspronklik gewees het, maar Soderbergh s'n het meer styl. AV

*** DRACULA

The costumes are much more lively than the actors inside them. PAT DOWELL (IN THESE TIMES)

* STORYVILLE

More sex, lies and videotape - James Spader is entangled in enough confusing subplots to service a dozen political thrillers. Concocted by the other half of Twin Peaks, Mark Frost, Storyville transports us to the New Orleans natives of the city never recognise - the city where, on each street corner, someone is biting off a chicken's head. Part courtroom drama, part murder mystery, part revisionist history tale, the film has some spectacularly awful death scenes and totally implausible twists. RANDY LE ROUX

**** GAS FOOD LODGING

Sam Shepard for girls. Set in a God forsaken hole in the New Mexico desert, this working-class fairytale fashioned from life's emotional bare essentials, is more like a series of heartfelt moments than a whole film. While the feminists would have us believe that women don't need men to make their lives complete, director-screenwriter Allison Anders tells us that men and women can't do without each other - especially in the 90s. Ostensibly without much "substance", the director and her actors manage to generate an emotional charge of remarkable intensity.

Filmmaking and camerawork is workaday, but performances resonate far beyond the narrow confines of the script and location. AV

*** THE PLAYBOYS

The wages of sin is death, declareth a roadside sign, just in case we didn't know we were in the Oirish heartland where the peasants are noble and social mores pre-historic. Grinding poverty and intimations of IRA violence are the stock in trade of Irish filmmaking, but this story of unrequited love is presented with enough subtlety and insight that its predictability is no problem. Robyn Wright as the feisty Tara, Aidan Quinn as the playboyish actor who steals her heart are superb. Albert Finney as the whiskey-soaked policeman dangerously obsessed with Tara, gives a tour de force performance. AV

**** DO THE RIGHT THING

Without doubt Spike Lee's best and most (only) coherent film. Set in the mixed Bedford-Stuyvesant district where the hottest summer in years fuels the fire of racial bigotry between Italian Americans and African Americans. Lee himself plays Mookie, a surly pizza delivery man who has a love-hate relationship with his employer Sal (Danny Aiello), the owner of the pizza joint. He also has a love-hate relationship with the mother of his child. Those who would call Lee a bigot and a sexist need only to cast their minds back to the recent racial conflict between African Americans and Hassidic Jews in New York: the director is ultra-perceptive and remarkably incisive in his observations of the nasty side of human nature. AV

** PRELUDE TO A KISS

The word that comes to mind is... silly. Meg Ryan and Alec Baldwin find true love, get married and then the trouble starts. Meg wants to skip the hard parts, Alec thinks she's the cutest thing on earth. Finally she realises that she wants to be with him. Lighthearted, with some DIY marriage therapy thrown in. AV

*** THE LOVER

Jean-Jacques Annaud konsentreer te intens op die skets van mooi prentjies - en dit doen hy goed: soet seksionele en visueel aangrypende sondergange - wel, dis net te pragtig vir woorde. Die onderliggende wanhoop is net te subtiel - daar word nie genoeg gewys om die film werklik substansie te gee nie. CVDW

MIDNIGHT STING

Met die immer opwindende James Woods en die kragdadige Louis Gossett jr.

STAY TUNED

...at your own risk.

**** UNFORGIVEN

Shortly after they kill a man, the rookie assassin says to Clint Eastwood: "Guess he had it coming." Clint turns, looks at him. Clouds scoot by in the cold distance. "We all have it coming, kid." RY

*** HONEYMOON IN VEGAS

Elvis is nog met ons - hy en nog vyfhonderd ander met harige skaaptjops op die wange en sequinned wit pakke wat styf span oor boeppense. Waar? Las Vegas, natuurlik. Combineer dit met 'n onnosele maar sout-van-die-aarde-tipe privaat speurder, 'n sexy en slimmerige crèche-onderwyseres as die Nuwe Vrou en 'n slinkse beroepsdobbelaar - en jy het 'n fyn gespottery met die tipiese resep van tallose ander Amerikaanse movies. Dié is 'n ligte film oor hoe ware liefde nooit verlou nie - selfs in die aangesig van verleidelike groen note en ou mans van wie die lippe heuning drup. Met James Caan, Nicolas Cage en Sarah Jessica Parker. CVDW